



Дорогі брати і сестри!  
Христос народився!  
Славимо Його!

“Сьогодні звершилося те, через що колись печалилися праотці, що провіщали пророки і що бажали бачити праведники”, — так через слово проповіді з нагоди Різдва Христового промовляє до нас святий Іоан Золотоустий крізь століття і продовжує: “Бог на землі з’явився у плоті і перебував між людьми” (Варух. 3: 38). Тому радіймо і веселімося, улюблені. Бо коли Іоан, ще перебуваючи в утробі матері, заправ радісно під час приходу Марії до Єлисавети, то тим більше ми, які дивимось не на Марію, а на Самого Спасителя нашого, народженого сьогодні, повинні радіти і веселитися, захоплюватися й дивуватися величчю домоправління [Божого], яке перевершує всякий розум. Уявімо, як було б велично, якби ми побачили сонце, яке зійшло з небес, іде по землі і виливає на всіх своє проміння. Якщо ж було б дивно бачити таку подію із видимим для всіх світлом, то подумаймо і розсудимо тепер, як велично бачити Сонце правди, Яке виливає Своє проміння з нашої плоті і просвічує наші душі”.

Ці думки святого Іоана Золотоустого перегукуються з такими євангельськими словами: “Слово стало плоттю і вселилося між нами, повне благодаті й істини; і ми бачили славу Його, славу як Єдиного від Отця [...] Бога ніхто не бачив ніколи; Єдиного Син, Який у лоні Отця, Він явив” (Ін. 1:14,18).

Лише уявімо собі, які почуття охопили б нас, якби саме зараз Бог постав тут, посеред нас, у всій Своїй невимовній та неосяжній величчю й славі? Якби зараз явив нам цю величчю і славу “Цар царюючих і Господь пануючих, єдиний, Який має безсмертя і живе в неприступному світлі, Якого ніхто з людей не бачив і бачити не може” (1 Тим. 6: 15—16). Але ж саме це і відбувається нині! Саме це явлення Бога між людьми святкуємо ми тепер! І не у величчю невимовній, а в убогості та смиренні, не на престолі небесному, а у вертепі земному, не серед незліченних хорів святих ангелів, а серед ще підвладного гріху людства як Немовля у яслах приходить і являє Себе Той Самий Бог!

І не просто з’являється людям, як у видіннях і голосі таємничо являв Він Себе в попередні часи Старого Завіту пророкам і праведникам, але приходить у цей світ, який Він Сам створив, приймає всю повноту людської природи і, залишаючись істинним Богом, стає також істинною Людиною.

Пришестя у світ і втілення Сина Божого має ясну і визначену мету: воно стверджує любов Божу до нас, яка ви-

являється у хресній жертві Господа Ісуса Христа заради спасіння всього людства від рабства гріху та від смерті. Саме про це нам свідчить Євангеліє: “Так полюбив Бог світ, що віддав і Сина Свого Єдиного, щоб усякий, хто вірує в Нього, не загинув, а мав життя вічне” (Ін. 3: 16).

Отже, ми святкуємо і вшановуємо не просто історичну подію з минулого, але знову і знову нагадуємо собі, що Син Божий народився від Духа Святого і Марії Діви не задля Себе Самого, а заради нас та заради нашого спасіння. Тому і закликає Церква в ці дні: “Христос народжується — славте! Христос з небес — зустрічайте! Христос на землі — возносьтеся!” (ірмос 1-ї пісні канону Різдва Христового). І хто чує цей заклик, той не повинен залишатися байдужим. Кому сповіщено ангельські слова, що “нині в місті Давидовому народився для вас Спаситель, Який є Христос Господь” (Лк. 2:11), той не може жити далі так, ніби не знає нічого про це.

Пам’ятаймо слова Сина Божого, звернені до кожного з нас: “Хто не зі Мною, той проти Мене; і хто не збирає зі Мною, той марнує” (Мф. 12: 30).

Отже, святкуючи Різдво Христове, маємо усвідомлювати: Бог здійснив усе, що треба для нашого спасіння. І лише від нас залежить, чи приймаємо ми Його дар, чи віруємо, як навчав нас вірити Христос і Його Церква, чи живемо ми згідно з вірою, додержуючись всього, що заповів нам Спаситель.

Дорогі брати і сестри!

Минув рік від того часу, коли Об’єднавчий собор у храмі Святої Софії в Києві утвердив церковне єднання, а Православна Церква України від Матері-Церкви Константинопольської, з рук Вселенського Патріарха Варфоломія, отримала Томос про автокефалію. У Різдвяний святвечір із Царгороду до Києва було привезено цей історичний документ, який засвідчив, що відтепер і назажди помісна Українська Православна Церква незалежна та рівна в усьому з іншими Сестрами-Церквами Вселенського православ’я.

За цей рік відбулося багато подій, довелося всім нам пройти і через випробування, однак бачимо, як з Божою допомогою і в поєднанні зусиль усі разом ми досягли багатьох добрих плодів. Помісна Українська Православна Церква зростає і зміцнюється, підтверджуючи свою зрілість. Знову і знову радіємо ми звісткам про рішення помісних Церков послідувати Томосу і мати з Православною Церквою України належне євхаристійне єднання та канонічне спілкування, приймаючи її як свою Церкву-Сестру.

Із того, що вже в минулому зробив для нас Господь, з багатьох виявів Його

милості та допомоги, можемо пересвідчитися: якими б складними не здавалися нам виклики та перешкоди, ми зможемо подолати їх. Якщо йтимемо за Христом і Його правдою і збиратимемо разом із Ним, то завжди матимемо добрі плоди не лише для цього тимчасового життя, але і для вічності. Тому в році, що розпочинається, нам також належить багато потрудитися.

Знову і знову повторюємо заклик до єднання до всіх наших братів і сестер, хто ще має сумніви щодо майбутнього шляху для Української Православної Церкви. Двері помісної Церкви і наші серця відкриті для вас!

Дорогі брати і сестри!

У ці святкові дні сердечно вітаю всіх вас із Різдва Христовим та Новим роком. Вітаю Президента, Парламент та Уряд України. Наші спільні сердечні вітання звертаємо до мужніх захисників України — військовослужбовців та всіх, хто протистоїть агресії проти нашої Батьківщини, захищає її незалежність, територіальну цілісність та суверенітет. Ми просимо в Бога, щоб Він оберігав вас від усякого зла.

Минулого року з полону і несправедливого ув’язнення було звільнено багато наших співвітчизників, однак, на жаль, у ці святкові дні, значно більше наших братів та сестер перебувають в умовах окупації, у полоні та за ґратами в чужому краї. Ми просимо в Господа милості та опіки для всіх вас і віримо, що наближається день вашого визволення.

У дні святкової радості від усього серця піднесімо молитовну подяку Спасителю Господу Ісусу Христу за милість до нас та за благодіяння Божі, які ми отримали.

Прославляймо Сина Божого, Який народився, в молитвах і в колядках, розділяючи радість у колі своєї родини та з ближніми! Але найбільше потрудімося для того, щоб усе наше життя було сповнене добра й любові, щоб втілити заклик, який звертає до нас Спаситель: “Так нехай сяє світло ваше перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла і прославляли Отця вашого Небесного” (Мф. 5:16)!

ХРИСТОС НАРОДИВСЯ!  
СЛАВІМО ЙОГО!

+ Єпіфаній

Митрополит Київський і всієї України,  
Предстоятель Православної Церкви України

Різдво Христове,  
2019/2020 р. Б.

## РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ

Митрополита Київського  
і всієї України  
ЕПІФАНІЯ

преосвященним архіпастирям,  
боголюбивим пастирям,  
чесному чернецтву

та всім православним вірним України

## Критичний час для еліти і нації

Володимир ФЕРЕНЦ

Українство наразі заціпеніло розмірковує, як би відштовхнутися від кризового дна і виплисти на живу поверхню європейського, вільного життя в достатку і задоволенні духу. Нам хочеться вірити, що проблеми якось вирішаться, сподіваємось на мудрість і силу національної еліти, але загроза самотності вже відчутна — і проти неї не придумано майже нічого. А народові конче потрібно щодень відчувати присутність сильної і владної еліти, щоб не робити дурниць на шкоду собі, щоб орієнтувати парус власного особного життя за єдиним для всіх вітром добрих перемін. А ще — щоб скинути моральний тягар відповідальності за власне просте життя на цю сакралізовану національну еліту. Наразі українська національна еліта соціально понижена, атомізована і майже заблокована інформаційно.

За висновками аналітиків, нова влада здійснює дуже серйозні й швидкі кроки з метою трансформації нації як усередненої активної громадянської сили, що визнає, обирає і підтримує владу. Зокрема заслуговує на увагу стаття Валентини Аксьонової в УП “Комунікація Банкової: про що говорять і про що мовчать у Зеленського”. Не переповідаємо її тексту, акцентуючи на головному. Цитований автором дослідник Бенедикт Андерсон називає нації уявними спільнотами, які ЗМІ зв’язують між собою через певні ритуали належності. Серед цих ритуалів “фестивали, офіційні державні свята, які повторюються з року в рік, і трансляції, яких глядачі чекають по телебаченню, або ж у яких беруть участь самотійно, це книжки, національні медіа, міфічні фігури, легенди та казки тощо. Щорічні повторювані з року в рік ритуали, які транслює телебачення, в яких беруть участь або за трансляцією яких стежать люди, це події, які цементують націю”. До прикладу — офіційна підтримка святкування двох дат Різдва нібито з проєвропейським наміром насправді шкодить цементуції української нації. Для вкорінення цих символів і культурних маркерів необхідна тяглість і повторюваність подій на тлі відчутного зростання добробуту.

Закінчення на стор. 3

## СИНДРОМ ПАЛІЯ



5-6

“ДОБРЕ, СИНКУ,  
ДОБРЕ!”



14



Максим СТРИХА,  
доктор фізико-математичних  
наук, професор

# Наука в університетах: що далі?

Тільки ледачий не говорив останнім часом про тяжку кризу української науки. Більшість критичних стріл діставалося державі, яка не схотіла (чи не змогла) забезпечити науковцям хоч скільки-небудь гідне фінансування. Діставалося й “геронтократичному” керівництву НАН України — головної наукової установи держави — яка, отримуючи понад 55% скупого “бюджетного” пирога, вперто залишалася майже такою ж, якою була півстоліття тому (хоч українське суспільство й економіка змінилися докорінно).

Однак донедавна існував принаймні один сектор вітчизняної науки, де виявлялися й виразні позитивні тенденції. Дискримінована за радянських часів університетська наука дедалі впевненіше ставала на ноги. Це підтверджували і цифри публікаційної активності, і число виграних європейських грантів (тут університети, попри виразну диспропорцію в державному фінансуванні досліджень, фактично зрівнялися з НАН), і активна участь провідних університетів у роботах задля зміцнення обороноздатності держави (саме в університетах було створено сучасні безпілотники, засоби тропосферного зв'язку, легкі і надміцні плити для броньованих тощо). Не маючи змоги реально впливати на всю наукову систему (самоврядний статус НАН і галузевих академій фіксує закон), колишнє керівництво МОН намагалося якомога активніше стимулювати позитивні зрушення бодай у цьому окремому секторі, спираючись при цьому на еліту самих університетських науковців.

Однак у вересні 2019-го у МОН відбулася природна для демократичних держав “зміна караулу”. І перші 100 днів нової “зеленої” команди дають уже змогу говорити про певні нові тенденції.

Автор цієї статті мав честь відповісти за науковий напрям у командах міністрів **І. О. Вакарчука**, **С. М. Квіта** і **Л. М. Гриневич**. Кожен із названих міністрів був особистістю з великим фаховим досвідом (перший до призначення на міністерську посаду був визначним фізиком-теоретиком і ректором одного з провідних університетів, другий — яскравим гуманітарієм і теж президентом знаного вишу, третя — незаперечним фахівцем на ниві середньої освіти, де вона пройшла послідовно всі ланки від учителя й до керівника міського управління). І кожен розумів, що для вимірювання реального стану в галузі потрібні надійні індикатори, і формалізовані, і неформальні, які дають змогу відчувати настрої освітянської й наукової спільноти.

Щодо університетської науки таким неформальним індикатором може слугувати найавторитетніша сьогодні за складом (того, хто з цим не погоджується, прошу уважно переглянути цей склад за посиланням <http://anvsu.org.ua/akademiku/>) громадська наукова асоціація нашої держави — Академія наук вищої школи України. Її було засновано ще в листопаді 1992 року з ініціативи

професора **В. І. Стрихи** та його одноподумців, і нині вона об'єднує понад 450 провідних учених нашої держави — професорів і докторів наук, що працюють в усіх її головних наукових центрах і представляють увесь спектр галузей знань.

У роботі щорічної конференції АН вищої школи, що відбулася 14 грудня 2019 року, взяли участь керівник секретаріату комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій, члени Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій і Президії Ради проєкторів з наукової роботи та директорів наукових установ МОН (в обох цих органах АН вищої школи має гідне представництво). Водночас позначилися й нові віяння — керівництво МОН конференцію цілком зігнорувало, вперше за багато років (це особливо впадало в очі, бо торік міністр **Л. М. Гриневич** не пропустила нагоди поспілкуватися з університетською елітою — при цьому з “шортською” науковою, а не з “чемною” адміністративною).

Інформуючи про роботу впродовж звітного року й аналізуючи тенденції розвитку наукової та освітянської сфери, президент Академії відомий учений-кібернетик **О. Г. Наконечний** не проминув тієї обставини, що після формування нового складу Уряду України припинилася активна взаємодія Академії та МОН, великий експертний потенціал Академії вкрай недостатньо використовується при формуванні нового складу різних експертно-дорадчих органів МОН, а підписаний у липні ним і тодішнім першим заступником міністра освіти і науки **П. К. Хобзєєм** Меморандум про співпрацю в сфері науки міністерством уже де-факто не виконується. З міністерства ніхто й не подумав звернутися до Академії, коли в листопаді формувалися вісім робочих груп, покликаних визначити шляхи реформування наукової сфери; а відтак до складу цих груп в університетській спільноті є великі запитання, бо там разом зі справжніми вченими виявилася й чимало людей, дуже далеких від науки й вищої освіти.

Обговорення доповіді президента виявилася як ніколи гострим. Звісно, говорили й про успіхи. Віце-президент Академії **Ю. С. Проїдак** (Національна металургійна академія, Дніпро) розповів про досвід успішного співробітництва з ученими Китаю та про підписання тристороннього меморандуму, сторонами якого з одного боку став Міжнародний технологічний та інноваційний центр (КНР), а з другого — НАН України та АН вищої школи України. Фахівець із інформаційних технологій **О. Є. Федорович** (Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського, Харків) наголосив на перспективах співробітництва з ученими КНР в аерокосмічній сфері — адже можливості співпраці з колегами зі США і ЄС у цій галузі для китайців дуже обмежено. Але відразу ж відомий фізик і фахівець у галузі сенсорної електроніки **Я. І. Леніх** (Одеський національ-



ний університет імені І. І. Мечникова), визнаючи важливість співпраці з ученими та корпораціями Китаю, застеріг щодо ризиків, які при цьому виникають, зокрема й через широке застосування китайцями методів промислового шпигунства...

Ще один відомий фахівець із IT-галузі **Л. М. Любчик** (НТУ “Харківський політехнічний інститут”) з тривогою говорив про нефаховість багатьох управлінських рішень, зростання забюрократизованості, наслідком чого є зниження рівня IT освіти. Літературознавець “іспаніст” **О. В. Пронкевич** (Чорноморський державний університет імені Петра Могили, Миколаїв) наголосив, що непередбачене застосування пропагандованої сьогодні МОН формули “гроші ходять за студентом” вдарить не тільки по майбутніх інженерах чи агротехнологах. Найпершими жертвами стануть учителі української мови, літератури та історії, адже популярність цих спеціальностей на сході та півдні не є дуже високою. Фахівець із системного аналізу **М. М. Глібовець** (Національний університет “Кієво-Могилянська академія”) з тривогою говорив про неготовність влади дослухатися до пропозицій експертного середовища.

Нарешті, матеріалознавець **А. М. Чорноус** (Сумський державний університет) застерігав проти планів зруйнувати усталену систему конкурсного фінансування наукових тем в університетах, і всі “наукові” гроші зосередити виключно в новоствореному Національному фонді досліджень. Проректор з наукової роботи СДУ, що може похвалитися блискучими результатами з генерування додаткових коштів для досліджень від приватних та іноземних замовників, наголошував: це матиме руйнівні наслідки для університетської науки, яка щойно почала спинатися на ноги.

За результатами обговорення було ухвалено резолюцію Конференції, яка фіксує спільний погляд багатьох провідних університетських учених на те, що діється в науково-освітній сфері й у державі загалом. Уже в її перших реченнях наголошується: шостий рік наша держава живе в умовах оголошеної гібридної війни, розв'язаної злочинним керівництвом Російської Федерації. Нещодавня зустріч лідерів чотирьох країн у “нормандському форматі” продемонструвала: Кремль і

надалі не готовий предметно говорити про мир і звільнення окупованих територій. Тому потужна наука й ефективна вища освіта є запорукою нашого національного виживання, а відтак вони повинні стати першочерговими пріоритетами вищого державного керівництва України.

Університетські учені вважають однією з найважливіших ланок реформи, здійснюваної в системі науки, запровадження базового фінансування наукової роботи в закладах вищої освіти, яке забезпечить необхідну інституційну стабільність наукових підрозділів університетів (сьогодні такого фінансування немає, є тільки апробоване, але “короткострокове” конкурсне, і лише один невдало пройдений конкурс може поставити наукові підрозділи навіть потужного вишу на межу краху).

Запровадити це фінансування планував ще минулий уряд уже цього року, на це було передбачено 100 млн гривень у Державному бюджеті. Але восени МОН вольовим рішенням зупинило процес атестації наукової роботи вишів, який був необхідною передумовою запровадження базового фінансування. Тому Конференція закликала керівництво МОН України зробити все необхідне для того, щоб українські університети бодай у 2020 році нарешті отримали передбачене Законом базове фінансування, без якого університетські учені й надалі лишатимуться в нерівноправному становищі навіть у порівнянні з колегами з НАН (становище яких теж аж ніяк не можна назвати задовільним).

Велику тривогу учасників Конференції викликала інформація про плани мінфіну та частини т. зв. “громадських активістів” зруйнувати ефективну дотеперішню систему конкурсного фінансування наукових тем в університетах, що здійснюється зараз через МОН (саме ця система дозволила отримати перелічені вище “проривні” результати, зокрема в “оборонці”), і всі гроші на конкурсне фінансування науки зосередити в майбутньому виключно в новоствореному Національному фонді досліджень.

По-перше, НФД ще фізично не почав працювати (і, попри всі гарні декларації, наскільки прозоро й ефективно він працюватиме, ще нікому достеменно не відомо). По-друге, така концентрація коштів суперечить світовій

практиці, що в провідних країнах передбачає багато джерел і каналів грантового фінансування наукових досліджень (у ФРН є 9 основних грантодавачів для науки, і велика кількість додаткових). І це природно — бо хтось фінансує насамперед “високу науку”, хтось — прикладні дослідження, а хтось — ту ж таки “оборонку”, використовуючи при проведенні конкурсів різні бази фахівців-експертів, “загострені” під певну конкретну проблему.

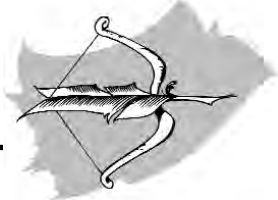
Водночас така монополізація функцій грантодавця мала б особливо руйнівні наслідки для університетської науки, бо, як виявилася, на сьогодні учені з університетів узагалі ще не мають права змагатися за гранти НФД. Так сталося через “незграбність” власного міністерства. Адже, згідно з законодавством, потрібно, щоб самі університети спершу пройшли державну атестацію в частині наукової діяльності і були включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. А розпочатий процес атестації, як уже говорилося, було восени зупинено новим керівництвом МОН...

Учасники Конференції погодилися: нещодавнє засідання Національної ради з питань розвитку науки і технологій вкотре продемонструвало давно назрілу необхідність оновлення наукової системи держави, приведення принципів її управління до вимог динамічного сьогодення. Нагальною потребою є ефективна інтеграція університетської та академічної науки. Водночас Конференція застерігла: будь-які спроби реформування зможуть стати успішними лише за умови одночасного суттєвого збільшення інвестувань у сферу науки. А поки що замість збільшення фінансування українські вчені отримали в останні дні року від уряду внутрішній дефолт із зупиненням усіх витрат за “незахищеними” статтями...

Панацеєю для вітчизняної науки дехто з “реформаторів” вважає створення Національної системи дослідників — нового інституту, який даватиме ученим гроші не під майбутні дослідження, а за минулі публікаційні результати, щоб забезпечити їм фізичне виживання. Попри зовнішню привабливість такої ідеї, Конференція висловила щодо неї тверезий скепсис. Адже її реалізація насамперед потребує додаткового обґрунтування із обов'язковим врахуванням специфіки різних галузей знань. Створення такої системи на загальнонаціональному рівні несе ризики додаткової бюрократизації і непродуктивного витрачання коштів (яких фатально не вистачає навіть на найпріоритетніші потреби). Водночас учасники конференції говорили про те, що ідея містить і раціональне зерно: реалізація таких механізмів на рівні громад великих міст, що в умовах децентралізації мають профіцитні бюджети, могла б стати важливим механізмом залучення коштів місцевого самоврядування в наукову сферу.

Конференція вкотре наголосила на необхідності корекції положень чинної нормативної бази, які ухвалювалися без урахування





специфіки окремих галузей вітчизняної науки, насамперед гуманітаристики. Це, на думку університетських учених, стало наслідком недосконалості механізмів чинного Закону “Про наукову і науково-технічну діяльність”, які призвели до фактичної дискримінації вітчизняних гуманітаріїв при формуванні складу Наукового комітету, який за законом наділено фактично повноваженнями “наукового парламенту” з правом “вето” на плани й рішення виконавчої влади. Сьогодні серед 24 членів комітету є тільки двоє (!) чистих представників гуманітарних наук — літературознавець і лінгвіст. І жодного історика, культуролога, філософа, мистецтвознавця...

Учасники конференції зовсім не заперечували проти необхідності підвищувати “видимість” українських учених у міжнародних реферованих виданнях. Але вони були єдині в тому, що вся нормативна база України в сфері науки й атестації наукових кадрів повинна відповідати положенням Лейденського маніфесту, згідно з яким “наукометричні” публікаційні показники можуть розглядатися лише як допоміжний додатковий чинник при експертному оцінюванні наукових установ, вишів, їхніх підрозділів та окремих науковців.

А поки згідно з рішеннями, ініційованими контрольованим “природничниками” Науковим комітетом, що беруть за основу саме “голу” “наукометрію”, більшість наукових журналів України (де зокрема публікуються роботи аспірантів, майбутніх “докторів філософії”) найближчим часом “умруть”. Загине багато “сміття”, але помруть і вартісні видання гуманітарного профілю, які не змогли вписатися в критерії, написані “природничниками” під власні уявлення, без урахування гуманітарної специфіки.

На жаль, великою короткозрістю було не враховувати під час вироблення згаданих рішень тієї обставини, що сьогодні й такий провідний український історик, як Наталя Яковенко, маючи бездоганний авторитет і десятки закордонних публікацій, не має водночас жодної статті в “скопусі”. А натомість чимало її метких молодих колег уже встигло обзавестися двома-трьома такими статтями, часом просто “купивши” їх (учені сьогодні чи не щодня отримують на пошту пропозиції таких комерційних публікацій). Як наслідок, у багатьох галузях гуманітаристики, де протягом останніх років щось почало налагоджуватися, знову з’являється серйозні деформації, а талановиті молоді люди перестануть іти в аспірантуру (принаймні вітчизняну) з огляду на очевидну неможливість захиститися через брак публікацій. (Вітчизняних гуманітарних “скопусівських” видань маємо все ще обмаль, а публікація в заснованому меткими росіянами десь у Чехії чи Болгарії “європейському” журналі нашим багатьом молодим співвітчизникам не по кишені. Та й гідко — адже ці журнали нітрохи не кращі за рівнем від “мурзилки”, які заповзялися нині позакривати в Україні).

Цієї помилки припустилося ще колишнє керівництво МОН, піддавшись тискові “природничників-реформаторів”, що кон-

тролюють нині Науковий комітет, — і не встигло її виправити. На своє виправдання автор може написати хіба що те, що це питання належало до сфери відповідальності інших колеги, і напругу втручати в процес вироблення рішень він не міг. Що зовсім не звільняє його від почуття особистої тяжкої провини. У нового керівництва МОН був би добрий шанс піти назустріч гуманітарній спільноті, продовживши трансформаційний період для журналів цього профілю принаймні на два роки (а тим часом виробити і запровадити нові диференційовані підходи для “фізиків” та “ліриків”). Але чи буде це зроблено, а чи вирішать таки влаштувати “шокову” терапію вітчизняним історикам, літературознавцям, культурологам — поки невідомо.

Нарешті, Конференція застерегла від поспішного реформування системи фінансування університетів за принципом “гроші ідуть за студентом”. Усі тверезомислячі фахівці розуміють, що непередумане застосування цього принципу може призвести до того, що вже завтра держава опиниться без стратегічно необхідних фахівців інженерного, біотехнологічного, сільськогосподарського та інших напрямів, а відповідні наукові школи, які створювалися десятиліттями, буде зруйновано.

Проте для багатьох несподіваною стане вже згадана вище неспростовна думка іспаніста **О. В. Пронкевича** з Миколаєва (ученою з усталеною і бездоганною міжнародною репутацією): найпершими жертвами принципу “гроші за студентом” насправді будуть майбутні учителі української мови, літератури та історії. Адже популярність цих спеціальностей на сході та півдні держави ще не є високою, а натомість саме від професійного рівня цих педагогів залежатиме те, чи не намагатимуться тут реалізувати підступні плани чергової “Новоросії”. Тому запропонована професором Пронкевичем поправка до проекту резолюції була одностайно підтримана. Будь-яка реформа повинна, на думку університетських учених, передбачати важелі забезпечення стратегічних інтересів держави і суспільства.

Учасники конференції різко засудили ті непоодинокі управлінські рішення, через які в рамках реформи зростає бюрократичне навантаження на викладачів вишів, коли акредитація напругу вимагає від університету не тільки великої паперотворчої роботи, а й значних коштів, коли, нарешті, в планах влади йдеться про пряме згортання університетської автономії і повернення до керівництва “в ручному режимі”. Але вже на наступному після конференції тижні Верховна Рада ухвалила зміни до закону “Про вищу освіту”, які відкривають можливість усувати ректорів під приводом невиконання ними їхніх КРІ. Згоден: “ректоровський феодалізм” є серйозною проблемою. Але водночас з’явився зручний інструмент усунення справді добрих, авторитетних у своїх колективах ректорів, які чимось не догодили комусь у владній верхівці. І не обов’язково міністерській — МОН у сьогоднішніх координатах просто змушено буде ретран-

слювати різні керівні вказівки “згори”...

Велике занепокоєння справжніх учених викликає те, що роль експертів при виробленні стратегічних рішень з питань розвитку науки і вищої освіти дедалі частіше перебирають на себе молоді люди з так званого “громадського сектора” без відповідного фахового досвіду, які вже не займаються ані викладанням, ані науковою роботою (або ніколи ними не займалися взагалі). Такі люди стрімко заступають місце справжніх фахівців в експертно-дорадчих органах МОН, у різних робочих групах Нацради і Кабміну, і за наслідки їхньої “нормотворчості” система науки і вищої освіти може заплатити непомірно високу ціну.

Авторитетні учені з довгими списками “скопусівських” публікацій, патентів та отриманих міжнародних грантів за натурою своєю — люди скромні й терплячі. Вони й не мріють про той рівень зарплат, що є заниженим для нинішніх урядовців “без фінансової подушки” — користуюся з визначення теперішнього міністра Кабміну. Але цей терпєць не безмежний — коли йдеться про пряме приниження людської гідності й неможливість займатися улюбленою фаховою роботою. Один з промовців на Конференції відверто сказав: ми говорили правду про Дмитра Табачника, то чому ми повинні мовчати про нинішніх очільників, які сьогодні реформують вищу освіту, не маючи жодного дня фахового стажу ані в вітчизняній науці, ані в українській вищій школі? (Втім, це не провина тих керівників, чиї імена називали на Конференції: загалом при формуванні нового уряду відсутність фахового досвіду вважали, очевидно, скоріше “плюсом”, аніж “мінусом”).

Звісно, АН вищої школи України є структурою неполітичною і не налаштованою з кимось воювати без крайньої потреби (так, вона воювала із сумнопам’ятним Д. Табачником — але ніхто не стане заперечувати: тоді це було просто виявом чесної громадянської позиції). Отже, резолюція конференції закінчується чемним запевненням, що Академія і надалі готова бути надійним партнером держави у виробленні та здійсненні освітньої та наукової реформи, у проведенні збалансованої, по-справжньому національної політики в сфері освіти й науки, яка стане запорукою перемоги європейської демократичної України.

Проте підстав зустріти Новий рік з добрим настроєм в університетських учених сьогодні немає. Ціле літо вони готувалися до державної атестації своїх університетів, бо така була вимога закону. Восени атестацію зупинили, і обіцяли перерозподілити “вибіти” ще попереднім керівництвом 100 млн. гривень на придбання наукового обладнання (теж критично потрібного). Було пророблено ще одну велику організаційну роботу, сформовано нові центри колективного користування обладнанням, розпочато тендерні процедури для придбання приладів. І тут “зелений” уряд оголосив внутрішній дефолт, і вчені як завжди опинилися біля розбитого корита. І з не надто радісними передчуттями на майбутнє.

# Критичний час для еліти і нації

Закінчення.  
Початок на стор. 1

Тепер цю тяглість не забезпечує еволюційний процес, як це було в ХХ столітті. З допомогою інформаційного та економічного впливу подібні процеси можна не тільки прискорювати, а й змінювати, змінюючи цим поведінку суспільства, змінюючи саму націю. Грубо кажучи — стало можливим гібридне конструювання націй навіть у часових межах одного покоління українців. Саме тому, щоб зберегти стержень української етнічної самобутності, конче необхідна послідовна впливова дія владної еліти, яка володіє і живе національними цінностями. На жаль, повноцінного впливу на масу українська національна еліта не має. Бракує передовсім владної, фінансової та інформаційної спроможності. Без цих складових сучасного впливу на масу еліта приречена на асиміляцію в сильнішому “меншинному” середовищі або ж на обмеження впливу дедалі меншим колом і замкнення на собі, тобто у власній резервації.

У цьому цинічному прогнозі немає й грама ідеології — такий закон глобалізаційних процесів, які уніфікують маси під зручний стандарт споживацького універсального громадянства Світу. В нерозумінні цього закону наша приреченість до щезання як останніх могікан Америки. Саме з усвідомлення суті цього жорсткого світового механізму може народитися стратегія порятунку національної еліти, відтак збереження і відновлення державницького домінування автохтонів. До речі, державницьке домінування автохтонів стає визначальним успішним брендом сучасності. Це щасливе суспільство Фінляндії, країн Скандинавії, Ісландії, які стають прикладом навіть для таких наддержав, як Німеччина та Америка. Фактична відмова Америки від ролі світового жандарма і зосередження на власному добробуті Китаю та Японії свідчить про те, що світ повертається до нормальної моделі самодостатності буття без гонити за ефемерним прогресом і багатством. До речі, досвід статистично щасливих націй підтверджує правило: найважливішим є справедливий устрій, самодостатня економіка та пріоритет спільних культурно-духовних цінностей і традицій. Це очевидно, адже людина не може вічно бути рабом реклами і споживацького суспільства, тваринно закінчуючи своє життя без віри у власну божественну місію на Землі.

Українці дуже стійка і життєлюбна нація. Маю на увазі етнічних українців. Ми переживаємо головну хвилю світової трансформації і вже знаємо, як то бути глобалізованим споживацьким суспільством, телебачення якого працює на уніфікаційно-денационалізацію просто як механічна машина — жодного особистого зла проти етнічних українців. Наша проблема в тому, що нам бракує кілька століть державницького досвіду, щоб без особливих втрат пережити цей цивілізаційний процес, як це робить із великими труднощами сучасна Європа. Ми не могли

мати такого досвіду, тому щодень втрачаємо себе, але ще маємо шанс скористатися чуттям самозбереження, яке дає Бог кожній земній істоті, тим паче народові, який декларує Віру. Слово Віра я вжив, щоб акцентувати на тому, що ми її надто декларуємо і не вповні сповідуємо. А Віра є визначальним елементом будь-якої нації, навіть квазі-націй, таких, як Росія чи емігрантські Канада й Америка.

Після цієї вступної тиради вже можна підсумовувати чи просто задекларувати кілька пунктів, які українці можуть прочитати і задуматися над непростим сучасним життям сам на сам зі світом.

1. Найголовнішою є Віра в Творця і наше право вічності в Книзі Буття народів. Тільки Віра має значення, не релігійність. Саме ця сила, за біблійними переказами, здатна наказувати горам зрушити з місця, і це стається. Головний християнський критерій Віри — “Хто свого брата любить, той має Віру” є найголовнішим щодо до числа побудованих і відвідуваних храмів. Між іншим, цей спосіб випробування Віри заповів нам сам Ісус Христос. Вільні люди повинні вірити одні одним, відтак довіряти кращим між себе, а не чужинцям, владу і багатство своєї, Богом даної землі. Ми довгий час були невольними, але мали й час повернути собі гідність вільних людей. Щодня треба робити собі іспит на гідність за заповіддю Христа і змінюватися, зміцнюватися у Вірі, стаючи нацією гідних людей.

2. Перша теза є ключем до створення-збереження національної еліти взамін псевдонаціональній, вихованій і навченій колонізаторами кількох століть, зокрема і модерними. Без Віри простолюд не почує розумних, духовних і жертвних людей з-поміж себе (еліти) і піде за чужими фарисеями і лицедіями, що служать Молоху споживацтва-збагачення без обмеження мораллю.

3. Маса повинна вірити в місію і силу провідника, поважати жертвний чин національного лідера нарівні з Божим Посланням. Бо кожен народ таких має і роль яких визначальна. Адже сказано в Письмі: “Вдарте пастиря — і вівці розбіжаться”. Відповідно, еліта мусить передовсім плекати і виховувати таку віру в масі, бо це закон духовної єдності народу й еліти, який оберігає еліту і націю водночас.

На завершення скажу дуже просту річ. Ми дозволили чужим людям вбити довіру до наших політиків і громадських діячів, і немає іншої сили, яка б захистила нашу еліту, відтак націю від депресії, деградації і колумбізації. Філософи кажуть — вертайтесь до основ. Тому доля української нації конкретно залежить від єдиного осередку сили, який ще має довіру маси — це духовні отці. Від них і від Патріарха залежить, чи зможе Українська церква зійти до народу заради проповідання Віри в сенсі не тільки релігійності, а любові українця до українця не в слові, а в чині життя.

Володимир ФЕРЕНЦ



# Запорука нашого майбутнього — соборність



Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Першу річницю історичного об'єднано-го собору православних церков та утворення Помісної Православної Церкви українська Україна відзначила 15 грудня 2019 року. Для відповідальних державників була це подія, яка народжувала великі надії.

Під час богослужінь у храмах співаємо: “Вірую в Бога живого”. Нині це вже не тільки справа віри. Найвидатніші вчені світу, лауреати нобелівських премій кажуть: чим глибше поринаємо у світ науки, тим більше переконуємося, що досконалість і живих організмів, і будови всесвіту є свідченням існування Бога. І це стосується не лише часів початку світу. Численні факти з життя сучасної людини, які ми називаємо “неймовірними збігами обставин” також є свідченням існування і присутності у нашому житті Бога.

Проте нині у більшості храмів на пострадянському просторі говорять нам про Бога дуже схоластично, зразками давно минулих віків. А часто незрозумілою або чужою мовою, посилаючись на якісь “канони”. А на які — так і не розумію. Працюючи над великим політико-релігійним матеріалом “Московська експансія (політична, релігійна й мілітарна)”, знайшов я документ, у якому виразно, канонічно сказано, що юрисдикція православних територій не може виходити за межі держав, і православні церкви зобов'язані виконувати закони держав, на території яких діють. Проте дуже часто декларативні “канони” розходяться з фактичними, з прийнятими людьми (!) внутрішніми законами Церкви, що пафосно звуться канонами.

Пригадую, як мене дитиною у час літніх канікул забирали до церкви. І там я не міг збагнути, чому співи, богослужіння ведуться незрозумілою мені мовою. “Це церковнослов'янська, в церкві так заведено”, — пояснювали дорослі. Мене це пояснення не задовольняло, тому настирливо допитувався, чи може бути щирою молитва, якої не розумію? Усіх деталей моїх дитячих “диспутів” уже не можу пригадати. Проте глибоко закарбувалися у пам'яті всі “шпильки”, якими не дуже розумні сусідоньки кололи батьків: “Ще до школи не пішло, а вже звідкись нахлебталось комунізму”... Не виключено, що цей прикрий епізод з раннього дитинства якимсь чином вплинув на мою тверду позицію у дорослому житті: молитва лише тоді вважається щирою, коли вона лунає мовою, кожне слово якої зрозуміле, і коли вона не порушує закону країни, у якій живе людина. Усе інше — фальш та велика політика, яка надихає на злочини, часто цинічно прикриті іменем Бога. Дедалі частіше не лише в Україні запитують: чи Церква, у якій панує фальш, є тим інститутом, який допомагає прокладати людині дорогу до Бога, чи є вона великим бізнес-проектом з мер-

## Осмислення часу тривоги, надії і віри

твою вірою? Тут наочним прикладом є любов до розкоші олігарха Гундяєва (патріарха Кіріла), його підлеглого з Києва “Паші-мерседеса” чи скандальна справа з наркотиками у Запорізькій митрополії УПЦ МП.

29 листопада 2019 р. ієромонах Свято-Андріївського кафедрального собору Запоріжжя Іліодор, котрий на той час був помічником (у Запоріжжі чомусь його на військовий лад називають “ад'юнктом”) митрополита Запорізького Луки з УПЦ (російського підпорядкування) спробував забрати з “Нової пошти” посылку з Черкас, у якій, як виявилось, були наркотики.

Можливо, справа й не набула би загальноукраїнського розголосу, коли б не деякі деталі. Отець Іліодор (Євген Кугатов) приїхав забирати посылку не сам, а з протеїєреєм Євгеном Квачем. Це означає, що у запорізькій митрополії були люди, втаємничені у наркотичні пристрасті Кугатова. І толерували їх. А може, і підтримували! Бо чому б митрополит Лука вже за 15—20 хвилин від затримання свого помічника Іліодора, після дзвінка “з пункту спостереження”, прислав свій “десант” на чолі з директором фірми “Вимпел-Фаворит”, яка охороняє митрополію, аби “виручити” затриманого?

Треба наголосити, що владика Лука — в миру лікар Андрій Коваленко. Він народжений у Харцизьку (нині місто окуповане путінськими головорізами) на Донбасі в 1971 році. В 2016 році був призначений митрополитом — досить молодим для такої посади. Вона, якщо порівнювати з армійськими структурами, відповідає званню генерала. За що саме Коваленко-Лука так швидко став молодим “генералом” від “справ церковних”? — поки не дослідив. Запорізькі джерела повідомляють про заяви митрополита, в яких він українську владу часів президентства Петра Порошенка порівнював з гітлерівським режимом. Шок серед думаючих запорожців викликала заборона митрополита відспівувати загиблого хлопчика, котрий був хрещений у храмі УПЦ Київського патріархату.

Виникає запитання — чий це генерал? Відкриваю на сайті Російської православної церкви розділ “Деятели Русской Православной Церкви”. Там серед тих “деятелів”, звичайно, фігурує митрополит Лука. І не лише він. Є там і першоієрарх УПЦ російської залежності митрополит Онуфрій, і весь єпископат цієї структури, й ігумени монастирів, що до неї входять. То які ж вони незалежні, як вони говорять про себе і переконують у тому свою паству?

На це запитання звертають увагу великі інститути. Проте трьома суддям Касаційного адміністративного Суду в складі Верховного Суду України висновки тих інститутів нічого не важать. 11 грудня 2019 р. суд у складі Олега Шишова (головуючий), Ігоря Дашутіна та Миколи Яковенка вирішив, що УПЦ російської залежності є повністю незалежною церквою! Чим керувалися судді при такому, м'яко кажучи, незрозумілому, явно політичному рішенні? Про осіб з суддівської “трійки”, рішення якої шокувало мільйони, відомо, що перший та третій з них і професійно (прийшли вони до Києва з донецьких судів), і родинно тісно пов'язані з

Донбасом. Другий — Дашутін — уродженець Сумщини, тривалий час працював на Харківщині. Ці регіони, як відомо, є зоною посиленого впливу “руського міра”. Світ, у кожному разі аналітичний його сектор, вже знає, що там, де “руський мір” — там відсутність логіки і правди.

Як тільки накрили отця Іліодора, то першою реакцією з боку керівництва митрополії було намагання показати факт затримання священника з наркотиками як провокацію проти Церкви, як помсту (цікаво, чию?) за непохитну вірність митрополита “матері-Церкві”. Зауважу, що тільки в “руському мірі” трапляються такі “чуда”, що мати може бути щонайменше на 500 років молодшою від доні! Коли штука з “помстою” не спрацювала, а справа завдяки соціальним мережам набирала небажаного розголосу, у митрополита Луки з'явилася нова версія: мовляв, отець Іліодор просто хвора, наркозалежна людина. І про його “хворобу” давно було відомо митрополиту. Проте тримав його біля себе, аби він міг здолати згубну пристрасть і під його чуйним оком йти до спасіння душі. Митрополит Лука публічно висловив готовність надати поліції допомогу у розслідуванні справи.

Запорізький відеоблогер *Ra-раJustifyTV* побоюється, що готовність митрополита допомогти у розслідуванні може звестися до спроб вибілити людину під маркою, що це хвора особа. І якщо таке станеться, Запоріжжя закипить, твердити блогер. Це знак, що далеко не всі беззастережно сприймають те, що їм кажуть люди, котрі називають себе пастрами запорізьких душ. Це перша ознака духовної кризи УПЦ МП.

Уродженець нині окупованого Алчевська на Луганщині Євген Кугатов під чужим оком донбаського уродженця Андрія Коваленка (митрополита Луки), був представником у Запоріжжі п'єтербурзької фірми “Дом милосердя”. На перший погляд — це благодійна організація, яка допомагає утримувати будинки для самотніх літніх людей тощо. Насправді це велика російська інвестиція у проростання в Україні “руського міра”. Його апологетом є і “церковний генерал”, митрополит Лука-Коваленко, і його “ад'юнкт”, умовно кажучи, “церковний капітан” з двома цивільними освітами (не вказано, чи закінченими): Донбаський державний технічний університет та Запорізький класичний приватний університет. Ад'юнкт Луки надавав своє скорботне дивчача для реклами політико-диверсійної путінської акції “дедаваєвали”. На його сторінці у Facebook є знущальне фото патріарха Філарета. На ньому йому доклеїли фотошопом “плакат” “Наш Патріарх Кирилл”. І ця маленька деталь — свідчення великої упередженості.

За всіма даними, Іліодору-Кугатову капали непогані дивіденди від російських інвестицій у закоріння “руського міра” на українській землі та в українських душах. Він же міг дозволити собі і купівлю наркотиків, і поїздки до екзотичних країн.

Запорізькі блогери, котрі пишуть про затримання ієромонаха з наркотиками, дуже сумніваються, що то були наркотики для

“власних потреб”. Вони схиляються до думки, що нині Російська православна церква, будучи розсадником великого зіпсуття, може бути досконалою базою для розповсюдження наркотиків. І навіть якщо це припущення не відповідає дійсності, то факт затримання духовника з наркотиками був великим ударом не лише по авторитету Запорізької Митрополії РПЦ і по авторитету Церкви загалом. Тому, за даними запорізьких джерел, отця Іліодора-Кугатова нібито було деградовано до звання рядового мирянина.

Удар і його суспільний резонанс був настільки сильним, що його можна порівнювати з політичним ударом, якого завдав усій системі Зе-влади батько нинішнього керівника України, який обізвав весь національно-свідомий, політично активний спектр українського суспільства “біомасою”. А усі телеканали, які критично оцінюють президентську діяльність його сина — “каналами ворогів”. Для нього усі вороги, хто проти “бити вместе с Россией”.

Питання запорізько-черкаських наркотиків, справі яких я присвятив багато уваги, — лише один із наслідків нашого перебування під інформаційно-організаційним впливом “руського міра”, активним носієм якого є УПЦ путінсько-гундяєвського підпорядкування. Розуміючи всю його небезпеку, як я греко-католик з великою надією очікував появи в Україні власне української православної Церкви з визначенням не лише в рамках національного правового поля, а на міжнародному рівні статусом. Мені багато разів доводилося зустрічатися з випадками абсурдних чи то виправдань, чи запитань: “А нам кажуть, що молитва у неканонічній Церкві не буде прийнята Богом?”

Я був у шоці, що люди початку XXI ст. (найчастіше такі розмови чув напередодні історичного приїзду в Україну Папи Римського Іоанна Павла II) можуть так примітивно мислити.

Я жив великою надією, що нова Церква нарешті стане однією з надійних духовно-патріотичних підвалин держави. Приблизно такою, якою була в далекі часи російської окупації і є нині Церква у Польщі. Там вона відіграє у патріотичному вихованні народу приблизно таку ж роль, як і школа. Тому там не знайдете ідіота, який горлатиме: “Путін, введи войска”. А в Україні до таких прохань під'юджували чимало “святих отців” кремлівського підпорядкування (це зафіксовано в наукових дослідженнях). Тому вже 6-й рік триває у нас путінська окупація!

Я щиро вірив, що у плані патріотичного виховання в об'єднаній Православній Церкві (ПЦУ) зміни відбуватимуться найшвидше, бо ж передусім це праця словом, яке підкріплюється напрацьованим роками авторитетом. Предстоятель створеної на об'єднано-Соборі ПЦУ (представник молодого покоління) Митрополит Епіфаній ще не мав належного авторитету в суспільстві. До нього щойно пригладалися.

Ось несподіваний на той час авторитет мав патріарх УПЦ КП Філарет. Було велике очікування, що у вирішальній для долі української держави дні у березні 2019 року він звернеться до нації з напутнім словом, що комедія під

гаслами “зробимо їх разом” може закінчитися трагедією. Але цього не сталося. В оточенні патріарха знайшлися люди, які порадили йому тримати “нейтралітет” у політичних справах. І налагодити добрі стосунки з Володимиром Зеленським. Публічні заяви патріарха, що Церква прощає Зеленському його зневагу, висловлену зі сцени на адресу Церкви, шокували мільйони українців.

Не виключаю, що незрозуміла багатьом поведінка патріарха Філарета зумовлена якимись особистими жалями до Петра Порошенка. Нині ж бо живемо у такий складний час, що політика і справи церковні дуже тісно переплетені. Проте чи по-державному буде особисті жалі ставити вище справ державних? Коли б не патріарший “нейтралітет”, то, може, ситуація була б менш тривожною, коли під загрозою опинилася не лише унітарність України, а саме її існування. Під час виборчої кампанії 2019 року мав я багато специфічних розмов: жінка зі Львова з вищою освітою каже мені: “А якщо раптом виявиться, що все, що говорять про Петра Порошенка — правда? Що я тоді робитиму, коли за нього проголосую? Та ні, щоб мати чисту совість — голосуватиму за менше зло”. Чи виникали б такі питання, коли б були патріарші звернення про мораль, правду та історичну відповідальність? Але таких звернень не було. Тому попри всю титанічну працю, яку зробив патріарх Філарет у справі виведення української православної Церкви з-під московської залежності, він входить до історії як впливова публічна особа, котра пасивно спостерігала за приходом нинішнього “меншого зла”.

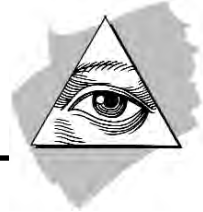
Велике краще бачиться здалеку. Дивлячись на українські справи з еміграційної відстані, російський антипутінський аналітик Андрій Ілларіонов каже, що українські “слуги народу” насправді є слугами Кремля.

Цієї думки дотримується ще один російський політичний емігрант Андрій Піонтковский. В інтерв'ю (опубліковано 18 листопада на сайті) він сказав шокуючі слова: “Нинішнє керівництво держави (України. — М. Л.) — це чотири особи: бандит Коломойський, його адвокат Богдан, Ермак, який працює на інтереси Кремля і, можливо, наївний дурачина Зеленський, а можливо, талановитий актор, який прекрасно грає роль наївного дурачини”.

Ця різка оцінка змушує детальніше придивитися до цього російського політичного емігранта. Андрій Піонтковский — усебігнотомий учений-математик, член Американської математичної спілки, опозиційний до режиму Путіна російський політолог, публіцист. У своїх працях обгрунтовує фашистську суть путінського режиму: “Захар Прилепін як дзеркало путінського фашизму”, “Остання конвульсія режиму Путіна”. Після численних обшуків, погроз арештом, натяків, що у випадку подальшої активної діяльності може стати жертвою ритуального вбивства Путіним, у лютому 2016 року емігрував з Росії.

Твердження про останню конвульсію режиму Путіна змушує нас шукати аналітичної відповіді, що ж нам принесе і на політичних, і на релігійних фронтах 2020 рік?

Далі буде.



Катерина  
МОТРИЧ

# Синдром Палія

Недавно почула в одній із телепередач “Прямого” телеканалу, що за якимсь там рейтингом ми, українці, належимо до найнещасливіших, чи однієї з таких, націй. Хто проводив те дослідження і що бралось до уваги, невідомо, але ми вкотре упевнилися в тому, про що й самі здогадувалися. Хоча, хоча... Усі нації, які були в “тюрмі народів” і які нині виборюють своє місце під сонцем, цілком можуть поділити з нами цю першість. Буцегарня все прагне оновлення і анекдот “я жив навпроти тюрми, а тепер — навпроти свого дому” лоскоче пекельну душу “начальника” цієї пеніциарної установи, і він випробовує його на реалізм і живучість та все марить знову оселити там усіх, хто вибрався на волю. І несходими простори йому не милі. І фантастичне багатство не радує, і родовища нафти та газу не гріють його чорну душу. Він марить чужими горами, степами, чужими морями, чужими містами і селами, де жили б невільники, перетовчені, перекатовані його катами народи, обернуті в руїну простори, заграбовані колючим дротом. І те, що його опричники щоднини доточують по метру від кордону з Грузією — щодня переставляють колючий дріт углиб чужої землі, — моторошний діагноз всієї хвороби, століттями зведеної на брехні й крові приреченої системи. Хутін Пуй хоче нового союзу, щоб знову лякати ним світ і тримати його в чорному тілі. І поки лжеімператор зводить свої примарні плани, китайці мирно й цивілізовано селяться на його незаселених просторах без жодного пострілу й без агресії — вирішують демографічну ситуацію воюючої країни, яка хронічно втрачає свій дітородний потенціал на бойовищах світу. І молотом китайцям робити це не важко й приємно. І Хутін Пуя цей факт не лякає, бо він вірить, що це і є оновлення імперії ще одним народом.

Подумалося: добре, що не проводився рейтинг серед народів робити безглузді вчинки і обирати на найвищі державні пости то “проф-фесорів”, то “академіків” з позакмарними реїтингами, а потім гнати їх геть, як шкідливу худобу, яка спустошила і витолочила все. Отак дві полярні частини одного народу й співіснують: одна частина (значно більша) робить вибір і перетворює наш життєвий простір у конюшні, де всяка худоба загиджує, спустошує й оскверняє його, а менша частина народу довго й тяжко чистить ті конюшні. І так до наступного “волевиявлення”. І цей конфлікт усередині єдиного народу, конфлікт між владою й соціумом і спричинюють майже тисячолітню національну гемофілію, а біди й негаразди, кажуть, ідуть туди, де є їхні родичі. Може, це і є тим тестом на нещасливість нації, яку допінгує “москаль-чарівник”.

28 літ експериментуємо і шукаємо свого Мойсея. Той водив свій народ по пустелі 40 літ, поки не згине останній раб. У нас мойсеї виконують зворотню місію — множать рабів. Тож по тому, як світ нині іронічно й співчутливо спостерігає за нами, стає зрозуміло, що у плані вибору і виборів ми нині біжимо попереду всієї планети і спробуй нас обігнати.

А чого? Бо ми країна президентів. На собаку палицею кинь, а в президента влучиш. Ідеш отак у переповненому транспорті, чуєш, як “президент” гомонить нецензурною лексикою з іншим “президен-

том” — бачте, той ліктем уперся йому в бік і другу ногу ніде поставити. І його рюкзак вже третьому “президенту” заважає. Думаєш, що час уже всі маршрутки, автобуси й електрички відмінити і всіх “президентів”, отак три четвертих від всього загалу народу на велосипеди пересадити. Китай не Китай, а щось у цьому є таке прекрасне, таке неповторне, що годі вимовить словами. (Хіба що його можна порівняти з креативністю, “силою таланту та красою” озвучених текстів і мелодій сучасних хористів і соліста “кварталу 95”). За сорок п’ять секунд у ВР ухвалений монобільшістю закон, щоб усю нашу економіку на виробництво велосипедів перевести. І тоді обіцянка зменшити тарифи автоматично вирішиться. Покрутив педалі отак кілометрів 20—25 до роботи — нагрівся. А потім — з роботи. Тож навіщо те опалення! Потреба в теплих батареях відпаде. Тарифи донизу посунуться. І обіцянка-цяцянка стане реальністю.

Відчуття жити в країні як розпліднику президентства — неперевершене. Іду якось увечері додому. Сіється холодна осіння мжичка. На лавці коло під’їзду сидить “президент”, ловить дрижаки і просить мене: “Сонечко,пусти в під’їзд погрітись”. Звісно, я впустила і винесла йому попоїсти. “Президент” із першого поверху вийшов покурити і вигнав “президента” у брудному одязі з під’їзду, ще й мені дещо сказав. Порадив забрати його додому, коли я така милосердна. А я відповіла, що він вчинив неправильно, бо той із монобільшості і його обличчя цілком виписується в більшість “нових облич”, дарма що воно давно неголене і немите. І що я не маю права втручатися в турборежим ВР, бо там кожен голос монобільшості в ухваленні законів епохальний. Вони відчують, що прийшли ненадовго, тому клепають “закони”, не читаючи, не знаючи, про що вони і для чого. Їм треба згорнути і продати все, що можна. На те вони й “слуги народу”, щоб не перейматися тим, що вони встигнуть наварганити господарям і що це доведеться комусь довго й важко виправляти. Слуги є слуги, що з них візьмеш! Це ж “каста” прислуги.

Чомусь саме у грудневі дні (дні незабутніх роковин) згадується 1 грудня 1991-го, і мовби хтось сторонній доводить мені: “Адже ж проголосував за незалежність майже 91 відсоток українців”. То що ж відбулося з народом за ці 28 років? Свідомі відійшли на щасливу Україну, а квартално-відчуючі народилися? Що ж таки відбулося з народом?

І сотні разів запитуєш себе, чого на такій благодатній землі вродив такий неглибокий миршавий засів, чого на цій землі, наділеній розкішною природою, не родить щаслива доля і зі століття в століття множаться біди й лихоліття? Заглядаєш у княжі палаци і гетьманські маєтки, запитуєш у войовничих князів, чи не вони зламали життєвий опору всенародної долі й згорнули на його голову тисячі проклять і бід? Допитуєшся і в гетьманів, і в козацької старшини, чого не могли погамувати свою зажерливість і так множили лихі вчинки та зрадливості? Ловиш пекучий столітній вітер “апостолів черні” на змиленні огирях і навіть бачиш велику жабу у них за пазухою...

І ось, здавалося, б, усе має потекти інакше, і щаслива доля нарешті зустрінься з народом. Минає довгих 28 літ, а чуда не стається, і вона дедалі більше віддаляється від нього. Щаслива доля спочатку плакала, дивлячись на шабаш одержимих, як розкрадали Україну, як злодійство й корупція обплутували її з усіх боків, як бандити й напересточкиники ставали державною елітою, а народ отетеріло спостерігав за тим. А потім стала істерично сміятися, і

з того реготу й вродилося... Словом, досміялася...

Я часто стою на автобусній зупинці у містечку Фастів, що неподалік Києва. Поруч — погруддя козацького полковника Семена Палія. А збоку на величезному каміні — табличка: “Славному козаку, полковнику охочекомонному, Фастівському і Білоцерківському Семену Палію 14.08 1622—14 01. 1710.” Інколи підходжу до нього і “веду” з ним мовчазну балачку. Запитую, навіщо він так вчинив, вийшовши із заслання, чому помста і ненависть до гетьмана Мазепа засліпила його, що він допомагав царю Петру I у битві під Полтавою та ще й привів із собою аж 30 тисяч козаків. Чи не розумів, що воює не проти Мазепи, а проти України, чи не усвідомлював, що її крах почався саме з цієї програної Полтавської битви, і 30 тисяч козаків кували перемогу імперській Московії, невсипущого ординця, який уже згноїв до того тисячі козаків на зведенні своєї столиці. Але нові тисячі козаків пішли за отаманом, ображеним на гетьмана, і сікли побратимів. Чи не міг полковник по-чоловічому розквитатися з Мазепою, а не втопити в сльозах і крові Україну, адже помста і лють царя на українців була пекельною! А Палій мені “відповів”, що не лише він кував перемогу царя, а й чотири полковники: стародубський, чернігівський, переяславський і ніжинський. І кожного назвав по-іменню. А невдовзі на бік царя перейшли ще два полковники — мигородський Апостол і компанійський Галаган. А Мазепу залишають навіть ті, хто його підтримував у боротьбі проти царя. І чому так сталося? Та все через ту ж таки опору, на якій постала й тримається Московія. Це один з її китів. Брехня, брехня і ще раз брехня!!! Мазепа звернувся з відозвою до козацтва й народу підтримати його у боротьбі з царською Росією, яка нестерпно гнобила українців і нищила волюнть і права українського козацтва. Але москаль таки ж тримається на брехні. Меншиков, що був біля кордонів України, не лише завадив українським полкам з’єднатися зі шведами — перекрив переправи через Десну, а видав маніфест, у якому гетьман Мазепа постав як зрадник, той, що хоче віддати церкви і монастирі в унію, католикам, а народ віддати у кріпацтво полякам. Це спрацювало безвідмовно серед усіх верств населення. У це повірили і козацька старшина, і козаки, і простий люд. Мети було досягнуто (точнісінько, як і у 1918-му, що Павло Скоропадський хоче віддати Україну німцям. Як спрацювала недавня брехня проти Порошенка). Народ отетерів від того, що коїлося в Україні, замовк, онімів нажаханий тими звірствами, які вчинили москалі в Батурині та навколо нього, коли у радіусі 150 кілометрів випалювали села і катували селян.

Московія після цієї перемоги зміцніла і стала однією з найсильніших країн світу аж по сьогодні, а Україна опустилася в державну порячку, несучи на собі тавро зрадливості й пораженьства через невсипущого ворога та мстивість козацької старшини і її прагнення допекти Мазепі. Так, він давав привід багатьом ненавидіти його. Ненавиділи, як пана, далекого від простого народу й козацької голоти. Але коли старшина виступила проти нього, Мазепа вже відкрито вів боротьбу проти царя, отже, виборював Україну і дуже сподівався на підтримку козацтва й народу.

Та жорстокість москаля зійде невдовзі генетичним страхом у душах багатьох поколінь деформованою національною свідомістю нації. Вона опустилася в сплячку, “заснула Вкраїна, цвіллюю поросла”, але вибухатиме гайдамачиною і поволі накопичуватиме в глибинах надломленої свідомості силу духу. І це та вічна українська ріка, що має одне і те саме гирло, одне русло

і почасти розливається на рукави, притоки, шалені повені, коли в її глибинах запалюються її джерела і перетворюються у вогняні.

Саме на ці вогневищі й втрапив був один з “апостолів черні” (вислів Д. Донцова про лідерів УНР) і вирішив, що їх достатньо, щоб подолати озброєного до зубів ворога. Розраховував покладатися не на міцну армію, яку привів і очолив царський генерал Павло Скоропадський, а на громадянську свідомість. Харизматичні романтики в політиці й державотворенні народ за собою можуть повести, але точка їхнього приземлення зветься — крах. (Як це мені нині нагадує розмови про те, що агресору хочеться глянути у вічі й запитати, хто повинен відповідати за все зло. І заради цієї романтичної забаганки було відведено з української території армію і зроблено низку необдуманих кроків). Саме з романтики й почався крах України сто літ тому. Як сказав один мудрий українець, “романтиків, що пруться керувати державою, треба відразу кидати в тюрми і то довічно, щоб не нашкодили”. До речі, це і вчинив із Симоном Петлюрою міністр внутрішніх справ Кістяківський. Він заарештував Петлюру, який ворохобив народ і виступав проти гетьманату, — просто заважав зводити державу, бо був одержимий авторитаризмом і бачив на місці Скоропадського себе. Але патріоти Національного союзу разом із німецьким командуванням, що допомагало Україні в боротьбі з агресивною Росією, просили гетьмана звільнити Петлюру. Під їхнім тиском він його звільнив, але взяв з нього слово не шкодити українській державі і не підтримувати створену В. Винниченком Директорію. Слово Петлюра дав. 13 листопада він вийшов з в’язниці, а вже наступного дня виїхав до Білої Церкви і очолив антигетьманське повстання, розсварившись із Винниченком за отаманську першість. Так посварені й рушили на молоду українську державу, вважаючи, що на пана Скоропадського. Місяць тривала облога Києва, українці Директорії воювали проти українців гетьманату і таки взяли Київ. Лише місяць знадобився, щоб зруйнувати все, що було досягнуто гетьманатом. Зате Петлюра здобув омріяне звання головного військового отамана. Всі інституції і досягнення було зруйновано. (І знову це французьке дежавю). Зруйнувавши все і захопивши владу, не знали, що робити далі. Бо руйнувати легше, ніж зводити, бо є ті на шляху державотворення, що зводять, а є вічні руйначі і ворохобники, які швидко і вправно вміють все зведене кимось перетворити у руїну і повести за собою народ в нікуди. Гетьманат впав, Директорія здобула перемогу, але “нові обличчя” були безпорадні у державотворенні і не знали що робити далі. Зате імперська Росія добре знала і поведла Україну до пекла.

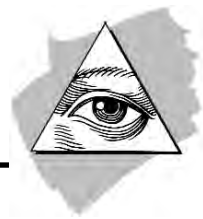
Чи могла Україна тоді встояти перед наступом більшовицької Росії? Могла, коли б не синдром Палія. Там заважав пан, гетьман Мазепа, а у 1918-му — гетьман Павло Скоропадський, що зводив європейську державу. Черні він також був ненависний, як пан.

Все це лягало в плани вічного ворога, брехуна і варвара. Він як дерево смерті: коріння вортає в пекло, а плоди отруйні, на його кроні сім голів дракона, і як дістатися до його смерті — поки що ніхто не знає. І 500, і 300, і 200, і 100 він був незмінний, жив брехнею, брехнею поганяв і на брехні зводив свої бараки й колючий дріт. Лише міняв назви: Золота орда, царська імперія, радянська. А нині — рашизм. Але є в українців ще один ворог — велика українська жаба, яка живе в душах всіх заздрісників. Вона допомагає москалю у доленосні періоди, вона перехоплює булаву і веде за собою народ, але лише кілька кроків, бо спотикається об підніжку москаля і падає.

І знову на десятки літ провалля й травмована національна свідомість. А “грома-

Продовження на стор. 6





Закінчення.  
Початок на стор. 5

дяньська свідомість” буде Дніпрогес, відбудовує шахти Донбасу й металургійні заводи, піднімає цілину, їде на будови комунізму і варить сталь. І множить п’ятисотенниць, героїв праці на полях і в корівниках. Здавалося б, це вже назавжди, виродження й переродження нації. І ті промінчики свободи — шістдесятництво за ґратами — то лиш прояви здорових клітин у зруйнованій імунній системі хворого організму нації.

Але історія ходить своїми дорогами, і щаслива доля почасти шукає народ, але не може з ним зустрітися. Прийшла, постукала у браму, а його немає вдома або у нього не всі вдома, і немає кому відчинити ту браму. Ось уже 28 літ стукає, а він на виборах, вибирає чоловік та все на радість Хутін Пую, аж так, що він скаже “недонарод, недогосударство”. Не уточнює, що до такого вибору він доклав увесь свій кадебістський геній, і як досвідчений поромник спрямовує “пором” у потрібне русло, щоб на палубі були свої, слухняні і керовані. Бо непокірних Москва не терпить. Тих чоловік, кого вона не може зламати через коліно, ламає народ. І методів їй не позичати. І слабша частина народу навіть не помітить, що його зламали. Ось все відбувалося на наших очах, а Клію лише отетеріло спостерігала за тим дійством, як народ щодня довгі місяці ковтав то солодку піну, то гірку, коли йому показували із зомбоящика то “героя”, то “антигероя”. “Антигерой” викликав ненависть більшу, ніж любов до “героя”. І ненависть перемогла. Як в козацької старшини і голоти до Мазепи, як перемогла вона у С. Петлюри та В. Винниченка й бідноти до “пана” Павла Скоропадського. Так влаштований українець, що він має когось то обожнювати, то ненавидіти.

Ось добра доля знову постукала у браму, а відчинити нікому — не всі вдома, сольний концерт віртуоза-рояліста дивляться, регочуть і подумки клянуть, що лише такий може ошчасливити їх і лише “таким марила” усі століття мати-Україна... А ті, кого застала вдома, скрушно розвели руками, мовляв, нехай сміються, скоро плакати почнуть. А уста народу тихо додали: “Чого бідне — бо дурне, чого дурне — бо бідне”.

І попри те, що високі зарплати, пенсії, притомні ціни на все і посильні тарифи відплатили, не припливши, фраза “вас обдурили” нікого з тієї когорти, кого добра доля ніяк не може застати вдома, не драгує, не ображає і не витверезує. Вони усе ж так само тримають долоні в позиції оплесків і сподіваються чуда, бо їхня віра тверда і непохитна. Вони навіть не здогадуються, що в тому, що Україна щодня відкриває “нові обличчя” корупціонерів, шахраїв, зрадників, аморальних типів, нищих деспотичних негідників і відвертих ворогів, які готові продати все з молотка і здати Україну ворогові чи то в довгострокову оренду чи у вічне користування, винні лише вони. (Щодень потроху здається українська держава — ось на горизонті торгівля землею, ось завуальована під місцеве самоврядування федералізація). Що саме вони і привели їх на державний олімп, заковтуючи брехню.

І знову хвилями прокочується тривога, напруга, страх за рідну країну й державу. За рідну землю — як невіддільну частину української душі і духу. І знову ошуканий народ, спокушений маніпуляторами й пройдисвітами, і знову — жива віть на гнилому дереві нації, патріоти, вічні заложники юрби, з незмінним “слава Україні”, “смерть ворогам”, з імунною системою майданів — як порятунком народу і держави.

У Семена Палія і тих полковників, що перескочили до царя і повели за собою козаків, не було телевізії, шахраїв-балакунів з брехливими “секретними матеріалами”, не відомо, що він говорив козацькій голові, як переконував їх йти на те імперське

# Синдром Палія



бойовище, де козаки Петро, Панас, Грицько вбивали своїх побратимів, чи може, й рідних братів Павла, Панька чи Гаврила, які воювали на боці Мазепи, а отже, — України. Допускаю, що вони також були переповнені ненавистю до гетьмана, і він давав на це всі підстави. І у тій ненависті до однієї конкретної особи не звучало слово “Україна”, лише було бажання помститися йому. Може, це і є з тих найбільших проклять, що впали на нас і продовжують падати, бо “синдром Палія” не минув і продовжує жити у нашій свідомості, як смертоносна клітина. Тому на тій табличці коло погруддя Палія кимось вигравірувані слова “Будь гідний пам’яті отих, хто ліг за волю України у могилу. Згадай їх, славних і святих, черпай від них насагу й силу” — чомусь засмутили мене. Авжеж, що черпаємо! Авжеж, що гідні!.. Ми ж зовсім недавно проковтнули “патріотичне” “проти всіх”, а вийшло за того, хто нині спонсорує війну на Донбасі тими грошима, які він вкрав у народу і вивіз ешелонами до Росії. Не найгірші за це проголосували, а “найсвідоміші”.

І через якийсь десяток літ знову заковтнули брехню. Це вже найсвіжіші події. У розмовах про рейтинг віртуального президента Голобородька часто звучить чи то як виправдання нашій національній недолугості, чи то як запевнення, що ми не такі вже й рагулі, а просто ми були проти отого, нового пана, майже Мазепи, — Пороха. Що у тому многоголосі, запевняють, є й голоси людей розумних, які просто не хотіли чути це ім’я. А таке ім’я, як Україна вони чули?! А полковники Палій, Полуботок, Журавівський, Томара, Скоропадський, Апостол і Галаган не могли чути про Мазепу. І теж не були нерозумними. А Симон Петлюра і Володимир Винниченко не могли чути ім’я успішного талановитого генерала, а потім очільника української держави, теж успішного і вміючого, П. Скоропадського.

І ось через 310 літ все повторилося з вражаючою схожістю. Синдром Палія та інших іменитих достойників повторився вже на новому історичному витку. Знаю, що багато свідомих патріотичних людей вступали в герць з тими “інтелектуалами”, сперечалися з ними і переконували не “валити державу”, не голосувати “проти Пороха”. То отож думаю весь час: неже ж їхній “витончений” інтелект і яловий “патріотизм” зовсім, ну, зовсім, не уявляли, як будуть рухатися події далі? Що подібне приведе собі подібних, і вони разом вчинять шабаш і все у турборежимі, щоб ніхто не встиг оговтатися. Якщо розумні, то неже ж не відали, що за “новими обличчями” стоять старі, і вони сповзатимуться в Україну, щоб вчинити помсту? Сповзатиметься вся ненаситна, ненажерлива рать, готова доковтати те, що вона не доковтала

при “попередніках” та ще й вчинити помсту тим патріотам, які спровадили їх із рідної землі. Не уявляли, як швидко буде кришитися й ламатися державна піраміда і рука кремля буде смикати мотузочки, щоб ляльки виконували їхні повеління і озвучували їхні тексти. Як усі балачки “інтелектуалів” про прагнення змін і реґоти недоінтелектуалів перетворюються в тихе постогнування, а до слова “розчарування” прилипне означення “велике”. А у їхніх гаманцях заведеться вітер, а нові квитанції на комунальні тарифи не будуть пахнути фарбою квитків на концерти 95-го кварталу. Що крен у бік Росії і дух малоросійства просто фонтанував у всьому, до чого був причетний лідер телепрограм і телесеріалів. І він не міг поміняти свій внутрішній світ, свою філософію буття, бо він таким прийшов у цей світ. Але місію свою виконав: підзарядив цим духом мільйони телеглядачів. То запитання до тих розумак, що були проти Порошенка: ви саме про такого лідера України мріяли?! І дух його надто чужий духові України, і її дух йому чужий і незбагнений. За це не судять, навіть не осуджують, бо духи обирають тих, кого вони можуть обрати. Але покоління судять своїх попередників за дух зрадливості, немудрості, страждаючи, не прощаючи тим, хто вибирав ім щербату долю.

У списку тих, кого слуги прагнуть кинути за ґрати, значаться імена найбільших патріотів, які такі ж ненависні москалям, як і ім’я Степана Бандери. Це вже стало генетичним кодом москаля. Він ним отруївся і ним перенаситився. Він пам’ятає, що робили з ним бандерівці у своїх лісах, але не розповідає, що то була відповідь повстанців на ванни із сірчаною кислотою, куди москаль кидав їх і де повністю розчинялося людське тіло, на ті велетенські ями напівзакатованих людей, що довго ворушилися, не розповідає і про тисячі втоплених отроковиць з повстанських країв, яких вони втопили, щоб більше не народили собі подібних. То неже ж і у “нових облич” той таки ж “код”?

А сценарії судилищ неначе хтось пише рукою того, хто кидав у моторошні ванни українців, у криниці живих головами вниз... Хто знається на кедебістських методах війни без зброї й армії. Що день-що два вимальовуються образи “ворогів народу” і все чомусь серед патріотів — політиків-майданівців, військових, волонтерів. Це та еліта, та захисна сила, яка не просто прогнала вуркаганство з України, а дала й москалеві по зубах і розхитала його віру в його непереможну наступальну силу, і цей дракон не дорахувався вже кілька своїх голів із семи і тисячі-тисячі своїх завойовників.

У тому, що відбувається нині в нас, так повіяло совковими катівнями, “чорними воронами” 37-го, і тінь від руки кремля така конкретна і темна. І методи старі, пере-

вірені: здеморалізувати українську еліту, зняти її з постаментів захисників країни і опустити до рівня сірої зворохобленої маси, “ворогів народу”. А обиватель має в це неодмінно повірити і ще більше полюбити “слуг народу”. Тренінг з ним проведено, іспит із зомбування він склав на “відмінно”. Проквітнув і ще не перетравив Голобородька разом із його слугами — проковтне і путінський сценарій з перетворення захисників України у ворогів, моральних перевертнів, злодіїв, убивць. У 1937-му його сценарій спрацював, коли інтелігенцію, інтелектуалів, митців було перетворено у американських й англійських розвідників, отруювачів колгоспних корів і взагалі “вредітелей щасливої совецької життя”. І з нащадками цих “ворогів” чинився глум і жак: їм були перекриті всі дороги до освіти і спокійного повноцінного життя. Їх переслідували й тероризували, їх змушували зректися своїх батьків.

Роги із того пекла вимальовуються. І головне — дух і повадки брехуна москаля. Ось вам “терористична організація”, ось вам “терористи”. І їм байдуже, кого вбивати — чи московського журналіста, чи українську патріотку-волонтерку. Такий сценарій переконливіший. У ньому більше “інтернаціоналізму” й “правдивості” і “общечеловеческих ценностей”. Мовляв, тут почерк москалів ні до чого — он і націоналістку захистили. Це все витівки “проклятих бандероїдів”, що вбивають і їдять дітей. І ось добралися до московського опозиціонера і готують до роздачі ще й Марусю, славному дочку не дуже (не суціль) славного народу. Таке враження, що “терористами” кермують інопланетяни, бо вони мовби і не з москалями, і не з українцями — а у них черговий тренінг. Під роздачу потрапив російський опозиціонер, візьмемося за патріотку. Ось тут, здається, й прокололися “сценаристи”. Надто вже кедебістський дух відчутний. І сценарій без родзинки. На обивателя розрахований. І подібні голоси — не проблема в час комп’ютерних можливостей.

І це не єдиний креатив сучасної влади, у якій надто багато помічників, консультантів і професійних волонтерів з бажанням розпалити війну всередині країни, дестабілізувати і так нестабільну ситуацію, дедеморалізувати і так вже здеморалізований народ дешевими гуморними шоу і “руським міром” телесеріалів. А головне — знеславити тих, хто становить нині славу й надію України. Таке спрацює у країнах нестабільної економіки, непатріотичної влади і тієї “монобільшості” народу, готового ковтати все, що йому буде кинуто для поживи. Особисто я в ці “кримінальні одкровення” не вірю. Надто дешевий і фальшивий матеріал у цих архітектурних конструкціях, на які спокусилася нинішня влада. І коли їхня зірка всевладдя закотиться за путінські краєвиди, коли стрепенеться виборець-голобородьківець, ось тоді Україна судитиме їх як злочинців і яничар, і тридцять срібників, якими Іуда зделенбає ось уже дві тисячі літ, дзвонитиме і по їхніх душах. А Клію напише найвідразливіші сторінки нашої історії. Але я їм цього не бажаю.

І тому той рейтинг, що засвідчує нещасливість українського народу, напевно, таки правдивий і надто болючий. Важко повірити в щасливе буття народу, який сам, своїми зусиллями віддає власну долю на поталу ворогові і хронічно обирає “сліпих поводитирів для сліпих”. Коли велика українська жаба стає суддею і прокуратором і оголошує війну Вітчизні. Синдром Палія вдарив її в серце 1709-го, 1918-го. І вже 2019-го. Якщо ось ті, що були не “за”, а “проти” й знаходять якісь слова для свого виправдання, і їхня жаба впала в зимову сплячку, то не спить і страждає українська доля і наслукає тихий схлип. То плаче Україна, промовляє їхні імена і просить Бога, щоб цього разу не карав її московським зашморгом, простив і послав мудріших...

Катерина МОТРИЧ





Валерій ЖУРАВКОВ,  
м. Київ

## Моє друге прочитання книжки Юрія Щербака «Україна в епоху війномиру»

Цілком погоджуюсь зі стратегічним дороговказом Юрія Щербака: “Україна має йти проамериканським шляхом Польщі, а не покладатися на проросійські держави Європи (Франція, Німеччина), які, як показує історія, схильні до аморального компромісу з Росією за рахунок України...”

Автор цих рядків мав нагоду протягом п’яти років (1996—2000) брати активну участь у сфері державного управління (центральної органи), бути причетним до стратегії і тактики інтеграції України до ЄС. Одного разу повезли нас у передмістя Брюсселя для відпочинку від багатоденних засідань. Налили келихи. І тільки-но присутні їх підняли — грянув такий грім, що мало шибки не повилітали. Подумав: чи це не знамення Боже? Протягом п’яти років мене не полишали сумніви у щирості керівників ЄС. Хоча й був тоді відповідальним секретарем комісії з підготовки Плану заходів інтеграції України до ЄС, який затвердив Л. Кучма. Як швидко прийняли до ЄС Балтію, Східну Європу! Україну — зась! Вони вчили нас, як треба букви писати, а стратегій державних, доктрин, концепцій ми не створювали. Ці тексти, а також меморандуми, програми, вже перекладені українською, спускали нам МВФ і Світовий банк.

Ще один “діагноз” Юрія Миколайовича: “Хто вірить у добрі наміри Росії — невиліковний політичний ідіот”. На це дописувач у Фейсбуці на сторінці “Ярослав Вал” Петро Дараманчук зауважив: “На сто відсотків правда. А хто вважає, що жити в Україні й ненавидіти все українське — мову, культуру, духовність, історію, а то і самих українців — автохтонів цієї землі, самому ж дивитися на Росію, як вовк завжди у ліс дивиться, виховувати власних дітей у душі ненависті до своєї рідної землі, народу і любові до нашого ворога, північно-східного сусіда — це номально, та при цьому сподіватися на швидке покращення життя у нашій країні через приведення до влади колабораціоністів — той двічі ідіот”.

Дехто має сумніви щодо неприхильності ЗЕ-команди до національних інтересів України. При цьому численна більшість співвітчизників дуже схожа на міфічних страусів епохи Плінія Старшого...

Як спеціаліст у галузі державної безпеки свідчу: енергетична, економічна, інформаційна — ось три кити безпеки, якщо не торкатись військової. Можливо імітувати активність у цих напрямках, але нічого не зрушувати з місця, робити дірки у хитро заплутаних парканах законодавства. Така наша політика усіх років незалежності. До речі, таким був задокументований зміст інструкції КДБ польському прем’єру Бальмонта, згадки про якого старанно вирізані з Інтернету. Там знайдете тільки про поета-русофіла Костянтина Бальмонта. Про згаданого мною прем’єра — нічого. Цей мужній чоловік, справжній патріот, застрелився, аби не шкодити Польщі. Чи є серед наших “владців” хоч один йому подібний, готовий застрелитися, аби не виконувати забаганки Кремля?

Щодо енергетичної безпеки України. Лише два моменти з реалій 2019 року:

— заборонено підключати до загальнодержавних мереж щойно збудовані сонячні електростанції, йде шалений наступ за скасування “зеленого” тарифу;

— відновлено імпорт електроенергії з РФ — нехай деградує наші генеруючі потужності, нехай шахтарі роками не отримують заробітної платні...

З приходом нової “Команди-ЗЕ” спостерігаємо впевнене зміцнення гривні на тлі погіршення сальдо зовнішньоторговельного балансу, падіння промислового виробництва, зростання цін і тарифів. Ось як це пояснює дописувач у Фейсбуці Олег Іваненко:

“1. Економіка останні місяці не стала краще працювати, а скоріше навпаки. Тому зниження курсу долара — це штучний процес. Фінансова піраміда. Зелена “МММ”.



2. Грошей у казні немає. (Думаю, це і так зрозуміло). Але “латати дірки” потрібно, і тоді уряд Зе почав торгувати “повітрям” у вигляді цінних паперів під астрономічні дивіденди (16—19%) для іноземців.

3. Звиклі до порядності при роботі з цінними паперами (тим більше, під гарантії держави) іноземні інвестори кинулися скуповувати наші облигації. Але робити це вони повинні за гривні — така умова.

4. А як ви знаєте, коли багато якогось товару на ринку, його ціна падає. На нинішній момент ввезено і продано на міжбанківських торгах майже 5 млрд доларів. Ось ціна на нього і впала.

5. Однак комерсанти розуміють, що ця “мильна бульбашка” скоро лопне. А “контрольним пострілом у голову” для країни стане відхід МВФ з України. І ось тоді долар уже не знижуватися, а різко злітати стане. Тому бізнесмени (зокрема й ті, що голосували і підтримують Зе) вже зараз в товари і послуги закладають свої майбутні втрати, а ми їх вже платимо. Ось і ціна на все зростає.

6. В результаті, коли в рази збільшиться курс і ще більше підскочать ціни на все, — це не дасть можливості аграріям підготуватися до наступного сезону (насіння, добрива, паливо, техніка...), а це означатиме, що ми ще й без врожаю залишимося.

7. А тут приспіють за своїми відсотками іноземні фінансисти, які купили українські облигації і дуже сподівалися на порядність українського уряду. І тоді їх знову витягнуть з наших кишень високими цінами і тарифами. Але цих грошей все одно не вистачить (тим більше Коломойський давно вже пропонує оголосити Україну банкрутом і визнати дефолт). І тоді ми ще й зганьбимося, і на багато де-

сятиліть за Україною закріпиться клеймо ненадійного партнера.

8. І тут тільки залишиться вийти на арену Путіну і сказати: “А я вам говорив, що це країна-обманщик. Тепер знімайте з мене санкції і накладайте їх на неї...”. Завіса...

Р. С. А на душі сумно, коли розумієш, що заради оплесків якісь клоуни перетворюють твою країну, твою націю на фінансову піраміду, котра ось-ось завалиться, поховавши всіх нас під її уламками...”

Інформаційна безпека: програємо по усіх напрямках. Щодо наших ЗМІ Юрій Щербак констатує: “Мова, телевізійна картинка, офіційне повідомлення в пресі перестають бути джерелом інформації, перетворюються на різновид зброї масового ураження, породжуючи мільйони жертв...”

Звертаю увагу небайдужих до збереження державності України на те, що переважна більшість каналів радіо й ТБ — приватна власність ворогів України, “нейрохірургів” національної свідомості.

До речі: “геніальний” теоретик КДБ Путін заявив, що український етнос придумав польський граф Потоцький. “З цим треба щось робити”, вважає він.

Деякі розсудливі теоретики мовної політики, зокрема з Києво-Могилянської академії, вважають, що змішані ЗМІ (українська+російська) не сприяють зміцненню статусу української мови як державної, а лише сприяють махінаціям з квотами, суржику, експансії російської, менталітету “какая разніца”. На мою думку, до цього необхідно не тільки дослухатися (за “яником” — “ми вас почули”, “почую кожного” тощо). “Пора і власть употребити!”, як кажуть деякі наші “брати-росіяни”.

Щодо російського вектора “мудрої” політики “Команди-ЗЕ” можливо вже навести немало прикладів. Один з них: навіть параноїк Йосип (Сосо-Коба) Джугашвілі (псевдо “Сталін”) не додумався до того, щоб 1942 року запросити до Москви на Красну площу гітлерівських кореспондентів-кадрових слугак Геббельса з метою стимуляції капітуляції-примирення. А от “Квартал” додумався! Дивуюсь, яким органом? Виконує слухняно ця команда і вказівки “старшого брата” стосовно збільшення поваги до так званої “української”, насправді російської православної церкви МП в Україні. Квіти туди носить! А також стосовно сенсаційного “розкриття” гучних справ із застосуванням непотоплюваних “вовків” і безпідставним звинуваченням захисників України...

Зрозуміло, що четвертого нашого президента КДБ тримало на гачку кримінальної біографії. А як щодо шостого? Зовсім інакше! За формулою Сороса-Коломойського!

Не пишаюсь тим, що у своїй книжці “Анатомія “братства”. Інформаційний

огляд джерел Інтернету”. — Серія: Державність України: історія і сьогодення — Електронна версія. — Київ, 2016. — 120 с. — 4 додатки<sup>1</sup> я розкривав особливості інформаційної війни РФ проти нас. Гірко лише те, що ніхто з “владців” її не читав!

Чи варто продовжувати цю серію?

Короткий перелік сторінок книжки і думок Юрія Щербака, на які, як мені здається, мусив би звернути увагу вдумливий, здатний тверезо мислити читач: стор. 125 — критика пацифістів; стор. 199 — криза демократії; стор. 206 і далі — європейський хаос: стор. 208 — альтернативний план Б на майбутнє; стор. 210 — путінізм і його жертви, коментарі професора В. Василенка; стор. 212 — скільки років Росія не воювала? Подивіться у Вікіпедії Список війн за участю Росії. Не воювала лише декілька десятків років з часу Куликовської битви 1380 року. До речі, історики ніяк не можуть довести, що вона таки була... Стор. 213 — глибокі пацифістські думки американського аналітика Джона Кеннана про російське майбутнє; стор. 214 — думки Павла Штепи<sup>2</sup> про війну двох протилежних світів; стор. 222 — Україна стоїть на порозі майбутнього, блукаючи над прірвою в умовах війномиру зі страхом війни — і важко сказати, коли країна звільниться від тривоги за долю своїх дітей. І чи звільниться взагалі.

В особі Юрія Щербака ми бачимо видатного професора політології. І не тільки Києво-Могилянської академії. Чи це хоч на один мільйон світлових років досягне для примітивних акторів “Кварталу” — маріонеток Путіна-Коломойського?

Ефект хроноколапсу (стор. 46 книжки Ю. Щербака) — геніальне відкриття політології! Поруч з цим — ще раз прочитайте Закони, які допоможуть зрозуміти майбутнє (стор. 51—57). Чи це не найвищий ступінь філософської теорії?

Сім притч Юрія Щербака про корабель мертвих, зміну поколінь і безсмертя душі; місто, яке мріяло про світле майбутнє; дві пісні й два танці; місце людини в історії; божевільні мрії командувача ракетного комплексу; довгу подорож до Фрітауна; три гори.

Саме ці притчі висвітлюють шлях до пізнання глибинних законів нашого буття і свідомого їх розуміння. Живи біблейський цар Соломон у наш час — він би піднявся до ще вищих вершин його філософських притч завдяки Юрію Миколайовичу.

Ще раз віддаю шану видавництву “Ярослав Вал”, його талановитому керівникові Михайлу Федотовичу Слабошпицькому за високий рівень редагування, художнього оформлення, поліграфії.

Книжка Юрія Миколайовича Щербака “Україна в епоху війномиру” — це Біблія сучасної України, яка має стояти поруч з Новим заповітом, Кобзарем на книжковій полиці кожної оселі.

Ця книжка повинна зайняти чільне місце у нових надходженнях обласних і районних бібліотек з відповідним інформуванням читачів. Це не тільки “Книга року”, це книга епохи.

Мало хто з пересічних українців сьогодні має можливість купити її. Не вистачає на хліб. Тому треба мобілізувати Український культурний фонд, Українську бібліотечну асоціацію, меценатів, інші джерела, щоб з’явилась вона у кожній бібліотеці.

Щодо премій: не тільки Шевченківська. Такій книжці й Нобелівської замало!

<sup>1</sup> Розміщено в електронній бібліотеці Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки міста Києва.

<sup>2</sup> Див. Журавков В. В. Про Павла Штепу та його книгу “Українець і москвин: дві протилежності”. Електронна версія. — Серія “Державність України: історія і сьогодення”. — Київ, 2015. — 96 с. Розміщено в електронній бібліотеці Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки міста Києва.



Під час презентації в актовій залі Музею літератури





# Андрій Шевченко

Одного липневого надвечір'я 1946 р. Андрій Шевченко, двадцятидволітній смагливий молодик атлетичної будови з Черкас, капітан радянської армії, прогулювався в парку над озером в Тернополі. В гурті молоді, що поверталася з парку до міста, він побачив надзвичайної вроди дівчину. Він усміхнувся до неї, а вона відповіла заманливою усмішкою. Той усміх Андрій жестом руки пригорнув до своїх уст. Вони розминулися, але не розійшлися. Хвилину стояли, наче вкопані. В його сворую, військову настроєність ласкава дівоча усмішка проникла, наче промінь полудневого сонця в студене ранішнє повітря. В уяві Андрія виринали обличчя дітей з тої школи в Черкасах, де він учився. В розбудженій молодечій душі капітана появилася постать його матері. Зелені сяйливі очі дівчини, яку він побачив, нагадали йому зеленаві зіниці очей його матері з поволокою печалі. І зростом тернополянка була така ж, як його мати.

На другий день під вечір, після занять в училищі, Андрій уже стояв на тому місці над озером, де відбулося мовчазне, але хвилююче знайомство з його богинею. Він вірив, що вона приїде, думками кликав її, готувався до зустрічі, в дзеркалі озера уважно оглядав себе. Зняв кашкет. Над чолом побачив чорні кучері, наче скручений козацький оселедець. Він був копією свого батька, мускулястого, чорновусого, плечистого робітника Яреми Шевченка, що сам себе вважав нащадком запорожця.

Андрій обіруч погладив свої добре виголені вилиці, торкнувся висунутого вперед підборіддя, що свідчило про його непоступливий характер. Про свої карі очі він ніколи не думав, не вважав їх гарними, а тільки занадто вогнистими. Щодня в кишеньковому дзеркальці він бачив їх, але тільки тепер подумав, що в його естиві живе образ оспіваного Тарасом Гамалії.

Андрій вважав, що йому не пасує кітель з погонами, які нагадують Сталіна. Він добре усвідомлював, що в Тернополі є люди, виховані любов'ю до України. Він почувався щасливим, адже його училище було створено буквально того дня, коли командування гітлерівських армій проголосило капітуляцію Німеччини. Війна закінчилася.

Андрій полюбив Тернопіль. Почав згадувати, яким нерозумним був, коли рвався не до школи, а до армії. Щось надто романтичне, козацьке озивалося в його ще дитячій душі. Зброя надила, але батько вічними скаргами на комуністичне брехливе начальство скеровував сина не в армію, а до педагогічного інституту, щоб став учителем і людиною.

Батько нагадував йому, ще маленькому, жакливий голод, і просив його братися до книжки, а не до автомата. Батько розповідав, як російська солдатня оточила всі села на Черкащині і силоміць повідбирала в колгоспників засипане в мішки зерно. А потім спецзагони забрали сховане на горішках, у пивницях та в загатах, у різних таємних коморах збіжжя — все до останнього зернятка повимітали.

До батька приєднувалася мати. Андрій пам'ятає, як вона не раз, а десять разів щодня просила його, підростаючого учня: “Сину мій, комуністи пограбували нас. Ми жили в селі Сунки, від голоду втекли, сховалися в Черкасах, жебракували доти, доки батько не влаштувався на роботу на заводі”.

Андрій слухав, але думав своє. Він успішно закінчив Черкаське військово-училище, згодом перенесене до Тернополя. Вчився дуже добре, його, східняка-українця, командира училища капітана, що відзначається як майстер стрільби і говорить добірною російською мовою, комуністична партія в Києві і в Тернополі вважала його своєю людиною. Господарські справи училища Андрій вирішував легкою, а вчилися там чомусь тільки росіяни та призовники в армію з інших республік. За комуністичної влади всіма військовими частинами на території України командували росіяни. Андрій все це знав. На зустрічах у Тернопільських школах він розмовляв українською мовою і, вкритий оваціями, повертався щасливим додому.

Годинами чекаючи на появу дівчини, що усміхнулася до нього, Андрій думав

про те, чому в Тернополі на кожному кроці чути українську мову, а в його рідних Черкасах панує російщина. Звичайно, він ще в школі тричі прочитав “Кобзаря”, виданого спеціально для учнів, де найважливіших творів Тараса не було. А в Тернополі Андрій почав наново перечитувати Шевченка. Поема “Гайдамаки” йому, воїнові, найбільше сподобалася. Андрія не тільки прізвисько зобов'язувало — в душі його прокинулася думка, що він повинен знайти собі в Тернополі дружину, роботу, місце для свого майбутнього цивільного життя.

Йому приснився Ярема Галайда, провідник гайдамацького повстання. Майже в кожному розділі поеми “Гайдамаки” він зустрічає образ Яреми, сироти, слуги в пансько-польських палатах та в єврейських корчмах, людини, що навіть прізвиська свого не знає. Поему “Гайдамаки” Андрій любив перечитувати. Він був сином убогих людей, йому здавалося, що названий Галайдою юнак Ярема — це він. А дівчина, яку він побачив і закохався в неї, це Оксана, дівчина Галайди. Він вивчив напам'ять уривок з “Гайдамаків”, щоб його прочитати при зустрічі з нею.

*“Ходім, ходім, отамане,  
Батьку ти мій, брате,  
Мій єдиний! На край світа  
Полечу, достану,  
З пекла вирву, отамане...  
На край світа, пане...  
На край світа, та не найду,  
Не найду Оксани!”  
“Може, й найдеш. А як тебе  
Зовуть? Я не знаю”.*

*“Яремою”.*  
*“А прізвисько?”*  
*“Прізвиська немає!”*

*“Хіба байстрюк? Без прізвиська.  
Запиши, Миколо,  
Урестер. Нехай буде...  
Нехай буде Голий,  
Так і пиши!”*  
*“Ні, погано!”*  
*“Ну, хіба Бідою?”*  
*“І це не так”.*

*“Стривай лишень,  
Пиши Галайдою”.*  
*Записали.*

А тут в Андрія появилася ще інший клопіт. Його батько Ярема; тернополяни Андрія називають Яремовичем, а солдати — Єремеєвичем. Батько нагадував йому Ярему Галайду, а він чомусь не мав сміливості зобов'язати своїх солдатів звертатися до нього по батькові українською мовою. Сталося — рідний батько синові заборонив вимагати від своїх солдатів звертатися до нього по-українськи: “Подумай — це не твоя армія!” Поступово він звик до себе, Єремеєвича. В училищі росіяни — і не росіяни — не тільки тишком поміж собою, а й голосно, коли він був десь поблизу, називали його халхом. Андрій на це не звертав уваги, але деколи навмисне закидав до російщини отакі несподівані команди: “Защепи собі гудзики, роззяво”, або “Не лізь поперед батька в пекло!”

Аж тут в училище до Андрія прийшли два чекісти, спитали, усміхаючись, “може ли он свободно говорить на украинском языке?” Андрій здивувався, але відповів твердо: “Може, це ж рідна моя мова!” Вони посміялися й пішли, а за тиждень знов прийшли, знову жартували і застерегли капітана. Сказали, щоб він не віддалявся від Тернополя, бо в різних схованках по лісах біля міста діє націоналістична, бандерівська банда, яка полює на невинних, чесних радянських людей. Вони пішли, Андрій подумав: “Хай собі діє, я офіцер в армії, а не в спецслужбі!”

Але вже третього, а може, й четвертого дня, коли він нарешті діждався тої дівчини, що своїм усміхом обернула його, радянського капітана, в українського козака, Андрій узяв себе в руки. Підійшов до неї. Вона зупинилася. Чекала хвилину, а він мовчав. Нарешті отямився, простягнув до неї руку і представився: “Я — Андрій Шевченко, родом з Черкас”. Вона взяла його руку і чітко сказала: “Я Леся!” Андрій жартував:

“Якщо ви Леся Українка, я втечу з Тернополя”. “З Тернополя, може, втечете, але від мене ніколи і ніде не сховаетесь”, — Леся усміхнулася. А він уже серйозно прошепотів: “Скажіть мені, чи можна буде зустрітись з вами десь у Тернополі?” Дівчина різким рухом голови заперечила й додала: “Це неможливо”. Андрій весело повторює: “Я з Черкас, а звідки ви?” “Я з того лісу”, — Леся показала рукою чорні смерекові й дубові пуші на протилежному березі озера. Андрій вибухнув: “Я пройду крізь ті ліси до тебе. Я знайду тебе на землі і на небі!” Він зняв зі своєї голови кашкет із червоною зіркою і надів його на голову Лесі. Вона обережно, мов якусь дорогоцінність, зняла той кашкет з голови, але не віддала Андрієві. Миттю підійшла до нього і прикріпила до його кітеля мікроскопічний синьо-жовтий тризуб. Відходячи, спинилася і мовила ніби до себе, але так, щоб Андрій почув: “Не шукайте мене в лісі, там вовки живуть!”

За тиждень Андрій у присмерку підходить до свого улюбленого озера, але вже з протилежного берега. Там лісу вже нема, але він там був ще двадцять років тому. Вирубали! Тепер там галявина, де рідко стоять височезні явори та берези, а поміж ними туляться самі до себе житлові будівлі, готелі, крамниці, ресторани. Лунає троїста гуцульська музика і парубочья опільська співанка. Андрія зупиняє знана йому пісня з Черкас, але забута. Він тепер знову почув її в Тернополі. Це козацька пісня про Сагайдачного, “що проміняв жінку на тютюн та люльку” і про Дорошенка, “що веде своє військо хорошенько”.

Андрій насторожено думає весь час про Лесю. Тільки про Лесю. Він вирішує пройти наскрізь цей загадковий для дівчини ліс, а для нього лісочок, де не може бути дикого звіра, небезпечного вовка чи рися. Перед ним з-за кожного дерева виринає плетениця стежок. Вибирай одну, та не бійся, йди собі до ранку, а вранці перед тобою з'являться пшеничні, кукурудзяні або житні поля. Ти повернешся, побачиш Лесю, скажеш їй: “Я кохаю тебе, будь моею!”

Він поглядав на свій годинник, ішов до сити довго. Спочатку не відривався від автомобільної дороги, вслухався в гуркіт машин, але раптом загубив її. Засвітив кишеньковий ліхтарик. Не злякався, а зрадів, хоч тепер був змушений перестрибувати вузьенькі яри і навіть трохи ширші поточини. Ніч була милостивою до нього. Місяць молодий, круглий викотився на небо. Андрій згасив свій ліхтарик, але тут же й засвітив, щоб триматися ледь помітного схованого під травною старого путівця. Чим глибше він заходив у ліс, тим швидше почала тікати від нього його майже невидима стежка.

Коли місяць знов побачив Андрія і почав наближатися до нього, він раптом почув хрипкуватий голос якоїсь невідомої людини: “Стій! Хто йде!” Андрій зупинився. Два молоді голоси крикнули здвобіч: “Руки вгору!” Андрій підняв руки. Освітлений з двох боків, він побачив націлені в нього автомати. Інстинктивно заскочив за грубий стовбур якогось дерева і закричав: “Я Андрій Шевченко, капітан радянської армії”. Не встиг він видихнути цих слів, як його руки вже були зв'язані накинутим із-за куша міцним шнуром. Ще іншими двома ліхтариками він був освітлений, а з лісу до тих, що його зв'язали, підійшла велика ліхтарня. За мить спалахнули сухі тріски, принесені лісовими тінями з гушавини. З'явилося вогнище. Біля вогню Андрій побачив міцного високого чоловіка в мундирі радянського генерала. Андрій збагнув, що він схоплений групою Української Повстанської Армії. Блиснула в голові страшна думка — це ж можуть бути й перебрані чекісти, йому треба бути обережним, замкнутим. Він згадав, як чекісти застерігали його не віддалятися від Тернополя. Вкритий потом Андрій уважно прислухався до української мови вояків у радянських пілотках і кашкетах. “Банде-

рівці”, — шепотів Андрій і подумки молився. Згадав молитву матері своєї, молився її словами: “Боже, зглянься наді мною, помилуй мене”.

— Хто ви? — до Андрія звернувся генерал.  
— Я Андрій Шевченко, командир піхотного училища в Тернополі, — голос Андрія тремтів.

— Ви не Шевченко, ви — зрадник України! Московський прислужник. Ми, українські повстанці, зобов'язані вас розстріляти!

— Я не почуваюся винним перед українським народом. я не був на війні. Я є українець! Таких, як я, в радянській армії тисячі. Якщо ви хочете убити мене за те, що я, будучи в радянській армії в мирний час, не забув української мови, і за те, що батько мій, Ярема Шевченко, виховав мене насамперед як українця, то вбивайте!

— Покажіть ваші документи! — голос генерала пом'якшав.

— Будь ласка! — Андрій шукає у внутрішній кишені свого кітеля документи, руки його не тремтять, але не слухаються, він каже: “Хвилиночку!”

— Не хвилюйтесь! Скажіть, де ви народились?

— Я народився в селі Сунки. Мої батьки — колгоспники... мій тато Ярема Шевченко, робітник на заводі сільськогосподарських знарядь у Черкасах.

— Яка радість! Ви — Андрій Яремович Шевченко, а я — сотенний українських повстанців Галайда! Ярема Галайда! Герой Шевченкової поеми. Я народився в Медведівцях. Німці мене, радянського капітана, піймали, я втік і приєднався до українських партизанів на Тернопільщині.

— Я читав про вас у “Кобзарі”, — вихопився Андрій. Він підійшов ближче до сотенного, простягнув до нього руку. Вони обнялися. Чути було шум лісу над ними. Здавалося, що природа вітає братів. Тишину перервав своїм сумним голосом Галайда.

— Я не певний того, що ви, пане капітане, повернувшись до Тернополя, не розкажете чекістам, що мене бачили. А якщо навіть не розкажете, то вас разом з вашим училищем все одно поженуть завтра вбивати в цих лісах мене й мою сотню! Я не маю права відпустити вас, як звичайного блукача в лісі назад до Тернополя. Чи ж не краще вам залишитися в сотні?

— За правилами війни ви маєте право розстріляти мене. Але за правилами людяності ви повинні спитати мене, вашого земляка, чому я вночі подався у ці ліси.

— Андрію! Андрію Яремовичу! Я знаю, що ви нікого іншого не пішли шукати вночі в ліс, як тільки нас, українських партизанів!

— Ні, пане сотенний! Ні, славний Галайдо! Я пішов у цей ліс, бо мені сказала одна дівчина, Леся, що народилася в якомусь невідомому селищі, але в цьому лісі. Я полюбив ту дівчину, я пішов шукати її рідне гніздо.

— Леся?!! Леся сказала вам, щоб ви шукали її в цьому лісі? Це для мене надзвичайна радість! Ось вам, пане Шевченко, на моїй голові стоїть ваш військовий кашкет, подарований мені Лесею. А на грудях у мене, придивіться, маленький синьо-жовтий тризуб, подарований так само Лесею.

Галайда й Андрій обнялися вдруге. Галайда запрошує Андрія йти за ним. Він хоче показати свою крийку. Вона недалеко, кілометр. Вони йдуть у темряві, їх супроводжує боївка. Блімають ліхтарики попереду і позаду. Несподівано Галайда просить Андрія пробачити йому: “Ми мусимо зав'язати вам очі, жодна людина, що тут гостює, не сміє бачити стежки до мого бункера. Тут недавно перебував Роман Шухевич із сотенними Галичини. Ми їм також зав'язували очі, щоб не бачили стежки до мого сховку”. А стежка до сховища кручена, довга, її не бачив Андрій, він тільки ногами відчув, що спускався сходами вниз, а потім виходив сходами вгору.

У бункері Андрієві очі розв'язали. Він побачив ліхтариками освітлену дуже вузьку й високу кімнату, сносними кругляками вимощені стіни. Там стояла широка лавиця, біля неї столик, на ньому книжки, а на лаві гуцульські ліжники. Галайда взяв ліхтарню, підніс її і під світлом показав декілька вирізьблених на дошках людських





облич. “Ось мої воїни! Вони загинули в боях з московськими окупантами”, — промовив сотенний. Андрій мовчав. “Як хочете, візьміть собі від мене пам’ятку”, — Галайда показав на підлозі декілька німецьких і радянських револьверів. Андрій мовчав. Він розгубився. Навіщо йому чужа зброя? Він заперечливо помахав рукою. “Я — кулеметник. Моя улюблена зброя дихтяр, дякую”, — сказав Андрій і, подумавши, попросив: “Я хотів би тут заснути, якщо можна, на півгодинки!” Галайда на вухо шепнув йому: “Спи! Хай тобі присниться Леся!”

На досвітку Андрій з Галайдою прощалися. Сотенний скомандував: “Вертайся! Будь там, де ти зможеш зробити щось важливе для України!” Андрій поцілував Галайду в руку, наче батька, і рвучко, ховаючи сльози, не оглядаючись, увійшов у ліс і в своє нове життя.

Був досвіток. За якийсь час він почув, що хтось іде стежкою за ним. Оглянувшись і задеревів. За ним іде один з тих партизанів, що їх він бачив біля Галайди. “Я доганяю вас, біжу за вами з наказу сотенного, — сказав той бойовик. — Я покажу вам коротшу стежку до Тернополя! Йдете за мною!” В того хлопця не було зброї, він, ступаючи широко, дихав словами: “Я повинен вас допровадити до стежки, котра вже без мене доведе вас до самого Тернополя”. Не дуже довго вони йшли, супровідник спинився: “Прощайте!” Андрій подав йому руку: “Скажіть, як звати вас?” “Мое псевдо “Свічка”, я чотовий, у чоті — п’ять роїв, а в кожному рою двадцять п’ять хлопців. Я вже вам непотрібний. “Свічка” гасне, коли сходить сонце”. Андрій подав “Свічці” руку: “Бувайте здорові! Хай ніколи не згасне гніт вашого духу!”

**III.** Минув місяць, мученицький місяць для Андрія. Він зрозумів, що Леся — це важливий зв’язок сотні Галайди з тернопільським націоналістичним підпіллям. Вона стала для нього дорожчою, але разом з тим недоторканою. Він не знає, що йому робити. А якщо, думає він, її зв’язок із бандерівцями буде викрито, що тоді? І про себе він починає думати, неначе про вже вбитого чекістами. Він вирішує — насамперед зустрітись з Лесею. Якщо вона погодиться вийти за нього заміж, то він у відставку піде. Вони вийдуть до Черкас, до його батьків, там для них робота знайдеться. Але ця думка одразу йому показалася як ганебна поведінка боягуза. Ні! Він мусить разом з Лесею все вирішити: або до Черкас, або до сотні Галайди. Так буде, як Леся скаже. Хто ж ти такий, Андрію — подумки він звертається до себе і сам собі відповідає — я не злякаюся! Смерть свою не обминути, не перехитрувати, а померти за Україну — не ганьба, а велике щастя!

Його наступна коротка зустріч з Лесею відбулася. Вона сказала: “Андрію, ти уже знаєш про мене все”. “Ні, не все! Твого прізвища не знаю, а в імені і в прізвищі людини схована вся правда про неї”. “Не завжди”, — заперечила Леся, — але я відкриваюся! Я — Леся, моє прізвище Равлів. Псевдо “Роксолана”. Я очолюю в Тернополі жіноче крило Організації Українських Націоналістів. Подумайте, якщо я буду вам потрібна, задзвоніть!” “Ні, моя дівчинко, твій телефон, мабуть, уже контролюють чекісти. Вони не поспішають”. Андрій домовився з Лесею зустрічатися під вечір над озером шонеділі.

Надійшов день стрільбища в піхотному училищі. На обгородженому високим парканом полі, неподалік Тернополя, вистроїлися солдати при зброї. Андрій сидів на підвищенні, з бінокля стежив, як бійці ведуть вогонь з автоматів по близьких мішенях, а потім переводив зір на тих, що стріляли з гвинтівок по далеких цілях. Він записував у планшети поіменно оцінки солдатом.

У його пам’яті стояла тривожна, неімовірна зустріч з Галайдою. Ні з того ні з цього йому захотілося постріляти. Коли стрільнина солдатів закінчилась, він зіскочив зі свого місця, попросив чергового на стрільбищі принести йому готовий до стрільби кулемет дихтяр. Андрій

вибрав червоною фарбою намальований на чорних дошках силует людини на майже кілометровій відстані. Прицілювся. Дошки зграями почали розлітатися й падати на землю, немов смертельно поранені ворони. Солдати закричали: “Ура! Это наш Еремеевич! Bravo!”

Після того оклику до Андрія підійшов солдат училища. Виструнчився і прошепотів: “Андрей Еремеевич, звонил політрук Михаил Попов. Немедленно вам быть с оружием в своем кабинете!”

Андрія опекли наказовим голосом кинуті слова політрука. Що сталося? Що власне могло статися? Андрій подумав, що за ним вночі місяць тому могли стежити чекісти, які цікавилися, чи здатний він вільно розмовляти українською мовою... Якщо це вони кличуть його, то він пропав. Але відразу сійнула інша думка. Навіщо він здався комусь там зі своєю зброєю? Він наказав політрукові взяти дихтяр з великою лентою патронів до нього і поспішати з ним в частину. По дорозі Андрій гарячково думав: якщо не тепер, то, може, за тиждень, чи за місяць Галайду піймають Дзержинським тренувати кати. На тортурках він зізнається, що з ним зустрічався капітан Шевченко. Що він буде тоді робити?: “Краще вмерти сьогодні...”, — шепче він, — краще сьогодні! Вперше в житті Андрій подумав про себе, як про нещасливого невдачу, котрий ненавидить свою сковану долю, свою тяжку зброю і не свою армію.

У власному кабінеті Андрій побачив знайомих йому чекістів, вони, усміхаючись, лагідно віталися з ним. Але те, що вони сказали, не втішило його. “Вам надлежит сьогодні вийхати в райцентр Монастирська, явиться там с оружием в НКВД”.

Андрій зрозумів, його українська мова потрібна енкаведистам. Мабуть, хочуть, щоб він написав до якогось, не пійманого ще, але діючого командира бандерівської сотні закличного листа, мовляв, здавайтесь і т. ін. Андрій швидко зібрався, взяв кулемет. Він подумки припускав, що зброя може бути потрібна йому. Можливо доведеться не лишень писати листи до бандерівців, а й ганятися за ними, наступати на їхні лісові та підземні сховища.

До Монастирська 60 кілометрів, а вже вечоріло. Він їхав сам на машині училища, гнав страшенно. В районному управлінні НКВД його чекали. Спочатку декілька речень виголосив чоловік у вишиваній сорочці. Він говорив суржилом. Перед ним на столі лежали розкішно вишивані сорочки, мазепинки, синьо-жовті тризуби, автомати, гранати, біноклі. Той чоловік пробував говорити українською мовою, але затнувся, перейшов на російську: “Мы создаём бандеровский отряд. Мы должны уничтожить банды националистов, орудующие в нашем районе. Мы узнали, что вы, Еремей Шевченко, капитан советской армии, владеа украинским языком, сможете помочь нам в борьбе против невидимых, вооруженных и до сих пор действующих националистических убийц”.

Андрій сидів, як мертвий, поміж чекістами. Заходячи в цю кімнату, він також почув чисту українську мову. Андрій наважився спитати: “Я розумію, все я розумію, але ви знаєте, що я на службі, покинути яку не маю права і не хочу. Чи не міг би я знати, скільки часу і з ким я буду разом на цій таємній війні? Хто тут командує?” Вони знітніли. Він ждав. Вони представлялися. Андрій зрозумів, що серед них є два російські письменники з Києва та два чи три колгоспники з недалеких тернопільських сіл.

Українською мовою надзвичайно ввічливо Андрій привітав їх і попросив відпустити його на один-два дні до Тернополя, щоб заспокоїти своїх солдатів, попросити їх, щоб не журилися, він повернеться. Чекіст, якого він тут уперше побачив, сказав: “Харашо! Езжайте. Два-три дня и возвращайтесь, мы вас ждем!”

А в Тернополі, там же, над озером, Леся вислухала його. Вона поклала руки на його рамена: “Не журись. Вертайся туди, сотня Галайди там тебе відшукає”. Андрій схопив її руки й почав їх цілувати, але дівчина делікатно відсунула його від себе: “Послухай же мене! Сотня Галайди вже знає, що в Монастирських організувалися упирі. Упирі —

це мерці, що оживають і виповзають з могил та висмоктують із живих людей кров. Упирі появились в Карпатах, їх туди з Москви та Києва привезли енкаведисти. Це люди в цивільній одежі, але їм потрібні помічники, які добре говорять українською мовою і перебувають на якійсь державній службі”. Леся розхвилювалася, а він прошептав: “А якщо мене змусять упирі брати участь у вбивстві невинних людей, я сам застрілюсь!”

Леся мовчала. Довго мовчала, втім почала витирати долонями сльози, погід її очима розсипані. Андрій занімів. Він спробував дівочими сльозами вмивати свої очі. Він терпеливо ждав. Леся заспокоїлась. Андрієві здалося, що не він, а хтось інший, невидимий появився біля них, наче дух її молитви “Декалогу”, яку вона вже декламувала перед ним. “Ти, — прошепотіла вона, — повинен всіх упирів знищити, а задля цього мусиш поводитися не як перелякана дитина, а як Андрій Шевченко. Я знайду тебе в Монастирських. Ти знатимеш той час, коли сотня оточить ворога. За тиждень ти будеш знов у Тернополі. Я приходитиму до тебе вечорами, як перша вечірня зоря”. Вони домовилися, що їхня наступна зустріч за два дні відбудеться в Монастирських, у присмерку, біля церкви.

**IV.** Андрій приїхав до Монастирська на машині училища, поселився в готелі, заніс до свого номера тяжкий продовгуватий шкіряний саквояж, відкрив його і погладив схований там кулемет-дихтяр. У будинку НКВД крім знайомих чекістів Андрій побачив нових, старших за нього, замаскованих усмішками, здавалося, мертвих людей. Андрій згадав: Леся попереджала, що він зустрінеється з упирями, тобто з живими мерцями. Він згадує, як пригортався до Лесі, як просив: “Рятуй мене, моя дівчинко, скажи, що мені робити?” “Будь собою!” — сказала вона... А тепер Андрій знаходить між сидячими упирями вільне місце. Вітається не подаванням руки, а кивком голови. Серце його б’ється не в грудях, а десь під ногами, під дошками підлоги цієї, як здається йому, катівні. Його руки постуденіли, його очі пригасли. На нього дивляться вурдалаки зовсім білими очима, в яких нема ні повік, ні зіниць.

На зустріч з Лесею біля церкви Андрій приходив духовно розгормленим, а вона сяє радістю, як дівчина, що стужилася за коханим. Мовчком вона вручає йому сторінку, вирвану з якогось дівочого зошита. “Бери, — каже, — це гімн нашої підпільної організації”. Андрій бере той листок тремтливою рукою, а Леся тихенько співає.

*Ми встаєм, наче сотня залізна,  
Будем рвати кайдання старе.  
Нас до битви покликала пісня,  
Що не вмерла й ніколи не вмере.*

*Ми не перші йдемо й не останні  
Крізь вогонь і страждання війни;  
Ми народу молитвами вбрані,  
Непокірні свободи сини.*

*За потоптану честь України,  
За тризуба святу коругу  
Ми йдемо, щоб підняти з руїни  
Українську державу нову.*

*Ну, та й що ж, доведеться ставати  
На вогненний, жасний перелаз...  
Ми сміємося з нашої смерті,  
Бо вмирати ми будем лиш раз!*

“Ти чуєш? — не питалася, а наказувала Леся. — Передай упирям, хай співають! Недовго їм співати! Сотня Галайди вже розквартирувалася в селі Велеснів... А щоб ти знав, у тому селі народився геніальний друг Івана Франка Володимир Гнатюк, тепер живе у Львові. Іван Франко приїжджав до нього. Монастирська, Андрію, це України свята земля!”

Леся розхвилювалася, взяла Андрія за руку й скомандувала: “Ставай на коліна або піднімай мене! Прагну тебе поцілувати!” Андрій розгубився, а вона стала на сходах перед вхідними дверима до церкви і поцілувала його, стоячого, в чоло. Не встиг він отямитися, Леся зникла, а він двома руками притиснув до своєї голови її сором’язливий поцілунок.

На другий день постійно п’яні бандити калічили слова, співаючи справжню банде-

рівську пісню, тренуючись, немов актори перед виходом на сцену. А в будинку НКВД з’явився чекіст із Києва, військової виправки чоловік сорока років у синій маринарці і в синій, обшитій жовтою лямівкою, мазепинці. Його псевдо — “Полковник”. Він вільно розмовляє українською мовою, але якось так притишено, ніби пишається своїм національним вихованням. В його вимові Андрій чує щось наслідувальне, галичанське. Андрій подумав, чи не колишній бандерівець? “Полковник” помітив, що Андрій підозрілим оком кидає на нього. Він вирішує начебто зізнатися, підходить до Андрія й каже: “Ви капітан, а я справжній полковник радянської армії. З полону німецького втік, був у бандерівцях, чесно служив. Але в одному бою вони мене, східняка, покинули, зрадили як чужинця”. Андрій уважно вислухав цю сповідь, але не вкловився в розмову з явним чекістом. Він зрозумів, що “Полковник” його розігрує, нагло бреше. “Полковникові” не подобалась Андрієва вишукана українська мова. Дратувало його й саме прізвище Андрія — Шевченко. Граючи бандерівця, “Полковник” сподівався почути від Андрія, військового, похвальні слова щодо націоналістичних, ворожих, але по-геройськи вмираючих солдатів. Але Андрій мовчав.

А все це відбувається в підвальному, не побіленому, а зяючому цегляним брудним піднебінням приміщенні. Надворі тепла серпнева ніч, а в пивниці, призначеній для катувань в’язнів, люднева студінь.

“Полковник” стежить за тим, щоб розсіяни, присутні тут, намагалися говорити українською мовою. Це перші збори упирів. Тут є, мабуть, завербовані “Полковником” українці і росіяни, тут є спеціально вже приготовані “Полковником” “голоси народу”. “Полковник” вдає, що він тут нікого не знає, але Андрій зауважив, що деякі упирі посміхаються до “Полковника”, як до знайомої людини. Він на “Полковника” прагне дивитися лагідно, але відчуває у своїх очах ненависть до підступного брехуна і ката.

“Полковник” подає кожному руку, сідає й каже: “Начнєм”. І сміється: “Починаємо!” Він із окликом: “Слава Україні!” йде поміж упирями, від кожного з усмішкою приймає відповідь: “Героям слава”. Андрій перерахував зібраних, разом з “Полковником” — десятька. Є серед них підстаркуваті типи, є й молоді з неголеними лицами та облізлыми потилицями. Андрія мучить смердючий запах випитої упирями горілки.

До Андрія “Полковник” ставиться з пошаною, а на решту зібраних дивиться зневажливо. Він записує у свій блокнот справжні імена і прізвища команди, а також їхні псевдоніми. Він підійшов до Андрія: “Будь ласка, ваше ім’я, по батькові і псевдо”. Андрій не наважився сказати, що він Шевченко, махнув рукою. “Ви ж мене не знаєте, а моє потайне прізвище Галайденко”. “Полковник” зрадів. “Гарне нове прізвище маєте! Десь тут, на тернопільщині досі діє сотня Галайди! Прекрасно! Хай народ вірить, що ми всі з цієї нашої боївки належимо до сотні Галайди”. Андрій усміхнувся, але те усміхнення миттю обернулося в кашель, у глибоке до сліз бухкання.

Андрій відчуває, що бандити на нього дивляться з недовірою. Він, найвищий ростом і найсильніший фізично, сидить на зборищі темних калік і жорстоких убивць, як людина, що внутрішньо почувается нещасною, давиться своїм силуванням життям. Він несподівано для самого себе вирішує продемонструвати бандитам свою зброю. Приносить з готелю свій багаж, розшнуровує шкіряну одягу свого кулемета. На широкому ремені навішує його на своїх плечах. Гладить його, бере на руки, як дитину. Бандити чманіють, сміються, дехто свище, а дехто від заздрості сичить. Андрій подумав, що загнавса задалеко в цю небезпечну забаву. Зашнуровував наново свого улюбленого деркача і попросив “Полковника” пробачити йому цей вихід перед всіма зі зброєю. “Полковник” махнув рукою, що означало, мабуть, “поводьтесь тихіше!” Андрій зашнуровував свій багаж і засунув під своє крісло.

Закінчення на стор. 10





Володимир КАРАЧИНЦЕВ

*“...ради нашого спасіння зійшов з небес,  
і воплотився  
від Духа Святого і Марії Діви  
і став чоловіком”.*  
Символ віри

**Різдво** — найбільше християнське свято — народження Сина Божого. А відтак і Нового року. Колись — нового хліборобського року. За новими смислами — Нової ери. Святе Письмо не вказує достовірної дати народження Христа. Рішення про святкування Різдва Христового 25 грудня було ухвалено на Вселенському Ефеському церковному соборі 431 року.

Коли на синьому небі з’являється перша зоря, і весь космічний лад готується до народження світла, господар запалює свічку на святковому столі... Світ висвячується... Розпочинається Святвечірня містерія... Шемно в душі... Навіть у рухах хижого звіра немає ворожості... Чуєш дотик лагідної сили правичної святої Правди... Правди Таїни.

Шемно рипить сніг... За Різдвяним столом з дванадцятьма сакральними стравами збирається родина... Святвечір — свято радісного чужання народження Спасителя тут, у нашому згрішеному світі. Чужання радісного, бо певного.

Різдво в Україні — свято глибинне. У мітологічній колядці — на вишні-прадереві “свічка палала, із неї іскра вогню впала, з іскри ріка стала, у цій воді сам Господь купався...” Коляду благословляє новий живий вогонь. Вогонь вважався початком усього сущого. На Гуцульщині добувають його прадавнім способом — тертям сухої деревини об деревину. На закінчення свят зимового циклу на дверях рисували солярний знак в оточенні двох ялинок: хрест у крузі означав сонце, дерева з гілками — сімейні древа життя. Ці “різи” означали: у сім’ю прийшло сонце. Власне первісне значення язичницького свята — народження (різдво) нового

## Словник доби. Різдво

сонця. У давнину це було свято бога Рода — творця всесвіту. Свято тривало 12 священних ночей творення всесвіту — від 25 грудня до 6 січня (кожна з ночей — тисяча років). На честь творця всесвіту готували дванадцять священних страв, які були зокрема жертвою 12-ти сузір’ям зодіаку, бо приготівані від їхнього живого вогню.

На думку М. Драгоманова, в дохристиянські часи під час свята народження нового сонця українці співали щедрівок — гімни язичницьким богам. Згодом величання перейшло на господаря і його сім’ю. Він — місяць ясний, а його сім’я — зорі. Гостять



у них сонце і дрібен дощик — сили вогню, світла, тепла й вологі. Світотворчі первні життя. У християнську добу за столом українського господаря — Ісус Христос, Мати Божа й янголи. Величальні різдвяні пісні й стали першоосновою церковних колядок. Колядники-янголи приходять у дім звістити про свято. Перед походом колядники у пишній гуцульській одязі проймаються почуттям святості, сповідаються в церкві, уникають жіночих спокус, бо інакше їх за кару змусять цілуватися з мітлою...

Прасенс традиції — у торжестві роду. Виникнувши з потреби племінного єд-

нання, ідея Святого Збору роду конкретизується як ідея національної соборності українського народу, вважав фольклорист, професор Іван Денисюк (есеї “Торжество святого Збору” — про семантику Різдва).

Церква називає Ісуса Христа Сонцем Правди і Справедливості. З IV століття замість бога сонця християни Рима почали вшановувати Різдво Сонця-Богочоловіка. На Росії і на наших теренах Різдво Ісуса святкується за календарем імператора-язичника Юлія Цезаря (юліанський календар). Вдумайтесь! Попри зміну його в 1582 році на григоріанський (через прозаїчні математично-астрономічні мотиви — а нині різниця у часі між двома календарями набігла до 13 днів). Тоді зміна календаря Папою Григорієм XIII принципово не була сприйнята православними через взаємні анафеми ієрархів. Нині ж більшість православних церков, зокрема материнська Константинопольська церква, святкують Різдво за григоріанським календарем. До слова, зверніть увагу на різницю не тільки у часі, а й у рівні життя народів у двох календарних вимірах.

Щороку 24 грудня, мабуть, не тільки у мене виникає когнітивний дисонанс і логічне запитання: чому? Ради чого, кого? Запитання не суто конфесійне чи теологічне. Воно за давнє риторичне: чому глобальне християнське свято святкується за різними календарями? Запитання насамперед до ієрархів, але ж і до кожного, хто вважає себе християнином. Здоровоглуздим. Ми живемо смислами нової ери? Втім, воно (запитання), на жаль, надто політизоване. Ба майже приватизоване. Принаймні таким уявляється. За поребриком. Сподіваюся, автокефалія і благодатне

спілкування з материнською Константинопольською церквою врегулює проблему роздвоєння особистості у більшості українців та їхніх церковних ієрархів й ідея національної соборності, державності конкретизується у практичному вимірі. Тоді ж і відбудеться торжество святого збору.

Але Різдво Богочоловіка внесло свої смисли у традицію. Історія стала реальною сакралією. Промисел Творця реалізується наживо. Слово стало плоттю. І купною жертвою. Різдво стосується вже не роду, етносу, а кожного. Преображення кожного. Через співчуття, милосердя, любов. До упослідження, гнаних, голодних... Усі бо знають, кому уготовано Царство небесне... і odkривається Небо Різдва.

Р. С. Напередодні Різдвяних свят і Нового року хочеться вірити у хороше, у чудо, що все буде добре. У всіх. Багаті поділяться з неміщими своїм добром, накопиченим у результаті непомірних зусиль. А хитромудрі українці, святкуючи Різдво двічі, наче примножать шанси хорошого. Правда, куди подіти колективне злостиве, заздрічне, жлобське, олживе, лукаве?.. Куди подіти “невмирущих” ретрансляторів цього колективного? Хіба би як роса на сонці...

Тож Веселих Свят! Сонце Правди родилося! Славимо Його добрим чином! Шануймося!

**Від редакції:** власне у контексті Різдвяних свят — пісня “**Небо Різдва**” — за авторством Володимира Карачинцева (слова) і Андреа Пінто (музика, виконання) представляє Різдво очима безхатка. Редакція приєднується до творчого дуєту і разом з ним зичить усім Веселого Різдва і Щасливого Нового року!

[https://www.youtube.com/watch?v=s9Ah7nY7L8&list=OLAK5uynAluomjffEKDkxMew\\_xZb4g8NrpV18Ww](https://www.youtube.com/watch?v=s9Ah7nY7L8&list=OLAK5uynAluomjffEKDkxMew_xZb4g8NrpV18Ww)  
відеокліп: [https://www.youtube.com/watch?v=wnbJ7CCniNQ&fbclid=IwAR0ggBv25TKWMclqftCRRRGQPpMuyXDD49Y1TnfPR4mTYxxN2\\_1O\\_m16j90](https://www.youtube.com/watch?v=wnbJ7CCniNQ&fbclid=IwAR0ggBv25TKWMclqftCRRRGQPpMuyXDD49Y1TnfPR4mTYxxN2_1O_m16j90)

Закінчення. Початок на стор. 8—9

А “Полковник” звертається різкуватим голосом до зграї бандитів. “Панове, ми вам платимо за те, що ви маєте грати справжніх бандерівських боевиків, а не п’яниць. Мені гідко дивитися на нас. Ви налігали! Запам’ятайте, пити будемо після бою! Ясно?” Упірі мовчать, а “Полковник” грає лагідного професора історії. “Я вас хочу запитати, чію родину в Монастирських належить знищити, як націоналістичну заразу? Хто в Монастирських виділявся як прислужник німецьких окупантів? Чий сини Опілля ще й нині перебувають у рядах озброєних бандерівських банд?”

Один місцевий упир, чоловік з розплющеним носом, подібний до кажана, озвався гугнявим голосом: “Товаришу “Полковник”, та вони всі тут прислужували німакам. А найбільше учитель української мови! Він, здається, був сальцесоном Монастирська”. “Не сальцесоном, а солтисом, дурню!” — люто перебив кажана “Полковник”.

Настала тривожна тишина. “Полковник” спитав знов: “А що робив за німців тутешній піп?” “Що робив? Головний тутешній священник правив служби Божі, я думаю, що його треба помилувати”.

Андрій здригнувся. Жалісливість катасхвилювала. Він подумав, співчутлива душа знайшлася серед упирів. Але той же гугнявий кажан докинув ще одне словечко до своєї милосердної заяви: “Я не наполягаю на своїм, але вважаю, що одного вчителя — це достаточо!” Андрій схопився за своє обличчя, затиснув, заглушив крик своєї душі. Він подумав, що співчутливий суддя, плаксивий кат, що все ж таки засуджує на смерть невинну людину, — це найважливіше створіння диявола на всій звірячій і людській землі.

А “Полковник” робив далі своє діло. “Я вас так зрозумів, — звернувся він до кажана, — що ми повинні запам’ятати вашу справедливую пропозицію щодо вчителя української мови? Так чи ні?” Ніхто з упирів не наважився повторити голосно

## Андрій Шевченко

всім зрозумілий наказ “Полковника” про смерть учителя. Той наказ згадали ніким не був проголошений, але йшов з вуха до вуха, як сичання гадина. Андрій зрозумів: “Полковник” ще в Києві у своїх паперах знайшов прізвища цих упирів, що повинні тут зіграти “голос” українського народу. Ця жахлива ніч у душі Андрія розгорталася, наче остання ніч його нещасливого життя.

На зустрічі з Лесею біля церкви він втратив спроможність заговорити до неї. Ледь чутним стогоном озвався: “Уб’ють учителя української мови!” Леся погасла. “Це неможливо! Дорогий мій хлопчику, Андрієчку, благаю тебе стримати на добу це вбивство! Сотня Галайди вже розквартирувалася в селі Велеснів! Це двісті хлопців. А в самому Велесневі вже приєднуються до сотні наші люди...” Андрій мовчав. Леся почала цілувати Андрієві руки і просити його зробити щось неможливе, щоб урятувати вчителя: “Андрієчку, ти повинен знати, що Велеснів — це село, де народився Володимир Гнатюк, геніальний друг Івана Франка. Ти мусиш знати, що Іван Франко готував у Монастирських. Ми з тобою тут, на святій землі. Тут не може бути вбитим учитель української мови, що навчив усю Тернопільщину співати Франкову пісню “Не пора, не пора, не пора москалеві й ляхові служити!” Леся засвітилася. В її зелених очах з’явився іскристий вогонь.

“Андрію, ти повинен цієї ночі вийти назустріч нашому народові і разом з ним владити банду упирів та знищити їх!” Андрій нічого не сказав. Обняв Лесю, пригорнув до себе й прошепотів “Прощай”. Він уже знав, що робитиме завтра.

А в тому страшному завтра Андрій з’явився в Монастирських надосвітку. Він побачив здалека подвір’я вчителя, на той час уже захоплене упирями. Все розрахував для своєї позиції, вибрав місце на пагорбі, звідки видно розташовані там змай-

стровані вночі трибуни упирів. Він бачив, як бандити вивели вчителя, його дружину та двох донечок. Зв’язали. На голови їхнє вдягнули чорні мішки. Виставили в ряд. Упірі затягнули зашморги на шиях нещасних людей...

“Полковник” наказав кажанові оголосити вирок. Кажан вийшов з гурту упирів і прогалакав: “Ми, українські воїни, бандерівська боївка, месники й борці за вільну Україну, знищуюмо тут родину зрадників нашого народу!”

І тут загуркотів кулемет Андрія. “Полковник” упав першим, а на нього повалилися один за одним усі в мазепинках москалі та хахли. Андрій умів стріляти. Він лежав за пагорбом на обійсті засуджених і вже вбитих людей. Він лежав і молився словами свого батька: “Боже мій, покарай мене або змилуйся наді мною!”

Із-за пагорба з’явилися хлопці з Велеснева та воїни Галайди. Вони спізнилися на десять хвилин. Андрій побачив Лесю серед них і гукнув так, щоб вона почула: “Де ж ти була так довго? Я, Лесенко, помер!”

Леся кинулася до нього, але він відступив од неї, замахав руками: “Не підходь! Я вбив їх, я не мав права вбивати! Я вбив їх, я виконав твою волю! Це не я зробив. Це зробив без мене мій кулемет”.

Настала тиша. Було чути, як скриплять під вітром у саду вчителя яблуні, на яких висіли задушені упирями люди. А натовп привезених уночі на подвір’я учителя людей з далеких селищ почав кричати: “Ганьба! Ганьба!” Але кому “Ганьба”? Андрій підняв руку: “Не кричіть “Ганьба!”, якщо ви нездатні взяти зброю і мовчки стріляти у зримого ворога!”

Надвкола Андрія зібралися спітнілі від бігу каньйонами та долинами Монастирська вояки Галайди та хлопці з Велеснева. До Андрія підійшов Галайда, обняв його, зняв кашкет, став на коліна і промовив: “Ти врятував мене. Я йшов попереду. Якби ти не скропив ту банду, розстріляли б вони мене

й першу лінію стрільців! Спасибі тобі за героїську поведінку. Слава Україні!”

\*\*\*  
Минув місяць. Галайда загинув за Дністром у першому бою з червонопогонниками, що гналися з-під Монастирська за сотнею, яка своєю присутністю в районі допомогла Андрієві виконати свій національний обов’язок. Сотнею Галайди став командувати колишній капітан радянської армії Андрій Шевченко, повстанцям і народові Галичини відомий як Галайденко.

Сотня діяла в районах над Дністром і над Прутом. У сотні Галайденка діяла чота жіноча під командою Роксолани... Це була не тільки бойова, а й виховна, медична і релігійно-обрядова частина сотні. Траплялося, Роксолана командувала сотнею сама і поголос про неї як про праправнучку справжньої Роксолани розходився по селах та містах Галичини, Закарпаття й Волині.

Ніхто не знає, де, як і коли зникла сотня Галайденка, але залишилася пісня, співана вперше в Тернополі, а тепер znana по всьому світі, де живуть українці.

*Ми встаєм, наче сотня залізна,  
Будем рвати кайдання старе.  
Нас до битви покликала пісня,  
Що не вмерла й ніколи не вмере.*

*Ми не перші йдемо й не останні  
Крізь вогонь і страждання війни;  
Ми народу молитвами вбрані,  
Непокірні свободи сини.*

*За потоптану честь України,  
За тризуба святу коругу  
Ми йдемо, щоб підняти з руїни  
Українську державу нову.*

*Ну, та й що ж, доведеться ставати  
На воєнний, жахливий перелаз...  
Ми сміємося з нашої смерті,  
Бо вмирати ми будемо лиш раз!*

Дмитро ПАВЛИЧКО





Микола ТОМЕНКО,  
професор Київського національного  
університету імені Тараса Шевченка

*“Відчувай кожну фарбу, лінію, звук,  
пам’ятаючи те, що це ж є елементи  
життя і неповторні моменти”.*  
Володимир Винниченко

# Марко Вовчок: «Фатальна жінка» української літератури



Марко Вовчок (Марія Вілінська-Маркович) — письменниця, чие життя заслуговує на відтворення щонайменше у захопливій мелодрамі. Її обожнювали чоловіки і ненавиділи жінки.

Насправді Марко Вовчок не належала до тих, кого називають жінками легкої поведінки. Не була вона й типовою “la femme fatale”. Для неї, гадаю, сповненим глибоко сенсу було прагнення зрозуміти саму себе, збагнути, чого вона хоче від життя. Чоловіки ж були для неї важливими лише тоді, коли не заважали само- і світопізнанню.

У постаті Марії Вілінської багато таємничого, такого, що годі досягнути простим розумом. Її літературні успіхи в багатьох викликали мало не такий самий подив, як і шалена популярність серед найвидатніших чоловіків того часу.

Катерина Юнге, донька графа Ф.Толстого й авторка спогадів про Тараса Шевченка, в якого вчилася малювати, писала про Вілінську: “Що є такого в цій жінці, що всі нею так захоплюються? Зовні — проста баба, відбиток чогось common; гидкі (“противные”) білі очі з білими бровами та віями, пласке обличчя; в товаристві мовчить, ніяк її не розворушиш, відповідає тільки “да” і “нет”. А всі чоловіки втрачають від неї глузд: Тургенєв лежить біля її ніг, Герцен приїхав до неї в Бельгію, де його мало не схопили, Куліш через неї розлучився з дружиною, Пассек захопився аж так, що покинув свою працю, свою кар’єру, змарнів увесь і їде з нею, не зважаючи зовсім на те, що брат тільки-но вилужав після гарячки, а мати захворіла з горя... Марковичева вміє так зробити, що її прихильники скрізь відстоюють її, вона покинула чоловіка, чудову людину — кажуть: “він її не вартий”; покинула хлопця, тримала його, як собаку, на кухні — кажуть: “її душа надто велична, щоб задовольнятися життєвими дрібницями”. Як мене обурює ця жінка. Де ж справедливість, коли такі створіння живуть на землі, щоб іншим життя псувати?...”

Чималу “послугу” Маркові Вовчку-письменниці зробив Пантелеймон Куліш. Відомий лист П. Куліша авторіві “Історії літератури руської” Омеляну Огоновському, в якому стверджується, що “Народні оповідання” писали вдвох Марія Вілінська (Марко Вовчок) і її чоловік Опанас Маркович. Цю думку активно підтримало чимало літературознавців, а дехто навіть став стверджувати, що оповідання написав сам лише О. Маркович.

Доклалася до “розвінчування міфу” й Олена Пчілка, написавши якось про Марка Вовчка: “...нахабна кацапка, що вкрала українську личину, почесний вінець прекрасного українського автора”.

Врешті крапку над “і” в дискусії про авторство “Народних оповідань” поставили Іван Франко й Василь Доманицький. Їхні аргументи такі: Марія Олександрівна не була росіяночку, рід її — білоруський, а освіту вона отримала в Харкові. Досконале знання українських культури і мови підтверджують її листування з чоловіком та твори, написані пізніше, після “Народних оповідань”. Зокрема повість “Маруся” (вперше надрукована 1871 р. в Санкт-Петербурзі в журналі “Переводи лучших иностранных писателей”) написана за кордоном, до її створення чоловік письменниці об’єктивно не міг мати жодного стосунку. Повість перекладено кількома європейськими мовами. В переробленому П.-Ж. Сталем вигляді вона стала у Франції популярним твором для дітей, була відзначена премією Французької академії та рекомендована міністерством освіти Французької республіки для шкільних бібліотек.

Кілька цитат із цієї повісті, вважаю, допоможуть читачеві уявити, з якою любов’ю писала Марко Вовчок про далеку від неї на той час Україну:

“Адже відомо всякому, що де тільки оселиться українець з українкою, там одразу ж заквітне вишневий садок коло білої

хатки, духмянітимуть пахощі всяких квітів, розбігуться степом і дібровою і залунають мелодійні пісні... Боже! як добре було в літній ранок, коли сонце сходило, луки виблискували під росяними краплями і випурхували птахи, що причаїлися в очереті, й легка пелена туману хиталася над річкою! Боже! Які солодкі бували в безтурботній долині, при перших променях сонця, перші ранкові пахощі трав і квітів! А освіжені нічною тишею гори, позолочені ранковим світлом і блиском! А тихий шелест лісів! А безмежний степ, весь в тінях і розливах світла! Це ранок, — а день який! День, коли все в природі прокинулося, живеє у повному розпалі світла, життя і діяльності! Як шуміли тоді свіжі ліси і як сяяла безтурботна долина! Як пестив розкішний степ, і що творив з людською душею гомін глибокої річки, з’єднаний з трепетом дзвінких очеретів!

А вечір? Тихий, рожевий вечір, що обіймає землю темрявою і прохолодою! А сяючі зірки і місяць, що сходить — смуга місячного світла у темряві степу, — частина лісової галявини, посріблена саявом, — чашечки нічних квітів у долині, м’яко освітлені місячним променем, — сяючі з річкової глибини і хвилясті в плінних струмках зірки, одна вся тьмава гора, інша вся освітлена, і ясний вогник в хатинці, затопленої в середині квітучого саду!..

І ось в Україні почали носитися недобрі чутки, а що ще й того гірше, почали творитися недобрі справи. Чим квітка запашніша та свіжіша, тим швидше простягаються руки до квітки, і “за її красу зривають її”, — гарна була Україна, і ось ... вороги тяглися до неї і шматували її, змагаючи один з одним в брехні, ненажерливості й зраді”.

Не менш важливим підтвердженням “українськості” Марка Вовчка є зміст багатьох інших творів, що вийшли вже після “Народних оповідань”. У “Пройдисвіті” (написано 1859—1861 рр., опубліковано 1863 р.) зустрічаємо такі рядки: “Вже нігде нема такого широкого степу, веселого краю, як у нас. Таки нема, нема та й нема! Де такі тихі села? Де такі поважні, ставні люди? Де дівчата з такими бровами? Згадати люблю, побачити мило, тільки що жити там трудно”.

Та повернімося до головної нашої теми. Як Марко Вовчок тлумачить кохання, яку роль відводить йому в людському (і власному) житті? Спробуймо припустити, що про почуття письменниці, найперше — про кохання — можуть найліпше сказати герої її творів. У цьому сенсі показовою видається повість “Три долі”, написана за кордоном у 1861 році.

У центрі твору — три жінки, три бачення їхніх почуттів, три різні кохання.

“...Може, розумію краще, ніж ти... З боку усе вбачається видніше — на очі їй чимало таких, що любили та й покинули; що покинули, та ще й насміялися; інші вишукують того кохання так, аби замутитися; а є й такі; що вимагають ширості не скажи для того тільки, щоб zostавити повік нещасливими ймовірних...”

“...Я вже не плачу тепер, я вже не ревную та й не кохаюся... Як усе світове минає! І кохання, і радощі, і горе — як усе минає. Що було нам дороге, над душу, — бачимо, аж порошок пильна!.. Змагається з нами, що нема у світі лич добрих людей, ані правди у людей. А де ті правдиві? Куди глянуть, що ступлять, то все не по правді... А де ті добрі? А нехай-но в одну річ вкохаються та вдадуться, — побачим тоді, які добрі і яка правда!”

“...Ти кохаєш?.. Я за його умерла б... я для нього б у світі жити рада... а люблю я його давно, давно... завсіди люблю, як завжди.

Він же до тебе не залицявся ніколи?... Нехай здоров буде та щасливий із тією, що покохає собі... А тобі ж тільки мука, печаль та горе? — Хоч горе, — я від його усе прийму за добре. — Та він не знає і не дбає, що ти його кохаєш! — Нехай! Аби я його кохала. — Лихо тобі з тим коханням буде та горе, а радощів я не сподіваюся. — Коли не

судилося много щастя, нехай лише горе буде...”

“Нашо те кохання у світі? А коли серце кохає — як не кохати?”

Який прибуток з тих любовощів? — Не знаю, тільки ніхто не залишить свого кохання...

Гірко даремно кохати, гірко даремно дожидати, а ще гірше не кохати й не дождати!”

Про своє бачення кохання пише Марко Вовчок і в “Пройдисвіті”:

“— Нехай і так, серце. Коли мені мука скрутніша, ніж життя з іншим, то б присилував, а мені усяка мука згодніша...

— Дівчино, я без тебе жити не схочу. Як розлука, то й смерть мені!

Я умру за тобою! А сам вже й зараз помирає, й хапа рученята любенько, й пригорта до серця дівчину вірну.

Боже, Боже з високого неба! Чи нам усім так того коханнячка треба, що не мина, не виміча воно ні старого, ні літнього, ні молодого, ні мужнього у світі? А що вже лиха від нього, Боже-світе! Не перелічить ніхто, скільки потопилось, подушилось, пострілялось, порізалось від нього, — а посохло, пов’яло — то більш, ніж білія у полі. Спершу ошастить тебе, наче окрилить, а там як притисне, як пригорчить, то аж не оддишешся...”

Так писати про кохання може лише той, хто знав усіх його втіх і розчарувань, щасливих літань і тяжких падінь, — скажете ви. Однак... Сама авторка цих рядків, видається, не була спроможною на ті всеохоплюючі, високі почуття, якими щедро обдаровували її чоловіки. Ось як пише про це вона сама, ще 16-річна: “Через що в мене така дивна вдача? Усе, мені здається, я пережила, про що б я не чула й не бачила. І ніщо, здається мені, мене не лякає, як інших. Усе нібито надто звичайне... Я уявляю собі іноді всі нещастя, які можуть трапитися, — нема жодного, якого б я не могла перенести. Мені здається, я перенесла б усе спокійно”.

Це не схоже на підліткове позування. Психологи сказали би, що причину варто відстежити у дитинстві та дівочій майбутньої письменниці. Відомо, що Маруся Вілінська не була щасливою дитиною. Мати вийшла заміж удруге, коли дівчинці було десять років. Вітчиз, п’яниця, картяр і забіяка, навіть ганявся за дівчинкою з сокирою. Розлучившись, мати віддала доньку в небідний дім своєї сестри, де їй не знайшлося навіть кімнати для бодай кількох-вилинного усамітнення. Тож 17-річною Марія вийшла заміж — за Опанаса Марковича, засланого кирило-мефодіївського братчика.

Вочевидь, саме чоловік заохотив молоду дружину до вивчення української мови, збирання фольклору, а потім і до літературних вправлянь. Але — чи минулось оте: “Мені здається, я перенесла б усе спокійно”?..

Сучасники зазначали, що у спілкуванні Марія була небалакучою, “вовчува-тою”. Ганна Барвінок, дружини Пантелеймона Куліша, згадувала про неї: “...Була мовчазна, мало говорила, так що трудно було узнати її розум. Може, од того Куліш назвав її “Вовчком”, що вона наче злякана, мовчуша!”

Принагідно варто згадати й характеристику, що її В. Петров (Домонтович) дав письменниці у своєму романі-біографії “Романи Куліша”: “Жінка ж його (О. Марковича. — М. Т.) була мовчуше божество серед хвалебного гімну: приймала наше словослів’я, яко дань достойну й праведну; ніщо її не зрушало, не дивувало...”

Отже, виглядає на те, що саме Куліш вигадав Маркові Вовчку псевдонім — від прізвища “Маркович” та отієї “вовчуватості”.

Але якщо “копнути” глибше — вирине напівміфічна постать засновника роду Марковичів, козака Марка Вовка, звитяжця і характерника...

Перебіг і висліди романів Марка Вовчка мистецька спільнота спостерігала та обговорювала з непристойною цікавістю,

маскованою за добропорядним обуренням. “Біля ніг” Марії опинялися П. Куліш, І. Тургенєв, М. Добролюбов, О. Пассек, О.Герцен, брат у третій Д. Писарев...

Безтямно закоханий, Пантелеймон Куліш планував жити з Марією разом за кордоном. Залишив дружину, вирушив до Берліна, де чекав на неї. Вона прибула з сином і з І. Тургенєвим. Товариство останнього виглядало аж геть не безневинно...

У шоденнику П. Куліш записує (переклад українською мій. — М. Т.): “Я йому не заздрю, я майже тішуся їхнім зближенням. Може, в цьому зближенні — мій порятунок від величезних лих, котрі мене за її вічно загадкового душевного стану... Вона звикла брехати й навряд чи припинить звичку багатьох років. Фальшиве ставлення її до чоловіка спотворило її характер...”

Якось не по-чоловічому образившись, Куліш іще й тридцять років потому некресиво про Марію висловлювався й піддавав сумніву авторство її творів (я вже цитував лист О. Огоновського).

Не виключено, що закохані класики ревнували Марію не лише до своїх суперників, а й до неї як популярної авторки — головну даму свого життя, літературну славу. Адже наприкінці 50-х років XIX століття Марко Вовчок була єдиною жінкою в українській — суціль “чоловічий” на той час — літературі. Та ще й вважали її найталановитішим прозаїком! До того ж, як нині ми сказали би — феміністкою, чи, як говорили тоді — “емансипе”. У 1871—72 рр. Марко Вовчок навіть випускала журнал, у якому обговорювали питання рівних можливостей для жінок, формували образ незалежної, самодостатньої жінки. Крім того, тільки володіючи французькою, Марія Вілінська протягом кількох десятиліть плідно співпрацювала з паризьким журналом “Magasin d’Education et de Recreation”, де також, серед іншого, публікувала статті на тему емансипації.

О. Герцен порівнював Марка Вовчка із Жорж Санд — сильною, суперечливою й цілковито байдужою до умовностей світу...

Влітку 1872 р. син Марії Олександрівни, студент Санкт-Петербурзького університету Богдан Маркович, познайомив матір зі своїми друзями, серед яких був і гардемарин Михайло Лобач-Жученко, на два роки старший за Богдана і через скромність називаний у товаристві “красною дівочею”. Якось юнак, ніяковіючи, показав метресі свій переклад “Історії неба” П.-Ж. Сталю. Можливо, Марією оволоділи милі спогади про часи з французьким поетом, а може, переклади й справді були досить якісними, — та вона запропонувала Михайлові перекласти сатиру — “Історія цапа” і ще кілька творів Сталю. Виявила у юнака перекладацький талант і... відповіла на 17 років молодшому за неї залищальникові взаємністю. 1878 р. пара взяла шлюб.

Перед тим Марка Вовчка піддали загальному осудові за нібито плагіат перекладу казок Андерсена, вона втратила сили творити і, здається, жити...

Майже кожен із її мужчин волів, аби вона належала тільки йому — не лише фізично, а й цілою незбагненною своєю душею. Але вона прагнула належати собі — й нікому більше. Аби шукати, пізнавати і розуміти себе у скороминущому і вічному житті.



Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,  
доктор історичних наук,  
лауреат Національної премії України  
імені Тараса Шевченка

### “Нагадайте йому про Излера...”

Отже, в алфавітному порядку почнемо з І. І. Излера. Зацікавився ним уже давно, працюючи над книгою “Нове прочитання Шоденника Тараса Шевченка”. Річ у тім, що в листі до М. М. Лазаревського з Орської фортеці від 20 грудня 1847 р. Шевченко писав: “Поклонітесь гарненько од мене Дзюбину, як побачите... Нагадайте йому про Излера і ростягаї, про Адольфіну й прочіі дива”. Оскільки Адольфіна згадана ще й у Шевченковому запису в Шоденнику 12 квітня 1858 р., виникла необхідність у відповідному коментарі про неї і з’ясуванні особистості Излера, адже в академічному коментарі до згадки цього прізвища читаємо: “про Излера — власника ресторану в Петербурзі”. Це мало, дуже мало...

Зрозуміло, що на рівні побутової свідомості може виникнути думка, чи варто включати в енциклопедію “якогось незначущого Излера, згаданого Шевченком мимохідь один раз в листі”. На мій погляд, в “Шевченківській енциклопедії” чи додатку до неї необхідно представити кожну постать, хоча б раз означену Шевченком у творах і Шоденнику та листуванні. Власне саме такий підхід і характеризує видатну “Шевченківську енциклопедію” в 6 томах, видану у 2012—2015 рр.

Доречно й переконливо привернув увагу до І. І. Излера відомий шевченкознавець О. В. Боронь, опублікувавши цікаву статтю “Втрачений аркуш Шевченкового альбому 1858—1859 років із пісенькою про Йоганна Излера”<sup>2</sup>.

Тож про все по чину.

Йоганн Люціус (в офіційних, енциклопедичних і літературних джерелах — Іван Іванович) Излер — швейцарець за походженням, знаменитий у XIX столітті антрепренер, ресторатор, кондитер, власник кафе-ресторанів на Невському проспекті в Петербурзі, народився 4 серпня 1810 р. у Давосі. У 1816—1817 рр. переїхав із батьками і сестрою в Петербург. Після смерті батька у 1818 р., очевидно, пройшов у середині 1820-х рр. кондитерську підготовку під керівництвом вітчима Х.-У. Ауера, який був магістром російської гільдії кондитерів. Із початку 1830-х рр. працював “першим гарсоном” (старшим офіціантом) у відомій кондитерській материного брата Х. Амбіеля, яку відвідував О. С. Пушкін і ліцеїсти.

Близько 1836 р. Х. Амбіель повернувся в Давос, продавши, мабуть, по-родинному недорогого, кондитерську І. І. Излеру. З цього часу й почалася його творча діяльність. І. І. Излеру вдалося не тільки розширити кондитерську, а й стати власником ще однієї та кафе-ресторану на Невському проспекті і зробити їх надзвичайно популярними. Вже в путівнику по Петербургу 1840 р. відзначалося, що “просторе приміщення опоряджене зі смаком”. Звісно, велике значення мало те, що тут готували дуже смачно й подавали красиво. Навіть пироги І. І. Излер незмінно прикрашав забавними написами залежно від дня тижня. До того ж у 1845 р. підприємець запатентував “машину для виготовлення морозива” і став торгувати ним одним із перших у Петербурзі. Саме він у 1849 р., як вважають, уперше використав у своєму кафе-ресторані на Невському проспекті 42 окремі кабінети для відвідувачів. Крім того, господар оформляв афіші біля входу

## П’ять постатей, які не увійшли до «Шевченківської енциклопедії»

У Новому 2020 р. продовжуємо проєкт “Подобиці Шевченкового життя”, вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Гр. Шевченка до редактора “Народного читання” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Це вже 27-ма стаття проєкту, в якій автор розповідає про п’ятьох історичних осіб, їх, на його думку, доцільно включити до “Шевченківської енциклопедії” чи додатку до неї — І. І. Излера, Катрмера де Кенсі, Ю. Ф. Корфа, Д. Є. Міна, І.-К. Пеца.

і меню в поетичній формі. Та що там! Зафіксами поширювалися й рядки М. О. Некрасова про те, що І. І. Излер — “несчастных друг и друг честных людей!”

Корінні зміни в успішній діяльності підприємця відбулися, коли він вивівся за містом у Новому Селі, біля Чорної Річки, на землях графа Строганова “Заклад штучних мінеральних вод”, заснований у 1834 р., із великим прилеглим садом. У ньому, крім водою, двічі на тиждень вечорами грала музика. Покрутивши тямущим мозком, І. І. Излер зрозумів, що з тієї землі та приміщення на ній можна здобути значно більше, і у 1848 р. узяв заклад в оренду. Найняв відомий оркестр І. Гунгля, циганський хор І. Васильєва, тірольський хор, трупу гімнастів-арабів, а також організаторів “живих картин”, які входили тоді в моду. В саду почали влаштовуватися феєрверки й ілюмінації, “чарівні ночі” — римські, венеціанські, неаполітанські, постановником яких був майстер цієї новинки Ф. К. Вальц — вправний машиніст, досвідчений декоратор, який служив у Большому театрі. А ще проводили лотереї, на яких можна було виграти, скажімо, вечерю на дві та чотири особи, столовий сервіз англійського фарфору на 24 особи і т. ін.

До того ж було побудовано кілька павільйонів, критих галерей, великий концертний зал і естрадний театр, які в недільні дні збирали тисячі петербуржців. Весь столичний бомонд відвідував заміські гуляння. Та й справді, мінеральні води у І. І. Излера поєднувалися в “розважальному саду” з атракціонами, ставками, алеями, фонтанами. Тут виступали заїжджі знаменитості, оперні діви й оперетні співаки, фокусники, акробати, дресирувальники... Славилася його грайливі шансонетки багатьох національностей, І. І. Излер одним із перших у Росії ввів так званий “каскадний жанр”... І, звичайно, воєнні музиканти, танці, танці, танці... Знав толк І. І. Излер у масових розважаннях! Його називали “королем громадських розваг” або “звеселювачем публіки” і по праву вважали родоначальником петербурзьких розважальних заходів. Ось емоційно точна оцінка зусиль І. І. Излера: “Цей сад впізнати не



Т. Шевченко. Автопортрет (зі свічкою). Офорт. 1860 р.

можна, в цьому саду сюрпризи і чудеса на кожному кроці. Вимисли Шехерезади ніщо в порівнянні з фантазією п. Излера...”

Відомо, що в ізлерівських концертах і виставах вставлялися номери з українськими піснями й танцями, виступами бандуристів. Але найцікавіше, що влітку 1851 р. у “розважальному саду” І. І. Излера було представлено вокально-хореографічний дивертисмент Шевченкового друга С. С. Гулака-Артемівського “Українське весілля” і водевіль “Ніч під Івана Купала”, показані раніше в Александринському театрі, а це можливо було зробити лише з дозволу дирекції Імператорських театрів на чолі з О. М. Геденовим. Обидві вистави мали приголомшливий успіх!

Одного разу (під час епідемії холери в місті) І. І. Излера відвідав сам імператор Микола I, чим той дуже пишався. Мінеральні води І. І. Излера не допомагали в боротьбі з холерою, але, кажуть, що його намагання звеселити петербуржців прийшлося їм до душі.

До “саду Излера”, або “Мінерашок”, як називали їх у народі, ходив пароплав від пристані в Літньому саду, можна було добратися й диліжансом з Гостинного двору. Плата — від 1,5 до 12 рублів, а відомі дами з кавалерами проходили й безплатно. Між іншим, І. І. Излер залишив свою розкішну квартиру на Невському проспекті й поселився на території саду. Навіть нову кондитерську тут відкрив.

Як пише сучасна дослідниця біографії антрепренера Л. Тіхвінська, в ті роки “пересічні петербуржці... знали й цінували Излера значно більше, ніж великих людей російської літератури”, скажімо, М. В. Гоголя чи І. С. Тургенєва... Не випадково в середині 1840-х рр. М. О. Некрасов узагальнююче писав про провінційного франта, “который побывал в Петербурге, т. е. посетил Александринский театр, Излера и прогуливался по Невскому проспекту...” А О. Григор’єв, який високо цінував Шевченка, в одному з прозових творів, аби позначити петербурзьку своєрідність, писав: “Он вышел из кондитерской Излера, сошёл по ступеням чутунной лестницы...” У повісті М. С. Лескова “Сміх і горе” є такий пасаж: “Живу затем я целое ле-

то в Петербурге... Скука страшная: жара, духота; Излер ... Альфонсины и Финеты, танцы в панталонах, но без увлечения, и танцы с увлечением, но без панталон...” От і відгомін Адольфінки...

Про величезну популярність І. І. Излера яскраво свідчить те, що в романі Ф. М. Достоевського “Преступление и наказание” (1866) є сюжет, в якому Родіон Раскольников, через довгий час після вчиненого злочину, в трактирі гортає підшивки газет, щоб віднайти інформацію про вбивство ним “старухи-процентщиці”: “Излер — Излер — Излер — Излер... Фу, чёрт!.. Пожар на Петербургской — Излер — Излер — Излер — Излер...”<sup>3</sup>

У 1857 р. закінчився термін оренди саду, і підприємець пішов, а сад без нього швидко занепадав. Але через чотири роки І. І. Излер повернувся, а з ним — і нова слава “розважального саду”. Антрепренер широко використовував технічні новинки. Скажімо, взимку 1866 р. над катком “Мінерашок” засяяли електричні лампи (джерелом служив гальванічний елемент). А в самому Петербурзі, між іншим, електричні ліхтарі з’явилися лише через 17 років. В саду І. І. Излера увійшла в моду демонстрація повітряних куль... Втім, із часом публіка почала байдужити до “розважального саду” та найстрашніше, що влітку 1876 р. весь комплекс повністю згорів, і творець утіленої в життя ідеї “видовищної індустрії” ненадовго пережив своє дитище. Він помер через рік — 20 вересня 1877 р. Похований у Петербурзі на Смоленському лютеранському кладовищі (ділянка 97) на сімейному місці. З ним — дружина І.-Д. Излер (1812—1872) і син А. Излер (1846—1895).

З викладеного видно, що підприємець І. І. Излер став особливо знаменитим, коли Шевченко був уже на засланні. Тим більше цікаво, що поет закріпив російського швейцарця ще на початку його кипучої діяльності в Петербурзі. Можна припустити, що молодий Тарас Григорович був знайомий із не багатого старшим Іваном Івановичем, і гостро-чутливий поет оцінив енергетичний потенціал заповзятливого ресторатора, запам’ятав його. Бо ж інакше не згадав би про нього на засланні, не виокремив би в листі...

### “Граф де Кенсі написав пречудовий трактат...”

Антуан-Крізостом Катрмер де Кенсі (1755—1849) — відомий французький археолог і письменник-мистецтвознавець, теоретик мистецтва, знаний адміністратор Французької академії мистецтв, кавалер ордена Почесного легіону.

До Французької революції 1789 р. — радник суду в Шатле. Прийнявши революцію, був членом Комуні Парижа, депутатом Законодавчих зборів. Активно займався архітектурним виглядом Парижа, виступав за збереження його класичних пам’яток. Йому було доручено належно впорядкувати місто, де знаходилася зруйнована Бастилія. Втім, за розбіжності з якобінцями кілька місяців провів у в’язниці. Після виходу з неї готував роялістське повстання, розгромлене генералом Наполеоном Бонапартом. Імператор тримав його на відстані від державної влади, проте граф продовжував активну творчу й адміністративну діяльність.

Реставрацію королівської династії Бурбонів шістдесятирічний Катрмер де Кенсі прийняв із захопленням, а натомість отримав високу посаду постійного секретаря Академії мистецтв, був призначений професором археології в античному кабінеті Національної бібліотеки.

У Шевченкові часи в Росії ім’я Катрмера було маловідомим, але згодом увійшло до Енциклопедичного словника Брокгауза і Ефрона. Досі висловлюється думка, що в XIX столітті в країні популярною була лише його біографія Рафаеля Санті (1483—1520), видана у 1824 р.

Проте Шевченко згадав графа в Шо-



Катрмер де Кенсі





деннику 27 липня 1857 р. у зовсім іншому контексті:

“Граф де Кенсі написав пречудовий трактат про “Юпітера Олімпійського” — статую Фідія. Видав його in folio<sup>4</sup> прекрасно, для свого часу (на початку поточного століття), і якби не доклад до свого розкішного видання рисунки, художники б подумали, що душа самого великого Фідія говорить вустами натхненного графа”.

Книга Катрмера де Кенсі (1815) мала назву “Юпітер Олімпійський, або Мистецтво античної скульптури в новому світі”. Шевченко точно визначив це видання як “вчений трактат”, тобто наукову працю, в якій докладно розглянуто конкретну проблему, а саме: автор доводив, що античні скульптори покривали мармурові статуї фарбами, тобто вони були кольоровими, а не білосніжними, і лише час позбавив їх пофарбування. Це було відображено вже у повній назві книги, де йшлося про “мистецтво античної скульптури в новому світі” та про “відтворені в кольорі скульптури”. Вже у назві зазначалося, що скульптури покривалися пластинами зі слонової кістки та золота. Все це й викликало обурення Шевченка.

Книга Катрмера де Кенсі вийшла невеликим накладом і була маловідомою в Росії. Те, що Шевченко був знайомий з нею, ще раз яскраво підтверджує його справді європейський діапазон освіти і самоосвіти, характеризує поета як уважного читача. Втім, серед прочитаних Шевченком текстів ім’я Катрмера де Кенсі не згадується навіть у прекрасній, емкій статті С. К. Росовецького “Лектура Шевченка” в “Шевченківській енциклопедії” (Т. 3), хоча досвідчений дослідник попередив, що “список... авторів... ясна річ, неповний і приблизний”.

Тарас Григорович професійно точно оцінив Фідія (початок V ст. до н. е. — близько 432–431 рр. до н. е.) — справді великого, уславленого давньогрецького скульптора, автора грандіозних статуй Афіни Промакос, Афіни Парфенос, Зевса (у римській міфології — Юпітера) Олімпійського. Вважається одним із основоположників європейського мистецтва. Шевченко згадував Фідія в повісті “Художник”, з чого видно, що відомості про скульптора він отримав насамперед від К. П. Брюллова.

Втім, повернемося до запису Шевченка, який залишився страшенно незадоволеним ілюстраціями до видання:

“Але незграбні викривачі-малюнки зіпсували всю справу. Як після цього вірити цим захопленим теоретикам? Говорить нібито й дло, а робить чорт знає що. Поважному графу, певно, подобалися ці малюнки-виродки, якщо він приклав їх до свого вченого трактату”.

Річ у тім, що книга Катрмера містила 31 ілюстрацію, переважно розфарбовані гравюри, за визначенням Шевченка, “малюнки-виродки”. Тарас Григорович, очевидно, сприйняв версію графа про те, що античні скульптури були кольорові, як таку, що не ґрунтується на реальній дійсності, не є доказаною, переконливою. В цьому немає нічого дивного, ідея Катрмера де Кенсі протягом усього XIX століття практично ігнорувалася вченими та мистецтвознавцями, не всі приймають її і нині.

Важливо відзначити, що Шевченко вмотивовано називає Катрмера теоретиком, той справді досі відомий як теоретик класицизму та наслідування мистецтвом природи. У спеціальних новітніх публікаціях за кордоном зазначається, що “теоретичні твори Катрмера розглядаються насамперед у контексті сучасних йому художніх уявлень і течій, у полі протистояння класицизму і романтизму”.

Проте зацентруй увагу на значно ширшій проблемі, сформульованій Шевченком у наведеній вище питальній фразі. В ній виразно виявлено глибоку Шевченкову іронію чи навіть відразу щодо людей, зокрема пов’язаних із наукою, котрі полюбляють абстрактно розумувати, безмістовно теоретизувати, зловживати пустослів’ям.

Нагадаю, як у Передмові до нездійсненого видання “Кобзаря” (1847) поет вик-

ривав облудність великодержавних теоретизувань про “безперспективність” української літератури і необхідність писати лише російською мовою, висміював учених розумників, які “не бачили нашого народу — так, як його Бог створив”:

“Щоб знати людей, то треба пожити з ними. А щоб їх списувати, то треба самому стати чоловіком, а не марнотрателем чорнила і паперу. Отойді пишій і дрюкуйте, і труд ваш буде трудом чесним.

А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово”.

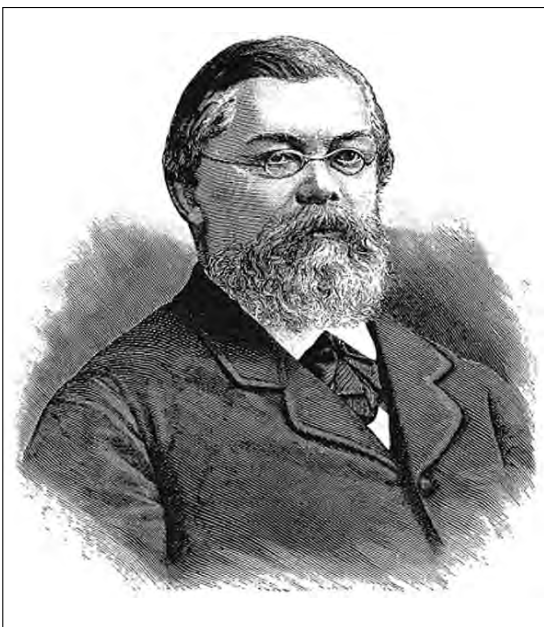
Таким є, здається мені, найсильніший Шевченків урок, як розпізнати натхнених марнотрателів і марнословів, які роблять чорт знає що.

“Та й то з фоном Корфом...”

У містерії “Великий льох” (1845) Шевченко згадує “фон Корфа”, який був підрядником на будівництві залізниці з Петербурга до Москви й став причетним до загибелі кріпосних селян, які працювали в нелюдських умовах, адже Корф встановив їм непосильні норми виробітку та не забезпечив продовольством. Про це йшлося в окремій статті нашого проекту<sup>5</sup>.

У сучасному шевченкознавстві взагалі була відсутня біографічна інформація про барона фон Корфа, навіть його ініціали в академічних виданнях іноді називають неправильно (“барон М. фон Корф” або “Н. Ф. Корф”). Правда, С. А. Гальченко дає їх, як слід: Ю. Ф. Корф. Звісно, у старовинному, знатному баронському роді, в якому було 16 генералів, а також державні діячі, сенатори тощо, нелегко було розібратися.

Спробую виправити ситуацію. Барон Юлій Федорович Корф (1806—1876), з дворян, закінчив, як і О. С. Пушкін, Царськосельський ліцей у 1826 р. (четвертий випуск) у цивільному чині IX класу. Затим — дійсний статський радник (IV клас) з 1844 р., камергер, про що згадував однакшник О. С. Пушкіна по ліцею М. А. Корф<sup>6</sup>. Тобто, персонка з вищого чиновництва Російської імперії. Є дані, що барон Ю. Ф. Корф був чиновником особливих доручень в Міністерстві фінансів<sup>7</sup>. У Жовтневому центрі науково-технічної інформації та бібліотек — філіалі ВАТ “Російські залізниці” в Петербурзі — мені підтвердили, що Ю. Ф. Корф справді був підрядником на будівництві Північної дирекції Санкт-Петербурзько-Московської за-



Д. Мін

лізниці: “Деятельность его в качестве подрядчика на строительстве железной дороги была крайне неудачной. За неисполнение работ с ним разорвали контракт”.

Але це не вплинуло на подальшу кар’єру Ю. Ф. Корфа. Зокрема він обіймав посаду голови Санкт-Петербурзького комерційного суду і почесного мирового судді Санкт-Петербурзького повіту. У 1865 р. Ю. Ф. Корф був обраний першим головою Земської управи Санкт-Петербурзького повіту, став ініціатором створення Товариства взаємного кредиту Санкт-Петербурзького повітового земства, написав його статут. Помер у Царському селі 23 травня 1876 р., похований із почестями.



І. Ізлер. 1852 р.

“Дмитро Єгорович Мін... Поет і медик”

Шевченко записав у Щоденнику 14 березня 1858 р., перебуваючи хворим у М. С. Щепкіна:

“Дмитро Єгорович Мін — учений перекладач Данте і ще більш учений і досвідчений медик. Поет і медик. Яка прекрасна дисгармонія”.

Мін Дмитро Єгорович (1818—1885) справді був не тільки блискучим медиком, а й поетом і перекладачем. Виходець із сім’ї інженера, він здобув вищу освіту спочатку в Московській практичній академії комерційних наук, а згодом у Московському відділенні Петербурзької медико-хірургічної академії, яку закінчив у 1839 р. із золотою медаллю. Затим 16 років працював ординатором в Єкатерининській лікарні, виявив глибокий інтерес до патологоанатомії, яка тоді тільки оформлювалась у самостійну медичну дисципліну. У 1848 р. захистив дисертацію з питань патологічної анатомії, з 1851 р. — доктор медицини. У 1858 р. його обрали ад’юнктом-професором кафедри державного лікарства і доручили вести курс гігієни та епізоотології. Він вважався кращим гігієністом у місті. Влада нерідко зверталася до Д. Є. Міна по допомогу в проведенні гігієнічних заходів, зокрема санітарного обстеження підприємств і шкіл, а в термінових випадках, як, наприклад, при спалахах холери в Москві, доручали йому керувати здійсненням надзвичайних протиепідемічних заходів. Із часом Д. Є. Міна призначили завідувачем першої в Москві кафедри судової медицини й обрали університетським суддею. Довгий час він працював в університеті, зокрема виконував обов’язки секретаря медичного факультету, а в 1869—1878 рр. працював проректором. М. С. Коломійченко та В. П. Горленко у книзі “В боротьбі за життя генія” (1964) навіть стверджували, що Д. Є. Мін був ректором Московського університету, проте це не відповідає дійсності. У 1878 р. вийшов у відставку й переселився в Петербург.

Якраз у 1858 р. Д. Є. Мін став дійсним членом Товариства аматорів російської словесності і двічі виступав на публічних зборах, де читав свої переклади А. Данте й Ф. Шіллера. Він перекладав також У. Шекспіра, Дж.-Н.-Г. Байрона, Ф. Петрарку. Тому Шевченко й захоплювався: “Поет і медик. Яка прекрасна дисгармонія”. Про громадську вагомість постаті Д. Є. Міна в тодішньому літературному світі свідчить те, що його прізвище стояло серед відомих російських літераторів і діячів культури, які восени 1858 р. протестували проти антисемітської статті в журналі “Ілюстрація”. Цей протест підписав і Шевченко.

Тож спілкування з Д. Є. Міном було приємним для Тараса Григоровича. До того ж лікар правильно поставив діагноз, а лікування, призначене ним, швидко давало позитивні результати. Звичайно, дякуючи ще й М. С. Щепкіну, про якого Шев-

ченко писав: “Михайло Семенович доглядає за мною, як за капризною малою дитиною”. Шевченко не забував про Д. Є. Міна. Шостого грудня 1858 р., тобто за дев’ять місяців після знайомства з ним, він передав лікарю вітання через М. С. Щепкіна. На жаль, Д. Є. Міну не присвятили статтю в “Шевченківській енциклопедії”. А в “Шевченківському словнику” вона була!

“Зайшли випадково в музичний магазин Пецца...”

Цей запис Шевченко зробив 7 травня 1858 р., і коментатори часто його поправляли, мовляв, треба писати “Петца”. Скажімо, в останньому академічному виданні Щоденника коментар такий: “Має бути Петца”. П. І. Зайцев навіть виправив Шевченка в самому тексті: “Зайшли випадково до музичної крамниці Пецца”. Такий варіант написання допускається, проте навіщо підправляти Шевченка, коли насправді в XIX столітті в Петербурзі діяв німецький нотовидавець і торговець музичною, особливо гітарною, літературою, котрий офіційно зафіксований, як Іоганн Корнелій (Іван Карлович) Пец (Petz), купець 3-ї гільдії, почесний член Санкт-Петербурзького Філармонічного товариства з 1826 р., власник кількох музичних магазинів на Великій Морській вулиці. Видавничою діяльністю почав займатися в 1810 р., у 1815 р. відкрив бібліотеку з видачею книг, мотивуючи це тим, що “при нинішній дорожнечі музичних творів необхідно й корисно завести музичну бібліотеку”. І.-К. Пец уперше суттєво збільшив випуск нотних видань, орієнтуючись не лише на аристократичні кола, а й на поціновувачів музики середнього достатку. Особливо успішно пішли у нього справи після 1812 р., коли під час пожежі в Москві згоріли нотні склади і підприємства московських конкурентів. У магазині І.-К. Пецца, крім виданих ним самим музичних творів, можна було придбати ноти з Австрії та Німеччини. Наприкінці 1820-х рр. його справа перейшла до К.-Р. Клевера (1803—1849).

Магазин І.-К. Пецца придбав у 1847 р. відомий музичний видавець, торговець нотами і книгами, купець II гільдії Стелловський Федір Тимофійович (1826—1875). У 1853 р. він відкрив і новий власний музичний магазин. Важливо знати, що фірма І.-К. Пецца на виданнях Ф. Т. Стелловського позначалася ще впродовж багатьох років: “В магазине И. Пецца, ныне Ф. Стелловского”. Кореспондент відомої газети “Северная пчела” писав у 1851 р.: “Мы, старожилы петербургские, даже не помним, когда основан г. Пеццом музыкальный магазин... Дом его... перестроен, но магазин в нём остался, и теперь процветает под тем же названием (що й відобразив, по суті, Шевченко в Щоденнику. — В. М.), хотя г. Пецца давным давно выбыл из России восвоися и наслаждается покоем в Дрездене”. Скоріше за все, І.-К. Пец і помер у Дрездені.

У сучасних мистецтвознавчих працях, зокрема спеціальному дослідженні Ф. Е. Пуртова про німецьких нотовидавців Петербурга першої чверті XIX століття, прізвище збережено — І.-К. Пец.

Звісно, Шевченко був у Щоденнику неточним, або навіть помилявся в назвах, прізвищах і т. ін., але насправді найбільше вражає його блискуча пам’ять і достовірність у записах, які треба поважати.

<sup>1</sup> Див. Мельниченко В. Мої духовні криниці. Статті та інтерв’ю XXI століття. — К.: Либідь, 2019. — С. 176—177.

<sup>2</sup> Див. “Слово і Час”, 2019, № 8. — С. 98—101.

<sup>3</sup> Достоевський Ф. М. Собрание сочинений в двенадцати томах. Т. 5. — М.: Издательство “Правда”, 1982. — С. 156.

<sup>4</sup> У Шевченкового знайомого В. І. Дала: “Книга, обрзом (форматом) в сложенный пополам цельный лист бумаги”. Тобто, наполовину паперового листа.

<sup>5</sup> Мельниченко В. Тарас Шевченко про “ковану дорогу”, “залізний шлях” і “чугунку” // Слово Просвіти. Ч. 41, 9—15 жовтня 2019 р.

<sup>6</sup> Корф М. А. Дневник: год 1843-й. Т. 1. — М., 2004. — С. 471.

<sup>7</sup> Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії. 1814—1861. — К., 1982. — С. 304, 396.



Галина ПАГУТЯК

Аби ви даремно не витрачали час, відразу повідомлю тему мого допису. Шах українській культурі — це зачистка шкільної програми від творів, які можуть пробудити в дитини співчуття, шляхетні почуття чи патріотизм. Мат — вишенька на торті — новопризначений Шевченківський комітет. Хочете читайте, хочете ні, але це стосується тих, що збираються залишатися українцями, захопившись ультранационалістичними поглядами, хоч би як це було не вигідно. Ці дві підтеми тісно пов'язані між собою, просто тро-

## Шах і мат українській культурі

хи розділені в часі дві знакові події. А точніше — дві чорні мітки. Змити їх доведеться рано чи пізно, це вже не вперше. Я розумію, що це все почалося давно як спецоперація КГБ, а тепер триває як спецоперація ФСБ.

У часи моєї студентської юності в Києві, по кімнатах гуртожитку швendraв такий собі бридкий, брудний, п'яний і явно з психічними відхиленнями тип, який тролів дівчат: казав, що зістриженими і в штанах не одружиться, і що ми всі порчені, а він знайде собі дівчину з кошою до пояса і чорними бровами. Він намагався викликати у нас почуття неповноцінності і залякував. Вигнати ми його не могли, послали матом теж, бо не те виховання, і оте огрядне смердюче чудовисько могло врешті просто побити. Ми для нього були не жінками, чиймись доньками чи сестрами, а ледь не пов'язями. Згодом більшість із нас почала викладати українську мову та літературу в школах по всій Україні. І ось таке вульгарне, зате пристойно одягнене, сидить тепер у владних і міністерських кріслах, не вилазить із телевізора і доводить нам, що

наша українська література не така як інші, не конкурентна, не толерантна, травматична і найгірша в світі. Часом воно ще й письменник, зірка шоу-бізу, обслуга сучукрліту. Об'єднує їх усіх чорне невігластво не лише у сфері української культури, а й світової, яка в минулому була не менш нетолерантна і травматична. Згадаймо хоча б “Олівера Твіста” з його моторошними сценами насильства. “Жизнь — есть боль”. Тоді в Англії вішали дітей за крадіжку булочки, а дівчатка йшли на панель у 10 років. Література того часу чесно застерігала дітей від того, що на них чекатиме в майбутньому дорослому житті, кого і як треба уникати, і головне — як зберегти в собі людські чесноти. Але зараз, в епоху споживацтва і цинізму, класика заважає впроваджувати ліберальні цінності, і її намагаються вилючити принаймні з підручників. То повсюдне явище.

А відтак героєм, якого намагаються нав'язати дітям, є істота, яка привселюдно, перепрошую, пісяє, какає, блює, шмаркається, трахається, матюкається. Замість Дюймовочки — пригоди лайна в

глянцевої палітурці. Бо це “круто”. Це вам не дівчинка Маруся, яка ціною власного життя рятує козаків, не Семенко, який доглядає за братиками і сестрами, бо мати-породілля нездужає. Замість мелодійної поезії, яка запам'ятовується відразу, гризить, дітки, верлібри авторів, у яких повністю відсутній музичний слух. Ні, я мала щасливе дитинство, перечитуючи в надцятій раз “Дві москвички” і “Олюньку”, українську фантастику і пригодницьку літературу, і всі народні казки, які вдалося знайти. Мене не готували на принцесу, що чекає на багатого папика, який посадить її у білий ролс-ройс і поведе на Мальдіви. Життя таке саме безжальне і підступне, як і колись. Гарна книжка, прочитана в дитинстві, стає янголом-охоронцем. Що буде з сучасними дітьми, не знаю, але ситуацію можна образно окреслити так: мавпа, який дали в руки гранату, може вручити її дитині, яка захоплено дивиться на неї.

І тут я підійшла до другої підтеми. Класика, неперервність традиції дає дорослій людині відчуття захищеності, яке я б

назвала респектабельністю. Заможні люди відправляють дітей у закриті школи подаль від укресчлиту в шкільній програмі, хай краще вивчають Шекспіра і Лонгфелло, вчаться розуміти Баха, а не слухають “Поющие труси”. А бидло хай тупіє і продає своїх доньок на м'ясо, а синів у сутенери. Респектабельність підтримується завдяки певним інституціям. Респектабельність української літератури ще сяк-так підтримують окремі часописи, літературні музеї, Інститут літератури і Шевченківська премія. Вони встановили принаймні якісь бар'єри, червоні лінії, оберегали канон. Я кажу сяк-так, але навіть показна респектабельність краще ніж нашість недосвідчених і неосвічених дикунів, які нічого корисного не зробили для української культури або навіть шкодили. Вони вирости з личинок, посіяних ще задовго до Незалежності, і дуже потрібні новій владі. Респектабельності в них ні на грам.

А що ж робити? Думайте, читайте, чужого навчається, свого не цурайтесь. І захищайте себе та своїх дітей.



Михайло НАЄНКО

Ці слова Тараса Бульби я повторив на обговоренні прем'єри фільму, яке відбулося після перегляду “Чорного Ворона”. І автор роману, що став мотивом фільму, Василь Шкляр, і кінорежисер Тарас Ткаченко — сини філології Київського університету імені Тараса Шевченка. Тут вони спочатку навчалися літератури (Тарас був моїм студентом), а кіномистецтва — в Центральному інституті імені Карпенка-Карого та на знімальному кіномайданчику. Василь Шкляр — ще й у кабінеті звукозапису, оскільки озвучив фільм словами “від автора”.

Глядачі довго аплодували і самій картині, і авторам роману та фільму, і акторам, які блискуче відтворили нелегкий, дуже кривавий матеріал нашої недавньої, а по суті — сучасної історії. Мені особливо імпонувало ще й те, що на екрані періодично з'являлися мої рідні місця. Холодний Яр, залізнична станція Тального, околиці Мокрої чи Сухої Калигірки, радянська Звенигородка, село Василя Шкляра Ганджалівка — усі ці топоніми відомі мені з дитинства, бо ж знаходяться за 20—50 кілометрів від мого Гуляйполя. Автор роману і фільму — представники різних художніх поколінь, але вони однаково розуміють українську і світову біду: найбільше остерігайся “старшого брата”, у цьому випадку — ненажерного північного Каїна. Навіть більше, ніж Каїна. Той, за біблій-

ним міфом, просто вбив свого брата, та й по тому, а москворотий Каїн у фільмі нищить рештки цілого народу, нищить його цвіт і залишає після себе випалене поле. Ось чому такий спротив йому чинять у фільмі не лише армійські об'єднання, а й незламні особистості, власне кожен українець, що не поступається своєю гідністю навіть перед смертю.

Основа фільму — воєнний конфлікт та кілька любовних сюжетів, які розгортаються на полі

Єдина вада фільму, можливо, в тому, що порівняно “швидко” розстріляли глибоку актрису, втілення філософії твору Наталю Сумську в ролі пророчиці Явдохи. І трохи “вище” над подіями можна було б підняти головного героя твору, хоча його образ дуже вдало доповнили своєю грою верхові коні й натуральний птах ворон. Він теж “прибув” на прем'єру фільму і “виступав” перед глядачами у Василя Шкляра на плечі.

## «Добре, синку, добре!»

боротьби проти окупанта-завойовника. Боротьба ця для України на початку 20-х років XX століття була фактично програ, але незламним залишився дух самих борців і самої української ідеї. На їхньому прапорі недарма викарбовані символічні, але й реальні, слова “Україна або смерть”.

І ще одне: навряд чи доречною прозвучала фраза у фільмі: “Петлюра прс...в Україну”. Слід було б її, мабуть, трохи відредувати: “Ми прс...ли Україну разом. Нам треба було об'єднуватися і йти на ворога спільними силами. А не гратися в отаманщину”. Бо маємо те, що сказав устами свого героя з тих же часів, що й герої “Чорного Ворона”, українського Фауста, Григорій Косинка: “Сліпе село лютує, а Україна кров'ю харка”. Напрошується сподіванка, що після “Чорного Ворона” слід створити ще й фільм про українського Фауста. Сценарій за мотивами однойменного твору Григорія Косинки практично готовий. І готовою може бути до цього й кіногрупа на чолі з режисером Тарасом Ткаченко.

Запропонований “Чорний Ворон” показав, що можливості Довженкової школи поетичного кіно невичерпні. Твір сприймається з великими узагальненнями й підтекстами, гра акторів у

ньому дихає не власне грою, а поетичним життям, і вийшов він, крім усього, ще й дуже пісенним. Звучить у фільмі тужливий народний фольклор, доречно вплетено в нього банально-совковий сурогат, і дуже тривожно прозвучав у фіналі картини саундтрек Святослава Вакарчука “Веселі, брате, часи настали...” Композиції інших музичних тем картини створив клавішник гурту “Океан Ельзи” Мілош Єліч. Дуже на місці в фільмі й пауза, тиша. Ота тиша, якої вимагав від режисерів Довженко: щоб глядач, після вибухів та іншої стрільнини, хоч на мить задумався — куди йдеш, українська людина? До себе у вічність чи в непевну тимчасовість?

Обидва творці фільму — і автор роману, і кінорежисер — мають за плечима серйозну еволюційну дистанцію. Василь Шкляр як письменник починав з ліричної новели в дусі Григора Тютюнника, витримав він випробування пригодницькими “Ключами” й “Елементалами” і прийшов у “Чорному Вороні” до характерного для української художньої ментальності неоромантичного історизму. В цьому ж ключі він продовжує себе новими романами “Троша” чи “Характерник”.

Тарас Ткаченко — автор кількох молодіжних короткометражок про різні миттєвості повсякдення, а стало ім'я в кінематографі зробила йому стрічка про дикість і романтизовану ганьбу сучасного жіночого заробітчанства (“Гніздо горлиці”). “Чорний Ворон” став для режисера етапом зрілості як майстра епічного мислення з дуже відчутним вкрапленням стилю згаданого вище поетичного кіно.

Можна без перебільшення сказати, що обидва творці фільму заслужують на найвищу українську відзнаку в галузі літератури і мистецтва. Для Василя Шкляра це може стати дублем, а для Тараса Ткаченка — дороговказом до нових творчих здобутків.







## Таємниці «сірої» зони

**У Київському академічному драматичному театрі на Подолі поставили виставу за романом Андрія Куркова “Сірі бджоли”, який увійшов до шорт-листа “Книги року ВВС-2018”. Головні герої — вороги з дитинства, які не можуть стати вірними друзями, але їм доводиться проводити холодні зимові вечори у компанії один одного. Бо їх лишилося лише двоє. Два останні мешканці села.**

Творча дружба письменника Андрія Куркова та художньо-го керівника Київського академічного драматичного театру на Подолі, народного артиста України Віталія Малахова триває не одне десятиліття. У цьому театрі кілька років тому Ігор Славінський поставив виставу “Останнє приземлення, або Один день з життя внутрішнього органу” за мотивами однойменного оповідання Куркова.

Саме Віталію Малахову письменник дав прочитати першу частину свого роману “Сірі бджоли”. Віталій Юхимович вирішив узяти її за основу нової постановки. Запропонував авторові написати за цим сюжетом п’єсу.

Робота над виставою тривала майже рік. Андрій Курков запропонував два варіанти п’єси — українсько- і російськомовний. Вирішили, що більшість героїв буде говорити українською, наближеною до розмовної. Російськомовним залишили лише одного з головних персонажів Пашку та російських найманців.

На прохання режисера автор дописав деякі сцени, ввів нових персонажів, яких немає у романі. Зокрема тут з’явилася сцена з губернатором, детальніше виписані жіночі образи. Під час репетицій актори також долучалися до творення вистави. Вносили свої пропозиції. Приміром Сергій Бойко запропонував, аби його герой у фіналі вистави почав говорити українською. До того ж тут він читає поезію українських авторів.

Роль головного героя — Сергія Сергійовича — запропонували народному артисту України Богдану Бенюку, який давно активно співпрацює з Віталієм Малаховим і театром на Подолі. Вже багато років з аншлагами тут іде вистава “Сто тисяч” за Іваном Карпенком-Карим, де Богдан Михайлович теж виконує головну роль.

Поруч з Бенюком майже весь час на сцені один з провідних акторів театру Сергій Бойко. Разом вони створюють неповторний дует. Серед виконавців також один з корифеїв театру на Подолі — Федір Ольховський. У нього невелика, але яскрава роль. У цьому образі проглядається президент-утікач Віктор Янукович у часи, коли був губернатором Донеччини. Він приїждить до Сергія Сергійовича лікуватися сном на

бджолиних вуликах і залишає на згадку про себе туфлі зі шкіри страуса 46 розміру.

У виставі дві жіночі ролі — Светка (Лариса Трояновська), в яку були закохані Сергій Сергійович та Пашка, і дружина Сергія Сергійовича — Віталіна (Анна Саліванчук). Впадає в очі, що Віталіна значно молодша від свого чоловіка. Це було зроблено навмисне, аби показати, що вже минуло багато років відтоді, як вони розлучилися, і тепер Віталіна приходить до героя лише у спогадах. Також у виставі бачимо українсько-го воїна Петра (Юрій Феліпенко) та російських найманців, ролі яких виконують Артем Мясус, Максим Грубер та Владислав Гончаров.

Декорації придумав режисер вистави. Цікаве рішення — бігова доріжка, по якій біжить Пашка в кінці вистави. Завдяки відеопроєкції створюється враження, що він біжить по реальній місцевості. Спочатку хотіли зробити зйомку сірої зони взимку й активніше використовувати такий прийом. Але це б відволікало глядача від основного сюжету. У виставі три місця дії — хата Сергія Сергійовича, передпокій будинку Пашки і квартира Светки. А за допомогою проєкції і сітки створювали вуличні сцени.

Світлана Заїкіна розробила костюми. Вони досить побутові. Але є цікава сукня з мурахами, яку носить Віталіна. Про цю сукню йдеться в романі. Вирішили її показати і на сцені.

Про роботу над виставою наша розмова з виконавцем ролі Сергія Сергійовича Богданом Бенюком.

— Співпраця з театром на Подолі розпочалося з вистави “Яго”, це був 1994 рік, — згадує Богдан Михайлович. — Тоді ми з Анатолієм Хостіковим потрапили в цю команду. Їздили на фес-



тиваль до Единбурга, де грали вистави “Яго” і “Сон літньої ночі”. Потім Віталій Малахов поставив у Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка “Отелло”, де я грав Яго. Після цього були “Сто тисяч”, а тепер — “Сірі бджоли” Андрія Куркова.

Запропонували почитати роман, він мені дуже сподобався. Я подзвонив Куркову і сказав: “Знімайте кіно, може вийти класний фільм”. Але він був націлений на виставу. Почалася робота. Вистава значно відрізняється від роману. Ми показали неймовірний перехід людини, яка через обставини змінює свою позицію.

Мій персонаж — Сергій Сергійович Хмеленко. Нічого особливого в ньому наче немає. Він залишився у “сірій” зоні, тобто між двома сторонами — українською і ДНРівською арміями. У селі, яке час від часу обстрілюють, живе лише він та його однокласник Пашка. На вулиці Шевченка — Пашка, який симпатизує ДНРівцям й інколи зустрічається з ними, а на вулиці Леніна — Сергій Сергійович, який ще не визначився, до чиєї сторони він має пристати.

Показано їхнє життя, зустрі-

чі з українськими й російськими військовими. Але головне, що в Сергія Сергійовича є захоплення — бджоли. А бджоли для української нації — неймовірна річ. Бджоли завжди пов’язані зі світлим речам. Тому зберегти вулик з бджолами для українця честю. Бо коли гине бджолина сім’я, це трагедія не тільки для пасічника і його сім’ї, а й велика втрата для природи. Дуже важливо, що Сергій Сергійович зміг зберегти ці вулики і бере їх з собою на ту територію України, де немає війни. Він забирає їх із собою і тим, мабуть, з’єднується зі своєю родиною, з якою розійшовся ще до того, як почалися обстріли цих територій.

Історія про сьогоднішнього. У ній наче немає нічого екстравагантного. Тут показана сірість того, що навколо нас, і водночас вибір, який ми змушені робити щодня.

— Як Ви ставитеся до свого персонажа?

— Господь Бог дав мені зіграти багатьох персонажів. Завжди вболіваю за свого героя. Починаю його любити, закохуватися в його поведінку, його спосіб життя. Це обов’язок артиста — любити свого персонажа. І тоді, коли

він негативний. Якщо будеш його ненавидіти і грати негативно, то в тебе взагалі нічого не вийде. Треба ставати на захист особистості, яку граєш на сцені. Тоді зможеш викликати у глядачів співпереживання.

— Події відбуваються у зрусіфікованому Донбасі. Але Ваш персонаж говорить українською.

— Ми звикли, що Донбас — зросійщений шматок України. Однак пригадаймо недалеку історію. Ще у 70-ті роки минулого століття там ходили у вишиванках. Але епоха будівництва комунізму все перевернула. У містах позникали українські школи та вищі навчальні заклади. Проте українська мова ще залишалася в селі.

Ми пам’ятаємо, що після Другої світової війни величезна кількість українців із західних регіонів була переселена не тільки на Херсонщину і Миколаївщину, а й Донецьку і Луганську області. Українців там було дуже багато. І сьогодні їх побачимо, якщо поїдемо по районах. Я був вражений, коли побував у Сватівському районі Луганської області. Там весь район, на чолі з його центром, говорив українською мовою. Казали, що це російськомовна територія, але це неправда.

Відбувся демографічний зсув, але ця територія залишається українською. Пашка — це зросійщений чоловік, який намагається повернутися до своїх коренів, а Сергій Сергійович говорить українською з російськими словами. Це реалії нашого життя.

— Як Вам працювалося у цьому театрі?

— Колегами по сцені були потужні актори, які вже показали себе в різних виставах. Вони — професіонали, а це надзвичайно важливо. Віталій Малахов тримає біля себе таких акторів, які можуть у будь-якій ситуації зімпровізувати. У виставі не так багато людей, але важливо, що вони чують, бачать і переживають.

Думаю, вистава матиме розголос.

— Ви задоволені своєю роботою?

— Актор завжди задоволений. Але лише коли глядачі йтимуть на виставу, коли будуть повні зали, то можна буде сказати, що вона вдалася і ми змогли достукатися до людських сердець.

## Війна — жахливе сновидіння?

**Мистецьке життя Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка у сезон свого столітнього ювілею надзвичайно активне. Нещодавно тут на Камерній сцені ім. Сергія Данченка поставили виставу “Стіна”, авторами якої є Любов Якимчук та Томас Меттлер.**

підтримати наших хлопців на сході. З перших днів війни франківці перераховують кошти, їздять у шпиталі. Під час Другої світової війни наші актори виступали з виставами на фронті, продовжуємо це і нині. Ми не можемо стояти осторонь проблем, гостей для суспільства, країни. У цій виставі йдеться про дуже сумні, дуже страшні речі, які ми, на жаль, сьогодні переживаємо.

Акторський склад надзвичайно цікавий. Франківці знову довели, що спроможні опанувати будь-який жанр, будь-яку школу. Я пишаюся своїм колективом...

— “Стіна” — історія про те, що війна починається як жахливе сновидіння, з якого ти мрієш прокинутися, але не можеш, — підкреслила одна з авторів Любов Якимчук. — Одного разу ти розу-

мієш, що більше ніколи не буде так, як було доти. Що між твоїм окупованим містом і рештою світу — стіна. Що зруйнований мир відновити складно, а зупинити обстріли, якщо ти проста людина, неможливо. Залишається тільки шукати спосіб не стати схожим на собак, які заповнили місто з початком війни. А якщо ти актор, то можеш спробувати допомогти своїм глядачам пережити війну та руйнування, які вона несе. У нашій п’єсі наявна інтертекстуальна гра з п’єсами основоположника театру абсурду Семюела Беккета, який написав найкращі свої твори після Другої світової війни, і саме війна підказує, настільки цей світ абсурдний, саме вона рухає мистецтво, яке переосмислює світ, у бік такого висновку. А також глядачі



впізнають відсилання до п’єс найвідомішого драматурга світу Вільяма Шекспіра, який будував ієрархічний і зрозумілий світ. На взаємодії цих двох світів, зрозумілого і розкладеного війною, і побудована ця п’єса. Словом, вона нагадує життя...

Твір Любові Якимчук вражає граничною правдивістю, “незручною” відвертістю, викладенням фактів та реалій, що випали

на долю мешканців окупованих територій. Це синтез документального, публіцистичного театру та поезії. Але й поезія тут підпорядкована головній темі — темі розпаду і розбрату, насильницького знищення самого поняття гуманності й добра.

Сторінку підготував  
**Едуард ОВЧАРЕНКО**  
Фото з сайтів театрів

— “Стіна” є дебютною виставою молодого драматурга Любові Якимчук. Думаю, вона тішиться постановкою на головній драматичній сцені країни, — розповідає завідувачка літературно-драматичної частини театру Наталія Пономаренко. — Можна сказати, що вистава народжувалася в театрі. Нам дуже приємно, що ми продовжуємо традиції співпраці з молодими драматургами.

Також запрошуємо до співпраці режисерів різних мистецьких шкіл і напрямів. Дуже цікавою була робота з Томасом Меттлером. Це відомий хореограф зі Швейцарії, який спочатку приїхав проводити майстер-класи з акторами театру Франка. А потім виникла ідея створення вистави, яка народжувалася у співпраці з акторами нашого театру. Було багато спільної роботи. Я пишаюся рідним колективом. Думаю, ця річ викличе інтерес не тільки у фахівців, а й у широкої громадськості. Тим паче, вистава торкається такого важливого для всіх українців питання, як війна, що триває вже більше п’яти років.

Ми робимо все можливе, аби



# Щедрувальник із Борислава

Василь МАРУСИК,  
заслужений журналіст України

“Не знаю, як кому, але на Новий рік мені завше хочеться стати маленьким хлопчиком. Щоб, як у дитинстві, взяти у вишивану тайстрину пригоршу вівса й, долаючи снігові завії, податися віншувати. Аби по краплині нести людям радість. І надію на кращий завтрашній день. Як і Різдво Христове, Новий рік був у дитинстві вельми романтичним святом, великою тайною. Хіба тиждень минає, як ходили мої ровесники, і я з ними, вертепами в образі Пастушків, Ангела, Злих сил. У вухах бринять дзвіночки і перші вертепні слова:

*Мир цій хаті, будьте щасні  
і багаті,  
Майте долю добру, гожу  
Тільки вірте в ласку Божу,  
Ласка Божа вас спасе,  
край і нарід піднесе...”*

Таку новелу-спогад опублікував епілогом до збірки “Дві брами” (оповідання і новели), журналіст і письменник Роман Соловчук. Він відомий на Львівщині майстер слова, що довгі роки очолював міську газету “Нафтовик Борислава”. Його завжди підтримував старший колега, львівський прозаїк Левко Різник. У передмові до цієї книжки він, як її редактор, підкреслив, що “полотна новел правдиві, обгрунтовані, містять у собі ту життєву істину, що ніяким талантом чи начитаністю не вигадати... До речі, Роман Соловчук показав себе талано-

витим майстром і великої форми — випустивши у світ роман “Барабський міст”.

У цій книжці, перші розділи якої автор опублікував ще на початку дев'яностих, Р. Соловчук прагнув поєднати життєпис поколінь персонажів Івана Франка на бориславську тематику. В останні роки дослідник краю вирішив поліпшити сюжетну канву і мовну стилістику твору. Активно готуючись до свого 70-річчя, автор знову отримав підтримку львівських колег. Перевидання твору завдяки критичним пропозиціям мало нове визнання. На цю подію пів року тому відгукнувся у Фейсбуці громадський діяч Львівщини та Івано-Франківщини Михайло Цимбалюк: “Саме цим романом автор зробив ще одну спробу продовжити відому в українській літературі бориславську тематику. Цей твір за визначенням критиків належить до соціально-побутового жанру, а деякі з них називають його історично-краєзнавчим. “Барабський міст” як символ поєднує “одвічний біль українців — розрізненість та одвічну мрію — прагнення бути єдиними”.

Твір, що став лейтмотивом усієї літературної діяльності Р. Соловчука, ще у першому виданні на початку нового століття приніс йому шанобливе визнання. Його відзначили у фонді Воляників-Швабінських в Українському Вільному Університеті, що у Нью-Йорку. Відзначали його також у журналістських

колах, визнаючи за ним наполегливу організацію місцевих товариств рідної мови та “Просвіти”...

Завдяки творчому завзяттю Р. Соловчука було організовано та видано літературно-мистецьку хрестоматію “Бориславський ізмарагд” із новелами місцевих авторів. У збірці “Країни” (2010) зібрано своєрідні “літературні” портрети творчої інтелігенції Борислава, зокрема політв'язнів — поетеси і художниці Ірину Сенік та поета, шевченківського лауреата Івана Гнатюка, а також музиканта і диригента Зенона Антонішака, поета Ігоря Нижника, священника, отця-доктора Романа Василіва і його сина-теолога Павла Василіва та ще деяких відомих особистостей краю.

“Саме тут видобували віск і ропу герої Франкових творів і чи не перші в Європі, в силу своєї вродженої волелюбності, переросли зі стихійної маси в організоване робітництво, яке бунтувало проти грабіжництва іноземних зайд”, — наголосив у своєму вступному слові Левко Різник і навів цитату з декрету митрополита Андрея Шептицького: “Про єдність... в нашому національному і церковному житті, аніж лікування ран завданих нашому народові”.

На запитання: над чим працює зараз, Роман Іванович відповів, що пише спогади про рідне підкарпатське село Голосків, що неподалік Отинії та Коломиї і каже, що з трепетом згадує щедрування і віншуван-



ня ще з дитячих літ. “Сію жито і пшеницю, щоб зародив Бог пашницю. Зичу вам на Новий рік, щоб щасливий був вам вік”. Ще у студентські роки не втримувався, аби не привітати друзів, навіть викладачів факультету журналістики і університету з Новоріччям — вівсом чи пше-

ницею або й поштовою листівкою. “Відкиньмо гонор. Підімо за праотцівською традицією до найближчого друга чи сусіда, повиншуємо йому: на щастя, радість, добро в його оселі”.

Дякуємо посивальнику й щедрувальнику за щедрість у рідному слові.



ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО  
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”  
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

## АНОНС

### Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2020

Вартість передплати  
(з доставкою і поштовими витратами):  
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 77

на 1 місяць  
на 3 місяці

19 грн 82 коп.  
56 грн 86 коп.

на півроку  
на рік

107 грн 32 коп.  
209 грн 94 коп.



Засновник:  
Всеукраїнське  
товариство “Просвіта”  
імені Тараса Шевченка  
Реєстраційне свідоцтво  
КВ № 4066  
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор  
Павло МОВЧАН

Головний редактор  
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія  
Любов ГОЛОТА (голова),  
Павло МОВЧАН,  
Олександр ПОНОМАРІВ,  
Микола ТИМОШИК,  
Георгій ФІЛІПЧУК,  
Микола ЦИМБАЛЮК,  
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора  
з виробничих питань  
Наталія СКРИННИК  
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар  
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури  
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури  
Ольга ЖМУДОВСЬКА  
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка  
Ірина ШЕВЧУК  
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор  
279-39-55

Черговий редактор  
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія  
279-41-46

Адреса редакції:  
вул. Хрещатик, 10-Б,  
м. Київ, 01001

E-mail: slovo\_prosvity@ukr.net  
http://slovoprosvity.org  
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,  
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —  
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність  
інформації несуть автори.  
Редакція залишає за собою право  
редагування та скорочення текстів.  
Редакція не завжди поділяє  
погляди своїх авторів.  
При використанні наших публікацій  
посилання на “Слово Просвіти”  
обов'язкове.  
Індекс газети  
“Слово Просвіти” — 30617

